

Редакційна колегія:

ВІДНЯНСЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, завідувач відділу всесвітньої історії та міжнародних відносин Інституту історії НАН України;
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.,
доктор економічних наук, професор;
ГУБЕРСЬКИЙ Л.В.,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
ГУМЕНЮК Б.І.,
доктор історичних наук, професор, Надзвичайний і Повноважний Посол;
ДЕНИСЕНКО А.В.,
кандидат історичних наук, головний редактор наукового щорічника "Україна дипломатична";
ЖАЛОБА І.В.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
КОПИЛЕНКО О.Л.,
доктор юридичних наук, професор, академік Академії правових наук України, член-кореспондент НАН України, директор Інституту законодавства Верховної Ради України;
КОПШЕЛЬ О.А.,
доктор історичних наук, професор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
КУДРЯЧЕНКО А.І.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України, директор Інституту всесвітньої історії НАН України;
КУЛЬЧИЦЬКИЙ С.В.,
доктор історичних наук, професор, зав. відділом Інституту історії України НАН України;
ЛЕЩЕНКО Л.О.,
доктор історичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
МАНЖОЛА В.А.,
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
МИКИТЕНКО Є.О.,
Спеціальний Представник України з питань Близького Сходу та Африки;
ПАЗЕНОК В.С.,
доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Української академії політичних наук;
ТАУКАЧ О.Г.,
головний редактор журналу;
ЦІВАТИЙ В.Г.,
кандидат історичних наук, доцент, перший проректор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ЧЕКАЛЕНКО Л.Д.,
доктор політичних наук, професор Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;
ШЕРГІН С.О.,
доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри регіональних систем та європейської інтеграції Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України;

Рекомендовано до друку Вченою радою Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України протокол № 01 від 01.09.2012 р.

НАД НОМЕРОМ ПРАЦЮВАЛИ:

Ольга Таукач, Юлія Валєєва, Володимир Семенов, Леся Савчин, Галина Яворська, Валерій Гришаков.

Позиція авторів не завжди збігається з позицією редакції. Усі права захищені. Передрук матеріалів без посилання на "Зовнішні справи" не дозволяється. Редакція не несе відповідальності за зміст рекламних оголошень.

"Зовнішні справи", науковий журнал

2012, № 12. Виходить щомісяця.

Засновники – Міністерство закордонних справ України, Дипломатична академія України при Міністерстві закордонних справ України, Державне підприємство "Журнал Міністерства закордонних справ України "Політика і час".

Адреса редакції: 01018, м. Київ, Михайлівська площа, 1.

Телефон/факс: 38 044 279 39 18

Електронна пошта: o.taukach@mfa.gov.ua, www.uaforeignaffairs.com

Видавець: ДП "Політика і час"

Реєстраційне свідоцтво КВ № 14838-3809 ПР від 29 грудня 2008 р.

Друк: ТОВ "Вістка".

Тираж 1000 примірників.

Відпускна ціна редакції – 15 гривень.

Передплатний індекс: 74402.

"Зовнішні справи", 2010.

На наших обкладинках:

2 стор. – репродукція картини Галини Москвітної.

Шлях, про який можна говорити, – це не той шлях, яким можна пройти.

Лао-дзи, давньокитайський філософ, 604 р.н. до Р.Х.

Усі розуміють, що не можна напиться словом «вода», але переважна більшість із нас усе ж таки перебуває в полоні семантичних помилок. Роберт А. Уїлсон, відомий сучасний філософ і публіцист, називає ці семантичні ілюзії спробою випити фарбу, якою надруковано слово «вода» або звукові хвилі, що виникають при його вимові вголос. Твердження «слово не є річ» усі сприймають однаково позитивно. Проте на практиці люди призначають однозначно позитивні слововиди (які, насправді, не мають жодного відношення до речей або дій) і негативні.

Усі передвиборчі та інші пропагандистські кампанії базуються саме на цих нейролінгвістичних галюцинаціях, поширених настільки, що ми їх просто не помічаємо. Так само, як риби, за твердженням деяких учених, не помічають воду, у якій плавають.

Таке підкорення гіпнотичній силі слова є однією з характерних ознак людства. Альфред Коржибські, батько-засновник загальної семантики, казав, що ми плутаємо карту з територією. Алан Уотс, відомий, як перекладач і популяризатор східної філософії, був переконаний, що ми не здатні відрізнити меню від їжі.

Так чи інакше, до яких авторитетів ми не зверталися б і які приклади не наводили б, мусимо визнати, що наше невербальне сприйняття простору та часу якимось дивним чином накладається на ментальні стереотипи і нейролінгвістичні аксіоми, засвоєні з дитинства.

Про цю дивну властивість нашого розуму писали мислителі всіх часів і народів. Однак щоразу люди знаходять себе у словесному полоні, немов потрапили туди вперше, і тільки після того, як це усвідомлять.

Проте, Джосая Уоррен застерігав у своїй «Істинній цивілізації»: «Небезпечно розуміти нові речі дуже швидко».

Читаймося!

Наш передплатний індекс 74402

Передплатити "Зовнішні справи" ви можете у наших партнерів:

• ДП "Преса" Тел./факс: +38 (044) 289-07-74;

• ТОВ "НВП "Ідея", вул. Артема, 84, м. Донецьк. Тел. +38 (062) 304-20-22;

• ООО Фірма "Періодика" Тел. + 38(044) 550-94-51, +38 (044) 550-41-33, через термінали самообслуговування мережі "24 nonstop" та в мережі Інтернет на сайті www.epodpiska.com;

• АТЗТ "Саміт" (Київ, 044), 521-40-50 (багатокан.), 521-23-75;

ТОВ "Саміт-Кременчук" (Кременчук, 0536(6)), 5-69-27, 777-971, 779-755;

філія ТОВ "Саміт-Кременчук" (Полтава, 0532), 63-68-40;

ДП "Саміт-Дніпропетровськ" (Дніпропетровськ, 056), 370-44-23, 370-45-12;

АТЗТ "Саміт-Харків" (Харків, 0577), 142-260, 142-261;

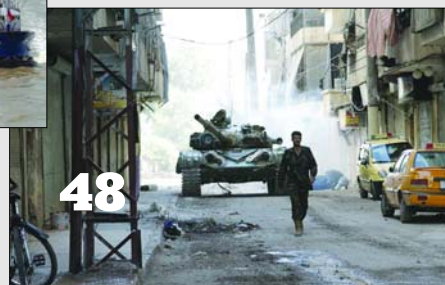
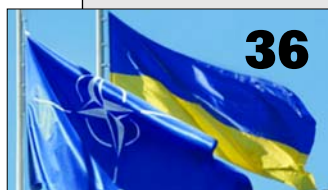
ДП "Саміт-Крим", (Сімферополь, 0652), 516-355, 516-356;

філія ДП "Саміт-Крим" (Ялта, 0654), 32-41-35,

або придбати вроздріб у редакції журналу "Зовнішні справи" за адресою:

01025, м. Київ-25, вул. Велика Житомирська, 2. Тел./факс: +38 (044) 279-39-18.

Відпускна ціна видання – 15 гривень.

5 95 років дипломатичній службі України

ОБСЄ-2013

- 6** Українське головування
- 8** «Є всі підстави сподіватися, що Україна гідно реалізує програму головування»
- 10** Чи зможе Україна використати шанс?

УКРАЇНА І СВІТ – 20 РОКІВ ВЗАЄМНОГО ВІДКРИТТЯ

- 12** «Я дуже щасливий, що працюю саме в Україні»

ДИПЛОМАТІЯ

- 16** Невідомі сторінки української дипломатії
- 19** Різдвяний ярмарок – чудова нагода краще пізнати один одного
- 22** Взаємовідносини Республіки Болгарія і закордонного болгарства

ПОЛІТИКА

- 26** Україна – Кіпр: сучасний етап дипломатичних відносин
- 28** Зарубіжна допомога США Україні

БЕЗПЕКА

- 32** NATO – Ukraine Relations Dynamics
- 36** Про новий формат співпраці з НАТО

КОНФЛІКТОЛОГІЯ

- 38** Японсько-китайські відносини на роздоріжжі
- 40** Суперечка навколо островів Сенкаку (Дяюйдао)

ГЕОПолІТИКА

- 43** Виграш... За гральним столом – США та КНР

ДОСЛІДЖЕННЯ

- 48** Інтервенція в Сирію: примарність перспектив
- 52** Periculum in mora (небезпека у зволіканні)

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

- 56** Українська мова долає кордони
- 59** «Трансформаційні процеси в країнах Вишеградської групи та України: порівняльний аналіз»

КУЛЬТУРА

- 60** Обитель спокою, щастя, свободи
- 62** Я намалюю вам свій Йічин

95 років дипломатичній службі України

Парадокс полягає в тому, що одна з найстаріших служб України має наймолодше професійне свято, яке отримала 21 листопада 2005 р. Указом Президента України № 1639/2005. З того часу сім років поспіль працівники дипломатичної служби нашої держави 22 грудня вислуховують заслужені слова подяки, радіють поодиноким нагородам, грамотам і розходяться по робочих кабінетах, щоб виконувати свої обов'язки, далеко не завжди зрозумілі кожному пересічному.

Для порівняння нагадаємо, що, приміром, День юриста було запроваджено в нашій країні у 1997 р., перше святкування Дня шахтаря відбулося ще за часів СРСР 10 вересня 1948 р., а День автомобіліста в незалежній Україні почали відзначати з 1993 року. Цей перелік професійних свят можна продовжувати, і логічно, що до нього врешті-решт долучилися й дипломати.

Становлення зовнішньополітичної служби України пов'язане зі створенням самостійної держави і проголошенням 10 червня 1917 р. I Універсалу Української Центральної Ради. Процес формування самостійних органів законодавчої та виконавчої гілок влади знайшов своє оформлення в проголошеному Радою 16 липня 1917 р. Другому Універсалі, в якому було повідомлено про утворення Генерального секретаріату – виконавчого органу влади. З першого дня існування секретаріату в його складі розпочало діяльність Генеральне секретарство з міжнародних

справ, що стало попередником першого українського зовнішньополітичного відомства у XX столітті.

Голова Генерального секретаріату Української Народної Республіки, проголошеної III Універсалом Центральної Ради 7 листопада 1917 р., Володимир Винниченко і Генеральний секретар з міжнародних справ Олександр Шульгин 22 грудня 1917 р. підписали «Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ», який цього ж дня був схвалений на засіданні Уряду УНР.

Згідно з документом було встановлено обов'язки Генерального секретарства міжнародних справ, а саме: здійснення міжнародних зносин держави, охорона інтересів українських громадян поза межами УНР, тимчасово-загальне влаштування національних непорозумінь у межах УНР.

Важливим поштовхом у розвитку української зовнішньополітичної служби став IV Універсал Центральної Ради (оприлюднений 12 січня 1918 р.), у якому УНР проголосувалася «самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою Українського Народу».

У цей час уряд України розпочав роботу зі створення мережі дипломатично-консульських установ, чия діяльність регулювалася державними законами та нормативними документами Генерального секретарства міжнародних справ (згодом –

Міністерства закордонних справ); формування відповідної правової бази дипломатичної діяльності – навесні 1918 р. співробітниками українського МЗС було підготовлено проект закону «Про закордонні установи УНР»; підготовки дипломатичних кадрів – із березня-квітня 1918 р. повинні були розпочати роботу консульські курси при Українському економічному товаристві.

За час діяльності Центральної Ради було розпочато налагодження контактів із державами світу. Зокрема, у грудні 1917 р. український уряд установив зв'язки з країнами Антанти, приймаючи представників Франції («Генеральний комісар Франції при уряді України») і Великої Британії («Представник Великої Британії»).

Наприкінці грудня 1917 р. українська делегація взяла участь у мирних переговорах у Бресті, де 27 січня 1918 р. було підписано перший мирний договір у світовій війні – між УНР і Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією.

Новий історичний етап у розвитку української дипломатії розпочався 16 липня 1990 р., коли Верховна Рада УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України.

Після прийняття історичної постанови «Про проголошення незалежності України» 24 серпня 1991 р. перед Міністерством закордонних справ постали цілком нові завдання, пов'язані з визнанням України міжнародним співтовариством, установами дипломатичних відносин, створенням ефективної мережі власних дипломатичних і консульських представництв, розбудовою повноцінних двосторонніх відносин із зарубіжними країнами, набуттям членства й утвердженням у провідних міжнародних організаціях.

У 2013 р. перед українською дипломатією поставилося нове відповідальне завдання – гідно виконати обов'язки головуєчого в ОБСЄ.

За повідомленнями інформагентств

Українське головування

Головування Міністра закордонних справ України Костянтина Грищенка на пленарній сесії 19-го засідання Ради міністрів ОБСЄ

У Дубліні відбулося 19-те засідання Ради міністрів ОБСЄ, на пленарній сесії якого виступив Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко. Міністр окреслив ключові пріоритети головування

України в цій Організації у 2013 р., серед яких особливо відзначив урегулювання тривалих конфліктів, зміцнення заходів довіри та безпеки на просторі ОБСЄ, використання потенціалу Організації в за-

безпеченні енергетичної безпеки, сприяння економічному розвитку, у тому числі розбудові нових торговельних і транспортних коридорів.

Україна має намір ініціювати новий діалог у рамках ОБСЄ щодо засад майбутнього режиму контролю над звичайними збройними силами в Європі, що враховували б безпекові інтереси всіх країн-учасниць ОБСЄ, незалежно від їх приналежності до будь-яких політико-військових угруповань. Грищенко також повідомив, що Україна приділятиме значну увагу консолідації зусиль ОБСЄ в боротьбі з сучасними викликами і загрозами безпеці, такими як теро-

лучення громадянського суспільства для досягнення цілей Організації.

«Наша організація пишається тим, що являє собою унікальний регіональний форум для діалогу з питань безпеки, а також співпраці між країнами з різним географічним, історичним, політичним і культурним тлом, що охоплює велику територію від Ванкувера до Владивостока», – зазначив міністр. Він подякував ірландським колегам за прекрасне головування в Організації протягом 2012 року.

«Україна твердо прихильна принципам і цінностям ОБСЄ та високо оцінює важливу роль Організації в забезпеченні безпеки і стабільності в нашому регіоні. Ми вважаємо, що завдяки спільним зусиллям та політичній волі всіх держав-учасниць потенціал ОБСЄ може бути розширеним заради вирішення існуючих проблем та нових безпекових викликів. Як майбутній голова ОБСЄ, Україна буде робити все можливе, аби сприяти досягненню цієї мети», – наголосив міністр.

«Користуючись можливістю, я хотів би повторити українські пропозиції, які стосуються започаткування нового діалогу в рамках ОБСЄ, спрямованого на розроблення основоположних принципів майбутнього європейського контролю над звичайними озброєннями. Слід брати до уваги поточну політичну та військову ситуацію», – заявив Костянтин Грищенко.

Пленарна сесія 19-го засідання Ради міністрів ОБСЄ

Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко зустрівся з Президентом Парламентської асамблеї ОБСЄ Рікардо Мільйорі

ризм, торгівля людьми і наркотичними засобами, кіберзлочинність, організована транскордонна злочинність. Серед пріоритетів головування України в ОБСЄ значне місце посидатимуть питання людського виміру, зокрема, захисту фундаментальних прав і свобод людини на просторі ОБСЄ. Міністр також підтримав необхідність більш широкого за-

На думку міністра, країни-учасниці ОБСЄ повинні позбутися підходів до контролю над озброєнням, які залишилися у спадок з часів холодної війни. І, перш за все, вважає К. Грищенко, необхідно підвищити загальну безпеку в регіоні ОБСЄ і національну безпеку кожної держави-учасниці, незалежно від того, чи входить вона до будь-якої військово-політичного союзу, чи є позаблоковою, як Україна.

У Дубліні вперше в рамках ОБСЄ було схвалено Заяву щодо переговорів із Придністровського врегулювання у форматі «5+2», у якому Україна бере активну участь як посередник і гарант мирного врегулювання. Виступаючи на заключній сесії засідання в Дубліні, Міністр закордонних справ України К. Грищенко як Діючий голова ОБСЄ у 2013 р. привітав досягнення країнами-учасницями ОБСЄ консенсусу щодо започаткування процесу «Гельсінкі + 40». У рамках цієї ініціативи триватиме робота над реалізацією стратегічних пріоритетів Організації до 2015 р., коли відзначатиметься 40-річчя Гельсінського заключного акта.

Глава МЗС України позитивно оцінив результати роботи делегацій, зокрема, ухвалення важливих рішень у галузях протидії транснаціональним загрозам безпеці, боротьби з корупцією, відмиванням грошей і фінансуванням тероризму на просторі ОБСЄ.

Учасники засідання висловили одностайну підтримку головному Україні в ОБСЄ у 2013 р. та підтвердили готовність сприяти їй у реалізації порядку денного діяльності Організації.

Делегації ухвалили рішення провести 20-те засідання Ради міністрів ОБСЄ 5-6 грудня 2013 р. в Києві.

У рамках участі в 19-му засіданні Ради міністрів ОБСЄ глава українського зовнішньополітичного відомства Костянтин Грищенко зустрівся з Верховним комісаром ОБСЄ у справах національних меншин Кнудом Воллебеком, який передав запрошення Міністру закордонних справ України взяти участь у заходах з відзначення у 2013 р. 20-ї річниці створення інституту Верховного комісара ОБСЄ у

Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко зустрівся з Генеральним секретарем ОБСЄ Ламберто Дзанньєром

Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко зустрівся з Верховним комісаром ОБСЄ у справах національних меншин Кнудом Воллебеком

Глава зовнішньополітичного відомства України Костянтин Грищенко виступив на пленарній сесії 19-го засідання Ради міністрів ОБСЄ

справах національних меншин.

У контексті головування України сторони домовилися продовжувати співпрацю для вирішення нагальних питань, пов'язаних із забезпеченням прав національних меншин на просторі ОБСЄ.

У Дубліні Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко зустрівся з Генеральним секретарем ОБСЄ Ламберто Дзанньєром. Зустріч відбулася в рамках регулярного діалогу майбутнього головування України з керівництвом виконавчих структур Організації. Сторони обговорили пріоритетні напрями діяльності ОБСЄ в період Українського головування в цій Організації у 2013 році.

Л. Дзанньєр позитивно оцінив відкритий і конструктивний характер взаємодії з українською стороною з усіх питань порядку денного Організації та, насамперед, у рамках активної підготовки України до головування.

Глава зовнішньополітичного відомства України К. Грищенко зустрівся також із Представником ОБСЄ

з питань свободи ЗМІ Дунею Міятович. У ході зустрічі було наголошено на готовності України під час свого головування в ОБСЄ продовжити дієвий діалог щодо шляхів удосконалення захисту прав і свобод ЗМІ на просторі Організації. У цьому контексті Україна надаватиме всебічне сприяння Представнику ОБСЄ Д. Міятович у виконанні її мандату в рамках Організації.

Міністр поінформував співрозмовницю про вжиті українською владою заходи, спрямовані на забезпечення свободи ЗМІ, а також плани щодо подальшого зміцнення правових засад у сфері захисту свободи слова в Україні. Представник ОБСЄ позитивно оцінила досягнутий українською стороною прогрес, зокрема, прийняття низки важливих законодавчих актів, що сприяють розбудові громадянського суспільства в Україні. Д. Міятович привітала рішення українських парламентаріїв щодо декриміналізації наклепу, зазначивши, що країна продемонструвала хороший приклад для інших держав-учасниць ОБСЄ.

За матеріалами інформгентств

«Є всі підстави сподіватися, що Україна гідно реалізує програму головування»

Казахстан вступив до Організації з безпеки і співробітництва у Європі 30 січня 1992 року.

Республіка 8 липня того ж року підписала Гельсінський заключний акт НБСЄ, а 23 вересня – Паризьку хартію для нової Європи. У листопаді 2007 р. під час Мадридської зустрічі Ради міністрів закордонних справ ОБСЄ було ухвалено рішення

про головування Казахстану в Організації у 2010 році. Так у січні 2010-го Казахстан став першим із пострадянських держав, яка приступила до виконання функцій голови Організації з безпеки і співробітництва у Європі (ОБСЄ). Посол із надзвичайних доручень Міністерства закордонних справ Республіки Казахстан Мадіна Джарбусинова 25 червня 2012 р. заступила на посаду Координатора проектів ОБСЄ в Україні. Про її роботу в нашій державі, досвід Казахстану під час головування в Організації та побажання Україні, як наступному головному, у 2013 р., – в ексклюзивному інтерв'ю Мадіни Джарбусинові журналу «Зовнішні справи».

З.С.: У чому полягає мандат Координатора проектів ОБСЄ в Україні?

Мадіна Джарбусинова: Координатор проектів ОБСЄ в Україні розпочав свою роботу в 1999 р., коли Уряд України та ОБСЄ підписали Меморандум про взаєморозуміння та нову форму співробітництва між Україною та Організацією. Згідно з цим документом діяльність Координатора проектів ОБСЄ ґрунтується на плануванні та реалізації проектів, які стосуються всіх аспектів діяльності ОБСЄ та розробляються за запитом українських урядових і неурядових організацій. Меморандум також покладає на Міністерство закордонних справ України відповідальність за затвердження цих проектів.

«З.С.»: Які основні завдання стоять перед офісом Координатора проектів ОБСЄ в Україні сьогодні? Чи відбулися якісь зміни у Вашій роботі останніми роками?

Мадіна Джарбусинова: Координатор проектів ОБСЄ в Україні займається плануванням, реалізацією та моніторингом проектів, ініціаторами яких є урядові та неурядові організації України. Метою такої співпраці є надання допомоги останній у виконанні зобов'язань у рамках ОБСЄ шляхом реформування законодавства, забезпечення функціонування національних інститутів і процесів управління відповідно до сучасних демократичних стандартів і принципів верховенства права.

Діяльність у рамках наших проектів змінюється з року в рік. Ми плануємо свою роботу таким чином, щоб після успішного досягнення результатів наші українські партнери могли їх використовувати в майбутньому і про-

Мадіна ДЖАРБУСИНОВА,
Посол, Координатор проектів ОБСЄ в Україні

довжити розпочату роботу без зовнішньої допомоги; тим часом ми розглядаємо нові пропозиції про співпрацю.

«З.С.»: Чи додасться роботи офісові Координатора проектів ОБСЄ в Україні у зв'язку з майбутнім головуванням?

Мадіна Джарбусинова: Варто підкреслити, що Головування в ОБСЄ насамперед покладається на уряд держави-учасниці Організації. Відповідна діяльність, як правило, протягом року здійснюється Міністерством закордонних справ країни-голови. Тому питання-

ми головування України в 2013 р. займається Міністерство закордонних справ вашої країни.

Як уже зазначалося, наш мандат полягає в реалізації проектів, ініціаторами яких виступають українські урядові та неурядові організації. Якщо українське зовнішньополітичне відомство звернеться до нас за допомогою в контексті майбутнього головування, ми будемо готові розглянути цю ініціативу.

«З.С.»: На які успішно реалізовані проекти ви хотіли б звернути увагу українського керівництва з метою поширення цього досвіду в інших країнах-членах ОБСЄ?

Мадіна Джарбусинова: Про результати реалізованих нами проектів їх ініціатори інформують Міністерство закордонних справ України. Керуючись цією інформацією, зовнішньополітичне відомство має право визначити, досвідом у рамках яких проектів Україна готова поділитися з іншими країнами в регіоні ОБСЄ.

Зі свого боку, ми хотіли б виділити деякі сфери, діяльність щодо яких допомагала позитивним змінам в Україні. Наприклад, у сфері протидії торгівлі людьми наша

робота протягом декількох років сприяла прийняттю Закону України «Про протидію торгівлі людьми» і створенню національного механізму взаємодії всіх структур, причетних до припинення цього порушення прав людини. Механізм дасть змогу забезпечити більш ефективну ідентифікацію потерпілих і покращення їх доступу до різних видів державної допомоги. На сьогодні механізм є обов'язковим для впровадження на всій території України, у 6-ти регіонах це здійснюється за підтримки Координатора проектів.

Також хотілося б додати, що система цивільного моніторингу за дотриманням прав людини в установах обмеження волі, створення якої ми послідовно підтримували останні 6 років, нині передається у сферу компетенції Омбудсмана України.

Що стосується правової освіти, у співпраці з кількома українськими університетами ми працюємо над удосконаленням вищої освіти в галузі захисту прав людини. Хотілося б привернути увагу до роботи, виконаної в напрямі впровадження екологічної освіти в середній школі. Навчальний посібник, розроблений силами українських і міжнародних експертів, зараз широко використовується на всій території держави як посібник для викладачів різних дисциплін, у контексті яких школярам викладають основи бережливого ставлення до природи і природних ресурсів.

Наша спільна робота з Центральною виборчою комісією стосовно вдосконалення електоральних процесів сприяла створенню всеукраїнського реєстру виборців. Нині працюємо над створенням системи тренінгів для членів виборчих комісій. Якщо раніше такі тренінги проводилися із залученням міжнародних організацій, у тому числі ОБСЄ, то нова система повинна сприяти незалежному від зовнішньої допомоги їхньому функціонуванню.

Уже кілька років ми допомагаємо проводити професійну переорієнтацію колишніх військовослужбовців, звільнених у запас або відставку у зв'язку з реформуванням Збройних сил України. Наш досвід перепрофілювання цієї категорії людей на цивільні професії може бути цікавий іншим країнам у регіоні ОБСЄ.

«З.С.»: Свого часу Вам довелося бути активно задіяною в процесі головування Казахстану в ОБСЄ. Як поради у зв'язку з підготовкою та майбутнім головуванням Ви могли б дати Україні?

Мадіна Джарбусинова: Дійсно, у період перебування Казахстану в складі Трійки ОБСЄ (з 2009 по 2011 рр.) я відповідала за роботу з питань людського виміру («human dimension»). Це був період високого напруження, як із точки зору обсягу проведеної роботи, так і відповідальності. Відповідальності перед Організацією та рештою 55-ма країнами-учасницями, які довірили моїй державі, першою на пострадянському просторі, право керівництва; відповідальності перед своєю країною за її міжнародний імідж.

Головування передбачає, перш за все, активну залученість у якості лідера до реалізації заходів на всьому просторі ОБСЄ згідно з принципами та інтересами як

самої Організації, так і її членів, необхідністю забезпечувати всеосяжну безпеку перед обличчям нових і старих проблем і загроз. Тому значну частину роботи Голови, керовану зі столиці, не видно з країни. Але саме вона визначає успіх і ефективність проведеної діяльності.

Уже до середини 2009 р., після численних консультацій і переговорів із державами-учасницями, секретаріатом та інститутами ОБСЄ, у Казахстані було розроблено Програму та Стратегію дій з питань головування, визначено й узгоджено пріоритети, озвучені в січні 2010 р. на першому засіданні Постійної Ради. Головування в ОБСЄ для нас також супроводжувалося великою роботою всередині країни: задіяні були практично всі державні структури. Ми виходили з розуміння того, що отримали можливість просування інтересів країни, наявного досвіду у вирішенні та запобіганні конфліктів і загроз.

Не секрет, що демократичні процеси в Казахстані, їх відповідність міжнародним стандартам і зобов'язанням перед ОБСЄ були у фокусі пильної уваги країн-учасниць Організації у 2009-2010 роках. Але, мабуть, більш суворим був моніторинг громадянського суспільства. Казахстанськими неурядовими організаціями було сформовано «Коаліцію Казахстан-2010». Усвідомлюючи можливість діалогу та конструктивної співпраці, нами було створено Консультативну раду з питань головування, до складу якої, крім представників відповідних держорганів, увійшли представники коаліції та інших казахстанських НУО, а також експерти міжнародних НУО. Той факт, що НУО-шники звернулися в кінці 2011 р. в МЗС із пропозицією продовжити спільну роботу стосовно демократичних процесів у форматі Консультативної ради, є свідченням її ефективності. Раду було залучено до діяльності Голови як усередині країни, так і за її межами.

Я не схильна давати поради щодо підготовки до головування в ОБСЄ. Накопичений у державі досвід і потенціал дають підставу сподіватися, що Україна гідно реалізує програму головування.

Чи зможе Україна використати шанс?

Ганна ШЕЛЕСТ,
кандидат політичних наук,
провідний науковий
співробітник Регіонального
філіалу Національного
інституту стратегічних
досліджень у м. Одеса;
координатор проекту
«Вироблення експертних
рекомендацій щодо
головування України
в ОБСЄ у 2013 р.»

Українське головування в ОБСЄ – це шанс не лише поліпшити її міжнародний імідж, а й привернути увагу до певних проблем усередині країни.

Якщо держава претендує на позиції регіонального лідера, то вона повинна не лише йти у фарватері загальних представницьких функцій головуючої, а й бути готовою ініціювати певні зрушення, оскільки головування – це, перш за все, відповідальність, яку держава готова на себе взяти.

Необхідно вийти за межі стереотипного уявлення про ОБСЄ і того, що вхо-

дить до спектра її пріоритетів. На сьогодні в Організації налічується 18 пріоритетних напрямів діяльності, серед яких, зокрема, такі традиційні, як контроль над озброєнням, боротьба з тероризмом, урегулювання конфліктів, вибори, права людини, свобода слова й толерантність; і досить нові, як-то: управління кордонами, боротьба з торгівлею людьми, освіта, належне самоврядування, військова та поліцейська реформи.

Головуюча в ОБСЄ країна фактично очолює процес політичного діалогу в Організації, визначаючи безпосередні пріоритети діяльності. Тому головування – це питання авторитету, можливість переконати світову спільноту у своєму лідерському потенціалі, і як результат – зміцнення державного престижу. Але це можливо лише за умови здатності генерувати нові ідеї, вибудовувати консенсус, зважаючи на існуючі розбіжності в інтересах і позиціях держав-учасниць.

Фактично, основні пріоритети діяльності ОБСЄ Україна умовно може поділити на три частини: ті, у яких їй є що запропонувати міжнародній спільноті (урегулювання конфліктів, роззброєння, безпека кордонів тощо); ті, до яких необхідно привернути увагу всередині країни й активізувати обговорення на міжнародному рівні (права меншин, свобода слова, вибори, екологічна безпека

тощо); ті, в яких Україні, на жаль, поки що нічого запропонувати міжнародній спільноті (гендерні питання, реформування правоохоронних органів тощо). Саме тому акценти головування необхідно зробити на перших двох категоріях.

Безпековий компонент є найбільш актуальним для українського головування, не в останню чергу через те, що ця діяльність є найбільш публічно відомою у рамках Організації. Незважаючи на те, що такі конфлікти, як придністровський, мають свої зацікавлені сторони, існує загальний консенсус щодо необхідності активізувати роботу ОБСЄ в цьому напрямі.

Питання Придністровського врегулювання стає одним із ключових на щорічній зустрічі Організації та з певною періодичністю держава, що головує, представляє свій план мирного вирішення конфлікту. Україна опиняється в унікальному становищі, коли поєднується її статус офіційного посередника та гаранта безпеки з функціями та можливостями головуючої країни в ОБСЄ, яка також визначена в якості офіційного посередника. Навряд чи варто очікувати кардинального прориву або представлення нового мирного плану, але в силах та можливостях нашої держави стимулювати діалог у цьому напрямі на різних рівнях.

Зокрема, Україна могла б ініціювати започаткуван-

ня постійно діючого Громадського форуму з питань придністровського врегулювання, а також порушити питання стосовно заміни миротворчого формату як щодо складу місії, так і її функцій. Насамперед необхідно звернути увагу на поліцейський компонент, проблему контролю на кордонах, розбудову інструментів, що забезпечують більш високий рівень довіри, верховенство права та забезпечення прав людини, оскільки ці механізми є більш пріоритетними для сучасної ситуації у ПМР, ніж класична миротворча місія, адже ризик розморожування конфлікту – мінімальний.

Крім того, інтересам нашої держави відповідає налагодження співробітництва ЄС із ОБСЄ, за умови підсилення ролі останньої у процесі врегулювання конфлікту. Для України вона залишається одним із перспективних майданчиків стосовно досягнення політичної згоди між конфліктуючими сторонами.

Більше того, Україні варто, на мою думку, приєднатися до заяв країн-членів ЄС щодо необхідності виведення російських військових (окрім миротворців) і залишків їхніх озброєнь відповідно до зобов'язань, які Росія взяла на себе під час Стамбульського саміту ОБСЄ у 1999 році. На сучасному етапі існує можливість представлення такої позиції з боку нашої держави не як анти-російської, а як позиції

країни-голови ОБСЄ, яка повинна сприяти виконанню обов'язків, підписаних під егідою Організації.

Окрім урегулювання конфліктів, мають шанси стати основними під час українського головування проблеми роззброєння й інтегрованого управління кордонами, торгівлі людьми й екологічної безпеки, як такі, що торкаються інтересів широкого кола учасників. Порушення питань доступу до публічної інформації, вироблення єдиних принципів спостереження за виборами, дотриманням прав національних меншин, незважаючи на певні труднощі в середині країни, також матимуть відгук в ОБСЄ, оскільки інтерес та увага України до цих проблем є мотивованими та зрозумілими.

Проблема Договору про звичайні збройні сили в Європі є однією з найбільш болючих і водночас надзвичайно актуальних. Розуміючи складність узгодженості позицій різних зацікавлених сторін, наваряд чи Україні вдасться активізувати переговори на міждержавному рівні. Хоча логічним було б ініціювати публічну дискусію в експертному середовищі, що стане поштовхом для подальшого міждержавного діалогу.

Важливо розуміти, що ОБСЄ нині – це не вузьке сприйняття безпеки, а всеохоплююче розуміння викликів, включаючи питання реформування поліції, торгівлі людьми,

вирішення конфліктів, роззброєння, боротьбу з тероризмом тощо. Водночас, не варто звужувати діяльність Організації лише до гуманітарного виміру, а саме, питань прав людини, у першу чергу, політичних і етнорелігійних, а також проблеми організації виборчого процесу та демократичного волевиявлення.

Можемо сказати, що ОБСЄ на сьогодні є чи не найкращим майданчиком для обговорення проблеми гарантій людської безпеки (human security), як такої, що найкраще вписується в основоположні принципи створення самої Організації на межі військово-політичних, економічних і гуманітарних викликів. І Україна, як держава, що активно долучається до вирішення цих питань у рамках ООН, має всі можливості для акцентування цієї теми в рамках ОБСЄ.

Беручи до уваги скептицизм, що виник у багатьох європейських державах щодо нашої країни протягом останнього року, їй доведеться докласти подвійних зусиль задля вико-

нання свого плану дій. На сьогодні відсутній кредит довіри, який допоміг би в пошукові консенсусу та просуванні українських ініціатив. Деякі питання, як-то: будь-які ініціативи у сфері спостереження за виборами, дотримання прав національних меншин – викликать сумніви та знаходитимуться під тінню внутрішньополітичних процесів у державі.

Українське головування припадає на складний період як розвитку самої Організації, так і процесів, що спостерігаються на її просторі. Заклики до реформування, інституційного оформлення останньої поєднуються з критикою на її адресу – від неспроможності адекватно реагувати на сучасні виклики, бюрократизму та відсутності прогресу у врегулюванні конфліктів на пострадянському просторі до сумнівів у доцільності її існування.

Водночас, приєднання нових членів до ОБСЄ є підтвердженням актуальності Організації та свідченням її поступової тран-

сформації від євроцентричної до такої, що дійсно охоплює простір від Ванкувера до Владивостока. Так, 21 листопада Монголія стала офіційним 57-м членом ОБСЄ, розділивши основні її принципи, цінності та виклики.

Репрезентативність учасників і принцип консенсусу є одночасно слабким місцем і сильною рисою Організації, що завжди була прикладом консенсусу на європейському континенті. Як у 1975 р., так і нині можемо говорити про те, що її основною відмінною характеристикою є інклюзивність у питаннях діалогу та пошуку взаємовигідних рішень, розумінні спільних проблем і цінностей.

Досвід інших головуючих країн довів, що за збалансованою позицією, навіть попри певні критичні зауваження щодо розвитку всередині країни (Казахстан) чи обмеженості власного людського та фінансового потенціалу (Ірландія), держава має можливість знайти свою ексклюзивну нішу в діяльності ОБСЄ як з метою вирішення окремих актуальних загальних питань, так і опосередкованого задоволення власних національних інтересів.

Одним із головних інтересів України, на жаль, залишається необхідність поліпшення її міжнародного іміджу. Активне та продуктивне, ініціативне й ефективне головування в ОБСЄ є одним з інструментів вирівнювання нинішнього стану речей.

Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Індія в Україні Раджив Кумар Чандер:

«Я дуже щасливий, що працюю саме в Україні»

Другого грудня 1991 року Україна була визнана Республікою Індія як суверенна, незалежна держава. Протокол про встановлення дипломатичних відносин між двома країнами було підписано 17 січня 1992 року. Посольство Індії в Україні (м. Київ) відкрилося 7 травня 1992 року. У лютому 1993 року почало працювати Посольство України

в Індії (м. Нью-Делі). Яким є підсумок 20-річної співпраці? Які цілі ставить перед собою Посольство у третій декаді українсько-індійських двосторонніх відносин? Відповіді на ці та інші запитання в ексклюзивному інтерв'ю «З.С.» Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Індія в Україні Раджива Кумара Чандера.

Раджив Кумар Чандер: У відносинах двох наших країн був хороший початок. Ми не забарилися із відкриттям нашого дипломатичного представництва. Доволі швидко обмінялися візитами посадовців найвищого рівня. Протягом перших двох років з часу встановлення дипломатичних відносин відбувся перший візит Президента України до Індії та Президента Індії до України. То був дуже насичений період двосторонньої співпраці. Ми почали розбудовувати економічне та бізнесове партнерство. Було підписано понад 20 угод, що торкалися широкого спектра двосторонніх відносин, включаючи політичну сферу, наукові дослідження, у тому числі космічного простору, співпрацю в галузі атомної енергетики і, звичайно, економіки. Для координації роботи було створено міжурядову комісію. Окрім цього, підписано угоди в галузі туризму, документи щодо уникнення подвійного оподаткування, захисту

інвестицій тощо. Нам вдалося закласти міцний законодавчий фундамент співпраці, що допомагає її розширювати. Звичайно, якщо подивитися назад і запитати, чи використано увесь наявний потенціал, то відповідь одна – це, безумовно, не так. Маємо ще багато зробити.

Протягом наступних десяти років ми сконцентруємо увагу на подальшому розвитку двосторонніх відносин. Одним із першочергових завдань є розширення міжлюдських контактів. Як би плідно не працювали уряди над виконанням поставлених перед ними завдань, у сучасному світі без налагодження міжлюдських контактів дуже важко використати весь потенціал двосторонніх відносин, тим більше в такій специфічній сфері, як бізнесові контакти.

Ми лібералізуємо видачу віз для українських бізнесменів і сподіваємося на крок взаємної поваги у відповідь з української сторони. Таким чином, більше індій-

ських бізнесменів зможе приїздити в Україну. Актуальності додають показники торговельного обороту між нашими державами, який протягом останніх п'яти років був практично призупинений, а за 2012 зріс на 50%! Ми впевнені, що досі торговельний потенціал не використовується в повному обсязі, а поживлення торгівлі між нашими країнами йде на користь Україні. Торговельний баланс є зараз позитивним для неї – майже 2,3 млрд. дол. становить експорт в Індію.

Делегації двох лідируючих бізнес-асоціацій Індії – Індійської асоціації промисловців торговельної палати Індії вже відвідали Україну, у складі яких було від 20 до 30-ти бізнесменів, провели бізнесові зустрічі в Торгово-промисловій палаті України. Вони намагалися донести свою позицію, яка полягає у тому, що індійський бізнес зацікавлений в українському ринку. Не так давно ми провели захід, спрямований на популяризацію в Україні взуття індійського виробництва. Це стало ще одним підтвердженням наміру індійського уряду розширити співпрацю, свідченням того, що індійський бізнес хоче прийти в Україну і вже готовий працювати тут. На цьому етапі необхідно використати те розмаїття можливостей, яке існує в торговельних відносинах наших держав. Це те, що я хотів би донести до ваших читачів.

«З.С.»: Економіка Індії на сьогодні стрімко зростає. З огляду на це, як можна використати досвід Індії в Україні?

Раджив Кумар Чандер: Історія економічного зростання Індії – дуже цікава. У 1991 р. країна переживала фінансову кризу. Звичайно, з того часу індійська економіка трохи зросла, але протягом останніх 10-ти років темпи зростання дещо уповільнилися, хоча останні 2 роки спостерігаємо деяке підвищення. Цього року очікуємо досягти 6%, потім – на рівні від 6% до 9% щороку, це дасть змогу поступово відновити попередні показники.

Ми – відкрите суспільство. Суспільство, в якому проводиться стабільна політична лінія, що не знає потрясінь, вимушених перерв або різких змін. Ми не витрачаємо час на сумніви, чи повинна певна галузь зростати, чи ні. Якщо знайдеться певна сторінка в історії економічного зростання Індії, яка буде корисна для України – з великою радістю поділимося з вами досвідом. Таким інструментом передачі досвіду можуть бути короткотермінові навчальні програми, які пропонує Посольство. Вони охоплюють різноманітні галузі економіки, наприклад, використання сонячної енергії. Протягом останніх 5–9-ти років близько 25 українських

державних службовців пройшли таке навчання в Індії. Маємо угоди, які стосуються реалізації таких навчальних програм, що передбачають тривалість навчання в Індії від одного місяця до трьох і шести.

Звичайно, невід'ємною частиною співпраці є направлення українських студентів на вивчення індійської національної мови – гінді. Ідея полягає в тому, що українські слухачі, у тому числі державні службовці, бачать країну на власні очі, ближче знайомляться з різними аспектами життя, збільшують свої знання про її економіку, політику, культуру тощо – залежно від своїх уподобань. Ми залюбки сприятимемо збільшенню інтересу до нашої країни, оскільки це дає змогу самостійно визначити, що може бути корисним для вашої держави.

«З.С.»: Чим може Україна привабити великі промислові компанії Індії?

Раджив Кумар Чандер: Якщо поглянути на історію економічного підйому України у період 2000-2007 років, то це було фантастичне зростання. Про це мало говорять, але до початку фінансової кризи 2008 р. економіка України мала міцний фундамент. Сьогодні колосальні позитивні впливи можуть принести іноземні інвестиції. У цьому сенсі ми бачимо в Україні певний потенціал. До переваг належать її вигідне географічне розташування, завдяки положенню на перехресті торговельних шляхів добре розвивається торгівля з Європейським Союзом, значний обсяг торгівлі з Росією. Обидва ці напрямки експорту є дуже важливими для Індії. Превагою також є природні ресурси вашої країни і можливості перспективного постачальника. Уже нині Україна постачає 25% річної продукції своєї нафтопереробної галузі до Індії. Це дуже вагомий показник. Ми зацікавлені в підписанні довготермінових контрактів у цій сфері. Індія вже виявляла свою зацікавленість у 2008-2009 рр., коли постало питання приватизації низки підприємств. Тоді ми заявили про те, що із задово-

ленням могли б взяти участь у цьому процесі. Було б дуже добре, якби існували спільні міжурядові підприємства, у які інвестиції могли б здійснюватись урядами обох країн і спрямовуватися на модернізацію цих підприємств на підставі довготермінових угод на 15, 20, 25 років. Індія зацікавлена в такій співпраці. Не слід забувати про вашу сільськогосподарську галузь, у якій виявляють велику зацікавленість бізнесові кола Індії. Окрім того, індійські компанії працюють у сфері передавання електроенергії, зокрема, у локальних мережах. Минулого року було проведено тендер за участі відомої у світі компанії, якою володіє індійський капітал. Її пропозиція виявилася на 15 млн. євро меншою за найдорожчий варіант. Хочу сказати, що критерієм відбору був лише послужний список цієї компанії, і є всі можливості, щоб вона повторила свої досягнення в Україні. Ми маємо фармацевтичну компанію, яка вже успішно працює у вашій країні. Нагадаю, що Індійська фармацевтична асоціація працювала в Україні до 2002 р., а деякі компанії галузі вже планують розгорнути тут своє промислове виробництво. Фармацевтична галузь Індії є однією з найпотужніших у світі, вона має багатий послужний список. Це дасть їй можливість, за нашим прогнозом, до 2020 р. стати найбільшою фармацевтичною промисловістю світу. Індійські медикаменти відомі своєю якістю та помірними цінами. Саме це й зумовило зростання імпорту медикаментів в Україну протягом останніх п'яти років, і нині його частка становить приблизно 15% українського ринку. Сподіваємось, що переваги залучення індійських компаній будуть оцінені також українським урядом, саме завдяки їхній якості та конкурентоспроможним цінам. Це створить сприятливі умови для розвитку фармацевтичної галузі, а індійські компанії й надалі матимуть можливість відігравати позитивну роль на українському ринку.

«З.С.»: Останнім часом спостерігаємо поживлення контактів між високопосадовцями наших країн. Чи можна говорити про нову сторінку двосторонніх відносин?

Раджив Кумар Чандер: Звичайно, з обох сторін висловлюється бажання розвивати відносини на найвищому політичному рівні. Саме тому Президент Віктор Янукович отримав запрошення відвідати Індію, і цей візит відбувся відповідно до попередніх домовленостей у грудні 2012 року. Цьому передував великий обсяг ро-

боти не тільки на політичному рівні, а й на економічному. Ми провели в міністерстві економічного розвитку переговори Міжурядової торговельної комісії, відбулося багато ефективних зустрічей. Їм передувала робота спільної групи на офіційному рівні. А наприкінці травня – початку червня відбулися переговори, на яких індійську делегацію очолював Міністр штату із зовнішніх справ Е. Ахамед, а українську – Міністр економіки П. Порошенко. Це були продуктивні зустрічі, на яких плани співпраці втілювалися в практичну сферу. Тому, як ви бачите, нині співпраця нарощує темпи. Індія активно бере участь у проектах інших галузей української економіки, що свідчить про величезну її присутність у вашій країні. Сподіваємось, що українська присутність в Індії теж буде значною.

Ми брали участь у Київському безпековому форумі та Ялтинському форумі європейської стратегії, які є провідними майданчиками для обговорення міжнародної політики. Індія на обох заходах була представлена на високому рівні, зокрема, у Ялті це були два члени парламенту, які раніше обіймали урядові посади. Один із них – пан Мані Шанкар Аїяр, экс-міністр енергетики та сільськогосподарського розвитку Індії, другий – доктор Шаши Тхарур – колишній заступник Генерального секретаря ООН. Їхня участь у форумі, на мою думку, – це добрий знак того, що Україна починає розглядати свою зовнішньополітичну стратегію поза традиційними рамками «Захід – Схід». Насправді існує значно ширший багатополарний світ, із яким потрібно співпрацювати. Ми щасливі, що співпрацюємо з Україною на такому рівні. Сподіваємось, що візит Президента України стане значною віхою в історії наших відносин.

«З.С.»: Пане Посол, на сьогодні роль Індії в міжнародній політиці зростає. Ідеться навіть про те, що вона має стати постійним членом Радбезу ООН. Якою, на Вашу думку, нині є роль Індії на міжнародній арені?

Раджив Кумар Чандер: Роль Індії буде такою ж, як і протягом останніх 60-ти років. Ми – відповідальний член комітетів ООН. За ці роки Індія зробила чималий позитивний внесок під час дискусій на міжнародних форумах. Індія активно співробітничала з миротворчи-

ми силами ООН, відправляючи значну кількість миротворців до її місій. Це та справа, яка також об'єднує нас з Україною. Ураховуючи територію Індії, кількість населення, масштаби економіки, а також темпи її зростання, можемо сказати, що наша країна на сьогодні є найбільшою демократією у світі. Ми є плюралістичним, секуляризованим суспільством, що поєднує різні релігії, культури, погляди в умовах сучасного світу. На мою думку, саме таким шляхом Індія розвиватиметься й надалі. Індійське суспільство є одним із найбільш різноманітних за етнічним складом, і ми пишаємося цим. Наше гасло – «Єдність та різноманітність», а суспільство є живим прикладом того, як різні спільноти можуть жити разом і процвітати при цьому.

«З.С.»: Пане Посол, чим Вас особисто привабила наша держава?

Раджив Кумар Чандер: Уже протягом багатьох років у нас відбувається найтісніша співпраця на рівні міжлюдських контактів. Історія взаємин між народами була започаткована значно раніше, ніж політичні відносини. Не є таємницею той факт, що це був мій особистий вибір – приїхати працювати у вашу країну. Коли з'явилося вакантне місце, я особисто клопотав у нашому Міністерстві закордонних справ, щоб моє перше відрядження у якості Надзвичайного і Повноважного Посла було саме до України. Знову ж таки, це не був мій перший візит до Києва. Коли Президент Індії вперше здійснив візит в Україну, у липні 1993 р., я служив у дипломатичній місії в Німеччині, міністерство направило мене, молодого дипломата, допомагати йому. Це стало частиною мого професійного зростання. Наступного разу я приїхав в Україну вже як Надзвичайний і Повноважний Посол. Я дуже щасливий, що вже один рік працюю саме тут, відчуваю теплоту та симпатію простих українців до Індії, любов до індійської культури. Також хотів би додати, що нещодавно перший Посол Індії в Україні пан Деврі прочитав лекцію для слухачів і професорського складу Дипломатичної академії України при МЗС. Це була дуже визначна подія, він поділився своїми спогадами, у нього тут лишилося багато друзів... У розмові зі мною він, як людина, яка повернулася сюди майже після двох деkad, зазначив, що Україна здійснила величезний прогрес за ці роки. Я вважаю, що його словам можна довіряти.

Хочу поділитися з вами інформацією про те, що ми заснували кафедру індіознавства при Інституті міжнародних відносин Національного університету імені Тараса Шевченка. Зараз професор Саміта Панді, яка представляє один із провідних університетів Індії –

«Джеванан», що розташований у Делі, перебуває тут у двомісячному відрядженні, у рамках якого викладає курс зовнішньої політики для студентів КІМВ. Вона має дуже хороші відгуки від студентів і професорів інституту. Ця кафедра (гостьова кафедра) працюватиме наступних два роки. Професори з Індії приїздитимуть на один семестр – викладати курс зовнішньої політики Індії, з якого студенти будуть складати залік та іспит англійською мовою. КІМВ нещодавно розпочав практику запровадження подібних навчальних курсів, і ми стали однією з перших країн, що скористалися перевагою викладати англomовний курс, заснувати кафедру, та вже направили викладача. Ми дуже раді з цього, сподіваємося, що така співпраця триватиме найближчими роками.

Не буде перебільшенням сказати, що мене найбільше вразило, що тут налічується більше 20-ти індійських танцювальних шкіл, які навчають різноманітним індійським танцям, від класичного до сучасного (боллівудського). Професійний рівень викладання в цих школах дуже високий, саме тому ми просили їх дати святковий виступ на Хрещатику з нагоди 20-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між нашими державами. Також нами проведено захід у консерваторії, де виступали понад 250 українських артистів, це створювало відчуття перебування в Індії.

Однак, я помітив, що бракує обізнаності стосовно досягнутого Індією прогресу протягом останніх 20 років. Тому одним із моїх головних завдань є підвищення рівня взаємної поінформованості наших країн, збільшення міжлюдських контактів, маю на увазі потік туристів, обмін студентами, науковцями тощо. Саме в цьому напрямі Посольство працюватиме.

*Інтерв'ю підготував магістрант
Дипломатичної академії України
Володимир ЛИВИНСЬКИЙ*

Невідомі сторінки української дипломатії

Олег БЕЛОКОЛОС,
в.о. заступника
начальника управління –
начальник відділу РФ
Управління Російської
Федерації
Першого територіального
департаменту МЗС України

Останнім часом в Україні друком вийшла низка досліджень, присвячених історії української дипломатичної служби, 95-у річницю якої Міністерство закордонних справ та українська громадськість відзначають у грудні 2012 року.

Водночас, з огляду на різні чинники, переважна більшість із них висвітлює період після здобуття незалежності. Міжнародна діяльність України у період 1945-1990 рр. подається здебільшого як така, що мала досить символічний характер і була в основному зорієнтована на участь у роботі Організації Об'єднаних Націй. Такий підхід вбачається дещо спрощеним, хоча б тому, що з МЗС УРСР вийшов не один десяток досвідчених і високопрофесійних дипломатів, які були і залишаються сьогодні «cream of the crop»

(з англ. – найкращі з найкращих) української зовнішньополітичної служби. І працювали вони не лише на оонівському напрямі.

Про деякі аспекти дипломатичної служби мого діда – ветерана Великої Вітчизняної війни, Міністра закордонних справ України та Надзвичайного і Повноважного Посла СРСР у Замбії та Ботсвані – Дмитра Захаровича Білоколоса – ця невелика розповідь.

Сьогодні українські історики й експерти продовжують активну дискусію щодо відомих (і не дуже) фактів і подій, які стали знаковими в історії України та Європи ХХ століття. Досить велику зацікавленість виявляють фахівці до обставин, що призвели до початку «холодної війни». Триває диспут стосовно питання, коли саме вона розпочалася. У 1945 р. після припинення поставок по «ленд-лізу» та виявлення серйозних розбіжностей між союзниками щодо польського питання? У 1946 р. після відомої промови У. Черчилля у Фултоні? Або у 1947 р. після не менш відомого звернення Президента США Г. Трумена до конгресу, в якому йшлося про необхідність стримування радянської експансії?..

Очевидно одне – для мільйонів пересічних американців, британців, французів, канадців і громадян СРСР вона розпочалася із втратою того духу співчуття та взаємодопомоги,

який у ході Другої світової війни на короткий час встановився у відносинах між Радянським Союзом, США та Великою Британією.

Безсумнівно також інше. Після створення СРСР ядерної зброї та усвідомлення з боку США загрози взаємного гарантованого знищення внаслідок можливої ядерної війни обидві супердержави вирішили обмежити своє глобальне протистояння боротьбою на периферії – у тих частинах Земної кулі, де наприкінці 50-х – початку 60-х рр. ХХ ст. розпочалися процеси, що згодом призвели до колапсу існуючої на той час системи управління колоніями. Одним із таких регіонів стала Африка.

Не зупиняючись на загальновідомих, об'єктивних чинниках, що до кінця 70-х років спричинили крах колоніальних імперій Великої Британії, Франції, Португалії та Бельгії, хотілось би відразу перейти до ситуації, яка склалась у 60-х роках у регіоні Південної Африки.

У 1961 р., з повстання у столиці Анголи – Луанді, розпочалася п'ятнадцятирічна визвольна боротьба народу цієї країни проти португальських колонізаторів, яку очолив Народний рух за визволення Анголи (МПЛА) під керівництвом А. Нето. Того ж року в рамках Британської Співдружності здобула політичну незалежність Танганьїка, 26 квітня 1964 р. було прийнято рішення про об'єднання Танганьїки та Занзібару й оголошено про створення Об'єднаної Республіки Танзанія.

На початку 60-х рр. значно активізував свою діяльність Фронт визволення Мозамбіку (ФРЕЛІМО), який оголосив про наміри ліквідувати колоніальне панування Португалії та створити незалежну державу з демократичним устроєм.

У 1965 р. Велика Британія була змушена надати протекторату Бечуаналенд внутрішню самостійність, який у 1966 р. був проголошений незалежною Республікою Ботсвана. Нас-

Вручення вірчих грамот Президентів Замбії

тупного року Генеральною Асамблеєю ООН було відмінено мандат Південно-Африканської Республіки (ПАР) на управління Намібією, що спричинило початок боротьби повстанської Народної організації Південно-Західної Африки (СВАПО) проти правління ПАР.

Під тиском населення Північної Родезії 12 жовтня 1964 р. було проголошено про утворення Республіки Замбія, за новою Конституцією якої у державну власність перейшли землі, раніше вилучені у корінного населення. Пізніше керівництво країни оголосило, що втілюватиме ідею «замбійського гуманізму», яка передбачала побудову «африканського демократичного соціалізму». Замбія також почала здійснювати антиколоніальну зовнішню політику та виступати проти расистського режиму в Південній Африці.

На початку 60-х років Африканський національний конгрес Південної Африки, що знаходився тоді у підпіллі, прийняв рішення про перехід до збройної боротьби проти режиму апартеїду, а через п'ять років національно-визвольні організації Південної Родезії розпочали збройну боротьбу проти уряду правих партій – Родезійського фронту.

Таким чином, у другій половині 60-х років у всіх країнах Південної Африки спостерігалася суттєва активізація повстанських рухів антиколоніального напрямку.

Як зазначається в історичному дослідженні «Африка після 1935 року», виданого під егідою ЮНЕСКО: «Зовнішня дипломатична і матеріальна допомога на-

давалась їм з боку Комітету з визволення Організації африканської єдності (ОАЄ), країн-членів Руху неприєднання, СРСР, КНР, іншими соціалістичними державами, а також Скандинавськими країнами та групами солідарності у деяких західних країнах. Рухи також співпрацювали та допомагали один одному в контексті обміну розвідувальними даними та здійснення спільних військових операцій. Базисні табори підготовки розташовувались у прифронтових країнах – Танзанії, Замбії, а пізніше – в Анголі та Мозамбіку.

З іншого боку, білі поселенці у Південній Африці, Родезії, Анголі та Мозамбіку отримували дипломатичну і матеріальну допомогу від західних урядів, в основному США, Великої Британії, Франції та ФРН. На місцевому рівні південноафриканські, родезійські та португальські сили обмінювалися розвідувальними даними та співпрацювали у проведенні операцій проти партизан. Уряди Родезії та Мозамбіку утримували африканців у зоні військових операцій у концентраційних таборах, які вони називали «захищеними поселеннями», з метою ізоляції повстанців і приречення їх на смерть від голоду».

Очевидно, що на той час Москва потребувала наяв-

На сесії Генеральної Асамблеї ООН

ності зручного комунікативного пункту в регіоні, який давав би змогу не лише отримувати достовірну й оперативну інформацію про події у згаданих країнах і розвивати взаємовигідні контакти у різних сферах, а й підтримувати зв'язки з національно-визвольними партіями та рухами прорадянської орієнтації у Південній Родезії, Намібії та ПАР, які потребували великої кількості озброєнь, боєприпасів, засобів зв'язку тощо.

Вірогідно, бралось до уваги також те, що, окрім повстанців прорадянської орієнтації, у країнах регіону активно діяли групи опору, зокрема партія Африканський національний союз (ЗАНУ) у Південній Родезії, які отримували значну допомогу з боку КНР.

Імовірно, виходячи з цього, керівництво СРСР прийняло рішення про встановлення у 1964 р.

дипломатичних відносин із Республікою Замбія. У 1967 р. було укладено Угоду про економічне та технічне співробітництво між СРСР і Замбією. Було відкрито Посольство.

Мій дід, Д.З. Білокопос працював на посаді Посла СРСР у Замбії та Ботсвані з 1970 по 1976 рік. Слід визнати, що за цей час, навіть за сучасними стандартами, у двосторонніх відносинах було зроблено надзвичайно багато. Зокрема, 1971 р. укладено двосторонню торговельну угоду. За допомоги Радянського Союзу було побудовано 10 дизельних електростанцій, здійснено постачання техніки для будівництва доріг, навчального та лабораторного обладнання для інженерних і медичних факультетів Замбійського університету у столиці.

Окрім цього, радянські спеціалісти надавали фахову допомогу у виробленні перспективного плану економічного розвитку Замбії. Було започатковано співробітництво в гуманітарній сфері, зроблено 400 артезіанських свердловин для забезпечення населення чистою питною водою, надано значну допомогу в підготовці національних кадрів.

Директор Центру досліджень «холодної війни» Лондонської економічної школи Одд Арне Вестад у своїй книзі «Глобальна холодна війна» писав: «Радянський Посол Д.З. Білокопос пропонував Москві

На переговорах у Москві під час візиту лідера Замбії

низку заходів з метою надання допомоги МПЛА у сфері постачання озброєнь, матеріально-технічного забезпечення та політичної підготовки. Під час зустрічі з Д.З. Білоколом А. Нето охарактеризував як незначні відносини МПЛА з капіталістичними країнами та соціал-демократичними партіями і підкреслив, що Радянський Союз є основним міжнародним союзником партії, а також окремо запевнив СРСР, що він не бачить підстав для встановлення тісної співпраці з КНР». Вестад також додає: «Радянський Посол у своїх зверненнях до Москви зазначав, що позиція керівництва МПЛА відображає загальні настрої у русі стосовно того, що СРСР є для них єдиним можливим джерелом постачання озброєнь».

Як вказано у згаданому вище дослідженні ЮНЕСКО: «До середини 70-х років радянська дипломатична присутність змістилася на Південь Африки і зайняла важливі позиції». Однак, така активність СРСР не залишилася непоміченою. Протистояння відбувалося за класичними сценаріями «холодної війни».

Уже перебуваючи на пен-

сії, дід розповідав про численні провокації та підірвні операції західних спецслужб проти радянських громадян та установ. При цьому особливою активністю відзначалася південно-родезійська розвідка.

Тобто, можна уявити, наскільки напруженою, складною і відповідальною була робота керівника дипломатичної установи, що фактично стала опорною базою СРСР на Півдні Африканського континенту.

Не мають рації деякі сучасні експерти, які вважають, що вся допомога СРСР африканським країнам пішла у пісок. Багато африканців і досі з великою вдячністю згадують суттєву підтримку Радянського Союзу у сфері розвитку освіти, охорони здоров'я, розбудови промисловості, реалізації наукових проектів тощо. Зокрема, як зазначав відомий кенійський політик О. Одінга, батько нинішнього Прем'єр-міністра Кенії: «СРСР використовує свій авторитет для допомоги пригнобленим країнам, які намагаються звільнитись від усіх

форм дискримінації, і є завжди з нами під час боротьби. Ми ніколи не забудемо цього».

Справа в іншому – в умовах «холодної війни» африканські країни фактично виявились заручниками глобального протистояння СРСР та США, що обумовило постачання їм значних обсягів озброєнь, які, урахувавши місцеву специфіку, на довгі часи стали одним із основних чинників нестабільності на континенті.

Свою негативну роль також відіграло те, що кремлівські компартійні ідеологи намагались нав'язати країнам Африки власну модель розвитку, яка абсолютно не враховувала місцеву специфіку. Більше того, будь-які спроби деяких африканських лідерів відійти від ортодоксального марксизму-ленінізму, який сповідувало радянське керівництво, відразу викликали явне або приховане роздратування Москви та звинувачення в опортунізмі.

З іншого боку, намагаючись будь-якими засобами протидіяти Москві, Захід, за логікою «холодної війни» надаючи підтримку будь-кому, хто оголошував себе його прибічником, часто «не помічав» жорстокості своїх африканських союзників та їхнього

цинічного самозбагачення на тлі загального зубожіння переважної частини населення.

Відомий на Заході журналіст, письменник, історик, культуролог та інтелектуал Джордж Ліхтхайм ще у 70-х роках минулого століття, намагаючись прогнозувати розвиток ситуації на Африканському континенті, писав, що цей регіон у процесі еволюції вірогідно стикнеться з низкою специфічних проблем політичного характеру на кшталт тих, які стояли перед Латинською Америкою у XIX ст.: військові диктатури, відносно повільне економічне зростання та не дуже успішні спроби щодо розбудови сучасних політичних інституцій, включаючи національні держави, в умовах, які продовжують визначатися глибоко укоріненою плеємінною спадщиною.

Якось, під час прогулянки у Маріїнському парку, я, тоді першокурсник Київського університету, запитав у діда: що є основною причиною хронічної кризи та постійного безладдя на Африканському континенті? Відповідь була досить лаконічною: трайбалізм.

Уже через багато років, працюючи в Посольстві України в Кенії, я наочно

пересвідчився, наскільки серйозною і складною залишається проблема трайбалізму (від англ. – tribal /плеємінний/, психологія та ідеологія етнічної зверхності, відокремленості тощо) в країнах Африки...

Найроби – Київ
2010-2012

Різдвяний ярмарок — чудова нагода краще пізнати один одного

У виставковому центрі «КиївЕкспоПлаза» з ініціативи Міжнародного жіночого клубу Києва відбувся ювілейний Різдвяний благодійний ярмарок. Протягом 20 років посольства та іноземні представництва, акредитовані в Україні, з ентузіазмом включаються в це захоплююче дійство, яке традиційно відбувається в усьому світі на початку грудня. У Києві цього-річ працювали стенди посольств Італії, Таджикистану, Чехії, Пакистану, Канади, Великої Британії, Індії, Греції, Лівії, В'єтнаму, Швейцарії, Кореї, Польщі, Франції, Малайзії, Марокко, Швеції, Японії, Австрії, США, Бельгії, Нідерландів, Іспанії, ФРН та інших країн.

Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв стала Генеральним спонсором 20-го Різдвяного ярмарку та гідно представила на ньому Україну.

— Наша позиція цілком зрозуміла — майже 40 посольств беруть участь у ярмарку — це безпосередні наші клієнти, з якими працюємо щодня, — пояснив Генеральний директор ГДІП Павло Кривонос. — До того ж представники різних країн вирішили особливим чином поярмаркувати, адже для багатьох із них 2012-й став роком 20-річчя встановлення дипломатичних зв'язків з Україною. Тому ми не просто мали вчасно надавати допомогу посольствам, а по-справжньому очолити процес підготов-

ки та проведення ярмарку, щоб усім було зручно на цьому святі та відвідувачі залишилися задоволеними. Саме тому, порівняно з минулим роком, вирішили задіяти цілий павільйон, освоївши всі 3,5 тисячі квадратних метрів виставкового приміщення.

Спільними зусиллями домоглися того, що на стендах, які представляють ті чи інші країни, товарів стало набагато більше, ніж минулоріч. Відчуваю, що на благодійництво набираємо гідну суму.

Та ви й самі бачите, яка панує чудова, по-своєму унікальна атмосфера. Лише тут раз на рік безпосередньо з рук послів, які стоять біля своїх стендів і керують процесом, можна придбати ту чи іншу річ, що уособлює їхні країни. І ще я не раз чув від самих дипломатів, що Різдвяний ярмарок — чудова нагода краще пізнати один одного.

Традиційно чимало бажаючих розіграти цінні

призи в лотерею. Там ще задовго до офіційного відкриття ярмарку вишикувалася довга черга за щасливими квитками.

Хотілося б окремо відзначити, що на ярмарку організовано дитячу кімнату. А на великій концертній естраді можна побачити чимало інтернаціональних колективів. Серед них — співаків ГДІП.

Ми раді гостям ярмарку біля стенду Генеральної дирекції, який представляє Україну в мініатюрі. Тут зібрано чимало продукції вітчизняних виробників, яскравих сувенірів, зразків національної кухні.

Тож, як і сподівалися, атмосфера чудова, настрої гарні. Адже цього свята всі чекали цілий рік. Готувалися ми до нього 2-3 місяці — усе проходить не спонтанно. І не випадково саме тут вдається зустріти людей, яких бачиш, можливо, раз на рік. Вони приходять сім'ями, з дітьми і відчують себе справді по-святковому.

Найголовніше, підкреслювали всі, із ким довелось поспілкуватися, що ідея цього свята несе високу благодійницьку місію. Так, з 11 грантів минулого року, про які можна було дізнатися у спеціально створеному на ярмарку благодійному наметі, більшість коштів пішло на допомогу хворим дітям. Зокрема, до ракового центру; центру нейрохірургії мозку, де 20 років не ремонтувалися операційні приміщення. Було також профінансовано придбання медичного обладнання.

Надано матеріальну допомогу «Армії порятунку» — клубу пенсіонерів, де люди похилого віку мали змогу навчатися працювати з комп'ютерами та спілкуватися по скайпу.

Для переможців лотереї організатори запропонували скласти подарункові кошики тим посольствам, які з різних причин не змогли взяти участь у ярмарку. А всі шановні дипломати, які приїхали поярмаркувати, були просто у захваті від процесу...

— Мені дуже приємно, звичайно! Ми вдруге беремо участь у ярмарку. Стали більш досвідченими. В основному представляємо різноманітні сувеніри, що символізують національні пам'ятки архітектури нашої країни, а також національну кухню, — пояснив Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Ірак в Україні пан Шорш

Халід Саїд. – Хотів би також відзначити таку важливу річ, що на цьому заході ми знайомимося ближче з нашими українськими друзями. Маємо змогу обмінятися думками, а також вивчати сувенірну продукцію, кухню, пісні країн-учасниць ярмарку. Це дуже важливо. Тому я і вас, і нас вітаю з таким святом. Тим більше, що ми напередодні відзначали 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між Іраком та Україною. У нас виступав Національний симфонічний оркестр. Це було дуже цікаво! І деякі музиканти цього колективу також даруватимуть своє мистецтво відвідувачам ярмарку. Бажаю всім гарного настрою та удачі!

– Гадаю, ярмарок – це дуже гарна ідея, – підтримав колегу Надзвичайний і Повноважний Посол Чехії в Україні Іван Почух. – Тут гармонійно поєднується цікаве з корисним. Дуже добре, що звичайні українці ма-

ють можливість в одному місці побачити і придбати товари з усього світу. Навряд вони змогли б проїхати і відвідати всі ці країни. Разом з тим, придбавши тут щось, люди допомагають тим верствам населення, які цього особливо потребують в Україні.

Тому, я гадаю, що це – спільне чудове свято для всіх присутніх послів, усіх українських людей. Ми з дружиною звикли організовувати такі заходи там, де я вже працював послом, в Австрії. Тож, коли ми приїхали минулого року до Києва, у нас був досвід. Я лише сконцентрував зусилля, розширив ділові контакти з чеськими компаніями, які підтримали нас і просто відчуваю, як усім, хто підходить до нашого стенду, подобається

ласувати знаменитим чеським пивом, куштувати чеські ковбаски під бехерівку – чеський міцний лікер, родом із Карлових Вар, настояний на травах. І, звичайно ж, придбати різноманітні товари, пов'язані з Різдом.

– Хочу особисто також відзначити цю дуже цінну благородну ініціативу, – сказав Надзвичайний і Повноважний Посол Азербайджану в Україні Ейнулла Ядулла оглу Мадатлі. – Не випадково чимало посольств, у тому числі й наше, бере участь у ярмарку. Це вже відбувається не вперше. І щоразу ми намагаємося чимось здивувати. Сприяття допоможі тим, хто потребує цього. Зокрема, на нашому стенді можна побачити і спробувати вишукану винну продукцію, натуральний гранатовий та айвовий соки з плодів, вирощених на азербайджанській землі. Посольство із задоволенням сприяє ініціативі наших підприємців. Тому в майбутньому будемо представляти ширше Азербайджан на цьому святі.

Представники заводу-виробника цієї продукції відзначили, що Україна й Азербайджан завжди мали

дружні партнерські відносини. І хоч нові продукти відомого ще за Радянського Союзу підприємства на українському ринку нещодавно, але вже встигли здивувати покупців унікальними смаковими якостями. Справді, заманливо уявити новорічний стіл із айвовим або гранатовим шампанським!

– Сьогоднішній ярмарок – це щорічна традиція, яка має власну історію, – висловив свою думку Надзвичайний і Повноважний Посол Іспанії в Україні Хосе Родрігес Мояно. – Тут ми стаємо ближчими один до одного, дізнаємося про товари, які виробляються в різних країнах, ознайомлюємося з різними культурами та стравами. І все це організовано для допомоги людям похилого віку, дітям із фізичними вадами. Це дуже важливо! Це благородно – допомагати нужденним людям. Приєднуюсь до подяки всім, хто підтримує ярмарок.

Треба віддати належне працівникам усіх посольств-учасників ярмарку – на прилавках було чимало усякої всячини. Тішило

око розмаїття сирів, смачних брускетті, оливков, бельгійського шоколаду та вафель, французьких вин, східних солодощів та екзотичних страв, польської та німецької випічки – штollen... Справжнє свято шлунку! А які можна було придбати поробки та одяг із перуанської лами; різдвяні віночки; недорогі, але дуже гарні

дитячі книжки; аматорські та професійні handmade-роботи художників, фотографів і скульпторів, вироби з дерева та скла, тканини і ще дуже багато чого! Мабуть, кожен із господарів стендів міг би погодитися з Надзвичайним і Повноважним Послом Угорщини в Україні Михалем Байсром: «Обожнюю торгуватися на ринках задля благодородної справи!»

– Активна участь у таких заходах – один із обов'язків диппредставництва, – відзначив в одному з інтерв'ю пан Посол. – Я б не сказав, що Угорщина така вже багата країна, але все ж таки той, хто має більше можливостей, просто зобов'язаний допомогти людям, які потребують цього. Усі товари для ярмарку зібрані та зроблені руками

членів нашого невеличкого колективу. Це й різдвяні сувеніри, й солодощі, і угорська паприка. А ще ми

вість скуштувати угорський гуляш.

Як відзначив згодом пан Посол, його дружина Марія не лише керувала цим процесом у ході ярмарку, а й власноруч оформлювала стенд посольства, намалювавши веселих угорських сніговиків. І таких куточків на ярмарку, куди було приємно завітати та поспілкуватися з їхніми гостинними господарями, було чимало!

Усі кошти, отримані від реалізації товарів на ярмарку, спрямовано на підтримку незахищених верств населення України, дитячих будинків тощо.

**Ярмаркував
Володимир СЕМЕНОВ**

Фото автора

Взаємовідносини Республіки Болгарія і закордонного болгарства (інституційно-дипломатичний аспект)

УДК 327:94

Вячеслав ЦІВАТИЙ,
перший проректор
Дипломатичної академії
України при МЗС,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри
дипломатичної та
консульської служби,
заслужений працівник
освіти України

Активізація інституційних і етнополітичних світових процесів ХХІ ст. відбувається в умовах трансформації суспільства. Це супроводжується включенням етнічних спільнот у формування етнополітичного простору, у якому вони інституціоналізуються як структурний елемент суспільства. У нових умовах етноси та етнічні групи відшуковують нові форми і методи соціального функціонування, до яких у національних відносинах звертаються й переселенські етнічні меншини – діаспори.

Державну політику Республіки Болгарія щодо підтримки болгар за кордоном реалізує спеціально створена інституція. У 1992 р. за постановою Уряду країни було засновано

Агентство у справах болгар за кордоном, яке у 2000 р. набуло статусу державного. Ця структура є органом Уряду і має на меті підтримувати контакти на рівні держави з болгарами та болгарськими спільнотами у світі.

На території Європи найбільше болгар проживає в Україні та Греції. Їх чисельність в Україні перевищує 204 тис. осіб, приблизно стільки ж мешкають у сусідній Греції. В Іспанії, згідно з офіційною статистикою, болгарська діаспора становить 173 тис. осіб, а в Німеччині – перевищує 100 тис. осіб. За океаном найчисленніша болгарська громада в США, де живе близько 250 тис. болгар. У Великій Британії болгарська діаспора нараховує понад 100 тис. осіб. У цілому за кордоном проживає понад 8 млн. етнічних болгар.

Агентство функціонує відповідно до урядового положення від 2000 року. Його голова призначається Урядом і щороку зобов'язаний звітувати перед Радою Міністрів¹.

Агентство не має права на законодавчу ініціативу, але за його участі готувалися проекти законів про закордонних болгар, про болгарське громадянство, закону про іноземців, деякі урядові постанови, зокрема, постанова №103 про навчання представників болгарської діаспори в університетах і школах Болгарії.

Свої дії Агентство зобо-

The article deals with the analysis of main directions of public policy of the Republic of Bulgaria concerning compatriots abroad. Particular attention is given to the institutional development and priorities of the diplomatic activity.

Key words: foreign policy, diplomacy, cultural diplomacy, institutionalization, the Republic of Bulgaria, Ukraine.

в'язується узгоджувати зі Святим Синодом Болгарської православної церкви і захищати болгарську мову, культуру, традиції, історію і систему цінностей болгар за кордоном, зміцнювати духовну єдність болгарської нації, а також протидіяти денационалізації та асиміляції болгарських спільнот за кордоном. Державне агентство у справах болгар за кордоном також розподіляє серед діаспори пожертви та сприяє переїзду болгар до Болгарії з метою постійного проживання.

Крім вищезазначеного, Агентство має право видавати посвідчення про болгарське походження особи (представника діаспори).

Як свідчать результати соціологічних досліджень, останнім часом болгар, які живуть на пострадянському просторі (Україна, Молдова, Казахстан і Росія), мають бажання виїхати на постійне місце проживання до Болгарії. Серед причин цих намірів – приєднання країни до ЄС, що збільшує її привабливість як місця проживання.

Таким чином, Державне агентство

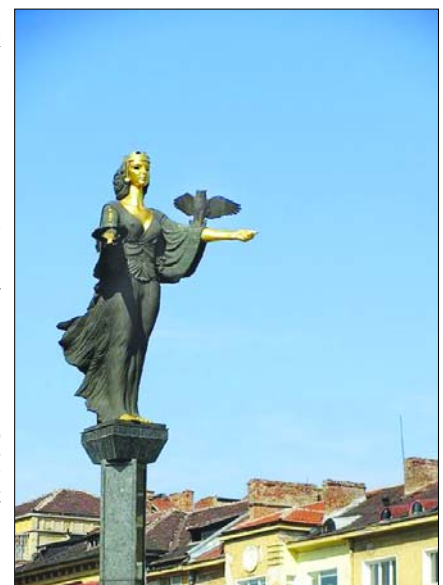
у справах болгар за кордоном має три основні пріоритети у своїй діяльності:

- збереження болгарського етнокультурного простору, збереження і поширення культурно-історичної спадщини болгар;

- захист прав болгар за кордоном і сприяння їх поверненню на прабатьківщину;

- формування позитивного іміджу країни за кордоном шляхом використання можливостей закордонних болгар.

У той же час, болгарські товариства за кордоном звернулися наприкінці 2012 р. до Уряду Болгарії з пропозицією перетворити Державне агентство у справах болгар за кордо-

ном на більш стали і постійно діючу інституцію – міністерство.

Законодавчо державна політика Болгарії щодо співвітчизників за кордоном ґрунтується на трьох законах – про закордонних болгар, про болгарське громадянство та про іноземців.

Закон про закордонних болгар був схвалений Народними Зборами у 2000 р.² Згідно з ним болгарин є особа, у якої хоча б один із батьків є болгариним і який визнає свою причетність до болгарської спільноти. Відповідно до ст. 3 (1) Гл. I закону «приналежність до болгарського етносу засвідчується державним органом, організаціями етнічних болгар, які співпрацюють з державними органами Болгарії, і Болгарською православною церквою».

Згідно зі ст. 4 (1) Гл. I зазначеного закону «Болгарська держава сприяє створенню сприятливих умов для вільного розвитку закордонних болгар відповідно до принципів міжнародного права і законодавства відповідної держави з метою захисту їх прав і законних інтересів».

Болгарія полегшує для етнічних болгар процедуру приїзду і перебування на території Болгарії (ст. 6 (2)

Гл. II «Під час перебування на території країни болгар, що живуть за межами Республіки Болгарія, які не є болгарськими громадянами, користуються спрощеннями при сплаті державного мита, пов'язаного з оформленням їх тимчасового або постійного перебування в Республіці Болгарія, за умовами та порядком, визначеним Радою Міністрів»). Так, вони (за спрощеною процедурою) можуть отримати право на працю, брати участь у приватизації та реституувати своє раніше націоналізоване майно тощо.

Окрім того, держава гарантує закордонним болгарам право на безкоштовну середню освіту, а у правах на вищу освіту вони прирівнюються до болгарських громадян (щороку за відповідною постановою Уряду Болгарії до вищих навчальних закладів країни приймають по 400 закордонних болгар, із яких, за неофіційними даними, близько 100 – з України).

За цим законом держава зобов'язується розробляти та фінансувати 1-5-річні програми для болгар, які живуть поза межами Болгарії. Ці програми стосуються науки, культури, освіти, охорони здоров'я, захисту об'єктів, які є болгарською культурно-історичною спадщиною.

Відповідно до ст. 17 Гл. IV зазначеного закону у Болгарії також функціонує Національна рада у справах болгар, що живуть за межами Республіки Болгарія («Національна рада у справах болгар, що живуть

за межами Республіки Болгарія, є державно-громадським органом з організаційними, координуючими та представницькими функціями, що висловлює та узгоджує національні інтереси з інтересами болгар, які живуть за межами Республіки Болгарія»).

Згідно із законом про болгарське громадянство від 2002 р. закордонні болгар використовують полегшену процедуру набуття болгарського громадянства. На відміну від інших претендентів, їм не потрібно обов'язково постійно прожити в Болгарії 5 років або доводити свої доходи тут. У стратегії національної доктрини «Болгарія у XXI столітті», яку підготувала група авторитетних болгарських учених і громадських діячів під керівництвом проф. Г. Велева, передбачається, зокрема, підвищити інтелектуальний рівень нації та поліпшити демографічний стан болгарського етносу в Болгарії за рахунок саме закордонного болгарства.

Привілеї для закордонних болгар фіксуються і в законі про іноземців³.

Наприклад, іноземний громадянин болгарського походження може відразу здобути право на постійне, а не тимчасове перебування. Інші категорії іноземців, наприклад, у разі укладання шлюбу з болгарським громадянином, здобувають це право після двох років спільного проживання на території Болгарії.

Нині існує близько 500 організацій болгар за кордоном. В основному, це діаспорні товариства та культурно-інформаційні центри.

Організаційне забезпечення їх діяльності безпосередньо здійснює Державне агентство у справах болгар за кордоном у координації разом з іншими державними інституціями Республіки Болгарія. Міністерство закордонних справ країни практично не залучається до цього процесу. Водночас, у рамках проведення міжнародних заходів, зокрема, візитів посадових осіб МЗС Болгарії у координації з Агентством болгар за кордоном сприяє організації зустрічей із закордонними болгарями.

На вечорі, присвяченому національному святу – Дню бессарабських болгар, голова Державного агентства у справах болгар за кордоном Росен Іванов вручив президентові українського Конгресу болгар Юрію Граматику ікону Георгія Побідоносця (Ізмаїл, жовтень 2011 р.)

У контексті забезпечення потреб і підтримки болгар за кордоном Агентство виконує такі функції⁴.

- організація, фінансування і координація разом з іншими державними органами та громадськими організаціями вивчення стану і проблем болгарських спільнот у світі, а також здійснення аналізу, прогнозів і програм для роботи з ними;

- сприяння розробленню політики і національної стратегії захисту та духовного єднання Болгарії з діаспорою;

- ініціювання та участь у розробленні нормативних актів з проблем діаспори;

- забезпечення інформаційними матеріалами (про політику, економіку, культуру тощо);

- надання допомоги компетентним інституціям, а також болгарським та іноземним організаціям у пошуку, збереженні, популяризації архівів, пам'яток і витворів мистецтва за кордоном, пов'язаних з історією та культурою Болгарії або її діячами;

- участь у міжнародних форумах з питань національних меншин, мовних і релігійних спільнот, у тому числі в контексті підготовки міжнародних угод з цих питань, до яких приєднується Болгарія;

- сприяння у створенні фондів та інших товариств, які допомагали б діяльності болгарської спільноти та її організації за кордоном;

- організація зустрічей, соборів, науково-практичних семінарів і конференцій, а також інших заходів за участі представників болгарської громади за кордоном як у Болгарії, так і за її межами;

- координація роботи з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування в контексті надання сприяння та допомоги болгарам, які перебувають на постійне місце проживання в Болгарії;

- підтримка контактів та обмін досвідом з аналогічними іноземними державними інституціями та неурядовими організаціями, які займаються питаннями співвітчизників за кордоном.

У рамках багаторічної діяльності Державного агентства у справах болгар за кордоном склалася традиція нагородження найбільш відомих діячів болгарської діаспори за кордоном відзнакою Почесного представника Агентства⁵.

З метою встановлення та підтримки контактів із закордонними болгарами та болгарськими діаспорни-

ми організаціями Голова Агентства складає та оновлює реєстр щодо його діяльності (вивчення стану і проблем болгар за кордоном; фінансування; координація з іншими державними органами тощо). Ця інформація призначена виключно для службового користування працівників Агентства.

Фінансове забезпечення підтримки болгар за кордоном здійснюється за рахунок держави. Агентству виділяються з державного бюджету окремі кошти на задоволення культурно-освітніх, інформаційних та інших потреб болгарської спільноти за кордоном. В основному зазначені кошти використовуються для забезпечення болгарської діаспори періодичними виданнями, книгами, підручниками та навчальними посібниками болгарською мовою⁶.

Водночас, за даними експертів Державного агентства у справах болгар за кордоном, Агентство не надає фінансово-матеріальної підтримки діаспорі шляхом створення громадсько-державних фондів, воно може пропонувати лише

допомогу консультативного характеру.

Отже, у сучасному світі проблема міжнаціональних взаємин має глобальний характер. Склалося так, що Україна стала новою батьківщиною для багатьох етнічних спільнот, які приходили з різних регіонів світу. Характер утвердження української державності значною мірою визначається особливостями розвитку міжетнічних відносин.

Зважаючи на це та з огляду на поліетнічний склад населення України, особливого значення набуває цивілізоване вирішення етнонаціональних проблем. У процесі державотворення вкрай важливо враховувати етнонаціональні особливості регіонів нашої країни. Матеріали етносоціологічного дослідження показали, що болгари протягом тривалого перебування на українських теренах зберегли свої національні традиції,

багату культуру та духовність.

Тенденції розвитку національної культури болгар України у 90-х рр. XX – початку XXI ст. виявлялися у формуванні деяких рис, притаманних іншим народам, і збереженні низки етноспецифічних особливостей. Мала місце також трансформація деяких традицій та оновлення давньої обрядовості.

Процеси асиміляції болгар з іншими етносами малопомітні. Дуже важливим убачається факт наявності в 49% опитаних болгар усвідомлення себе як громадян України, майже всі респонденти певною мірою цікавляться інформацією про її життя. Так, 37% опитаних зазначили, що така інформація для них вкрай необхідна, а 41,3% ознайомлюються нею побіжно. Дослідження показало високий ступінь міжетнічної толерантності, повагу та довіря до представників інших національностей в Україні⁷. Для кожного з цих народів головне – жити в мирі й, по можливості, у достатку, зберігаючи свої традиції, національну самосвідомість та збагачуючи культуру своєї нації.

мість та збагачуючи культуру своєї нації.

Водночас, результати опитування засвідчили високий ступінь етнічної самосвідомості болгар України, їхнє прагнення знати історію та розвивати культуру свого етносу й при цьому відчувати причетність до розбудови української державності. Відповіді респондентів свідчать, що переважна їх більшість своє майбутнє та майбутнє своїх дітей пов'язує саме з

нашою країною⁸.

Можна виділити основні тенденції сучасного етнонаціонального розвитку болгар України, а саме:

- щільність етносоціальної структури – розширення і зміцнення міського сегмента болгарської діаспори;

- збереження рідної мови, а також освоєння державної – української, хоча фактор «російськомовності», як і раніше, залишається значним;

- заявляє про себе процес поступового стирання відмінностей на рівні окремих груп болгар і усвідомлення ними себе як складової частини українського народу.

Болгар не мають наміру

відмовлятися від своєї національності і надалі обстоюватимуть свої права та національні інтереси, проте усвідомлюють себе частиною народу України як достатньо впливової спільноти в етнополітичному та соціально-економічному плані.

Як засвідчує поданий аналіз досвіду болгарської сторони у підтримці своєї діаспори за кордоном, зокрема, і болгар в Україні, ці питання є наразі актуальними і потребують удосконалення та свого інституційного розвитку. Досвід Республіки Болгарія може бути використаний і в українській інституційно-дипломатичній практиці.

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано основні напрями державної політики Республіки Болгарія щодо співвітчизників за кордоном. Особливу увагу приділено інституційному розвитку та пріоритетам діяльності.

Ключові слова: зовнішня політика, дипломатія, культурна дипломатія, діаспора, інституціоналізація, Республіка Болгарія, Україна.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы основные направления государственной политики Республики Болгария по отношению к соотечественникам за границей. Особое внимание уделяется институциональному развитию и приоритетам деятельности.

Ключевые слова: внешняя политика, дипломатия, культурная дипломатия, институционализация, Республика Болгария, Украина.

¹ *Среца в Агенцията за българите в чужбина // Роден край. – 2007. – 17 листопада. – № 47; Білик О. У Європі найбільше болгар живуть в Україні та Греції // www.ukrinform.ua – 13.11.2012.*

² *Закон Республіки Болгарія «Про закордонних болгар» від 12.05.2000. – № 328, гр. София // Матеріали поточного архіву Державного агентства по роботі з закордонними болгарями за 2000-2012 роки.*

³ *Закон Республіки Болгарія «Про іноземців» від 23.12.98 // <http://lex.bg/laws/ldoc>*

⁴ *Държавната политика на България за българите в чужбина // Роден край. – 2008. – 09 лютого. – № 5.*

⁵ *Среца с България // Роден край. – 2007. – 10 листопада. – № 46.*

⁶ *Поточний архів Посольства України в Республіці Болгарія за 2007-2012 роки.*

⁷ *Поточний архів Міністерства закордонних справ України. – Департамент зв'язків із закордонним українством та культурно-гуманітарного співробітництва. – 2007-2012 роки.*

⁸ *Към 130-годишнината от освобождаването на България от турско рабство – подарок за българската диаспора в Украйна // Роден край. – 2008. – 02 лютого. – № 4.*

Україна – Кіпр: сучасний етап дипломатичних відносин

Тетяна СЕМЕНЮК,
кандидат політичних наук

Останнім часом взаємини між Україною та Кіпром розвиваються доволі активно. Головування Республіки Кіпр у другому півріччі 2012 р. в ЄС стало ще однією можливістю для активізації двостороннього співробітництва та просування європейських прагнень України.

Зокрема, 3-5 липня 2011 р. вперше в історії українсько-кіпрських відносин відбувся офіційний візит Президента Республіки Кіпр Д. Хрістофіаса в Україну. Президент В. Янукович зазначив, що перший візит до нашої держави Президента Кіпру є знаковою подією, яка засвідчила перехід двосторонніх відносин на вищий рівень політичного діалогу. Про це він заявив на спільній прес-конференції з Д. Хрістофіасом. Віктор Янукович також оцінив переговори як «дуже змістовні, активні та насичені». У свою чергу, Президент Кіпру запевнив у підтримці його держави європейських прагнень України.

Взаємини між державами розвиваються не тільки в рамках політичного діалогу. Один із важливих напрямів – співпраця в економічній сфері, чому сприяє діяльність створеної Українсько-кіпр-

ської міжурядової комісії з питань економічного, наукового, технічного та промислового співробітництва. Так, у грудні 2008 р. Уряд України запропонував Верховній Раді денонсувати чинну до теперішнього часу відносно України Угоду про уникнення подвійного оподаткування між СРСР і Кіпром. Однак Верховна Рада відхилила цю пропозицію. Зазначимо, що, за інформацією Міністерства фінансів України, у 2007 р. з України на Кіпр було перераховано у вигляді доходів 4 млрд. 817 млн. 530 тис. гривень. При цьому втрати Державного бюджету України від застосування положень радянсько-кіпрської угоди про уникнення подвійного оподаткування становили 722 млн. 630 тис. гривень.

Зауважимо, що Кіпр є важливим партнером України як у рамках ЄС, так і в Середземноморському регіоні. Слід зазначити, що Україна теж є важливим партнером як у політичному, так і економічному сенсі. Свідченням цього стало, зокрема, відкриття 4 липня 2011 р. в Києві Посольства Республіки Кіпр та інші події. Зокрема, відкриття Почесного консульства Кіпру в Одесі, на додаток до діючого в Маріуполі, хоча інші країни світу скорочують свої представництва, однозначно свідчить про важливість того, що Кіпр приділяє велику увагу як Україні, так і регіону Одеси, як найбільшому порту держави.

Останнім часом набула актуальності низка важливих юридичних, економічних і візових проблем, що обговорювалися на бізнес-форумі в листопаді 2012 року. Поштовхом до цього став офі-

ційний візит Президента України Віктора Януковича 8-9 листопада 2012 р. на Кіпр. У перший день відбулася зустріч глав обох держав і підписання низки документів. Наступного дня в рамках візиту було проведено бізнес-форум, у роботі якого взяли участь представники ділових кіл обох країн.

За словами В. Януковича, Україні та Кіпру вдалося вивести співпрацю на якісно новий рівень. Він високо оцінив дії Кіпру щодо введення безкоштовних електронних віз для українських громадян і висловив подяку керівництву держави за підтримку європейських прагнень України: «Ми розраховуємо на дієву підтримку кіпрської сторони під час візового діалогу з Європейським Союзом». У свою чергу, Президент Кіпру Д. Хрістофіас відзначив можливість подальшого розвитку співпраці між обома країнами, зауваживши: «Ми зміцнили і продовжуємо розширювати двосторонню законодавчу базу нашого співробітництва».

На бізнес-форумі 9 листопада 2012 р. В. Янукович зазначив, що влада двох країн повинна робити все для того, щоб і надалі покращувати політичну атмосферу для розвитку торговельно-економічної взаємодії, створити і забезпечити функціонування міждержавних механізмів співпраці. Одним із них Президент України назвав Українсько-кіпрську міжурядову комісію з питань економічного, наукового, технічного та промислового співробітництва.

У Президентському палаці було підписано низку двосторонніх договорів і угод. Найважливіший документ – Кон-

венція про уникнення подвійного оподаткування, текст якої обговорювався протягом останніх 15 років. Як очікується, Конвенція сприятиме вдосконаленню договірно-правової бази торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва між державами та повинна запобігти витоку капіталів з України.

У свою чергу, Президент Д. Хрістофіас висловив задоволення у зв'язку з підписанням Конвенції, яка, за його словами, «втілює наші з Президентом В. Януковичем політичні зобов'язання, взяті торік у Києві». «Я впевнений, що інституційні основи, які ми закладаємо зараз, будуть належним чином застосовані», – відзначив Д. Хрістофіас.

Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухиленнь стосовно податків на доходи і майно досить жваво обговорюється представниками країн. Документ набере чинності після ратифікації, процедура якої, судячи з досвіду інших конвенцій, може тривати місяці, і почне застосовуватися з 1 січня року, наступного за роком ратифікації. Як тільки нова Конвенція вступить у дію, вона замінить нині чинний договір між Кіпром і СРСР. Тобто, після 15 років переговорів країни нарешті змогли домовитися про нові умови правової бази торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва. Влада переконана, що вступ у силу Конвенції збільшить надходження до держбюджету і зупинить неконтрольований відплив українського капіталу на Кіпр.

Відзначимо, що, за ін-

формацією уряду, резиденти Кіпру направляють найбільші інвестиції в Україну – \$ 14 520 000 000 станом на 1 липня 2012 р., або 27,7% усіх прямих іноземних інвестицій у країну. На другому місці – німецькі компанії із сумою майже удвічі меншою – \$ 7,4 млрд., або 14,1%.

Наступними важливими документами є Міжурядова угода про морське торговельне судноплавство, Міжурядова угода про повітряне сполучення, Міжурядова угода про співробітництво в галузі охорони здоров'я та медицини. У рамках підписаних документів взаємодія здійснюватиметься шляхом обміну досвідом, фахівцями з метою навчання та консультацій, проведення курсів і семінарів. Відзначимо також Меморандум про взаєморозуміння в галузі сільського господарства, Угоду про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту. Меморандум про взаєморозуміння у галузі інвестиційного співробітництва допоможе обміну досвідом у сфері залучення інвестицій та супроводу інвесторів. Меморандум про взаєморозуміння між Донецьким національним технічним університетом і Кіпрським інститутом сприятиме реалізації спільних дослідницьких проектів у сферах навколишнього середовища, енергетики тощо. У рамках останнього передбачається обмін студентами та професорсько-викладацьким складом, спільна організація та

проведення відповідних семінарів тощо.

У ході бізнес-форуму, що відбувався в Нікосії, також було підписано Меморандум про співробітництво між Торгово-промисловою палатою Кіпру та Українським союзом промисловців та підприємців. Зазначимо, що на сучасному етапі Кіпр є інвестором номер один для нашої країни, оскільки має найменші в Євросоюзі податки.

Президент Кіпру Д. Хрістофіас, зокрема, відзначив, що головною метою Уряду Кіпру є створення сприятливого бізнес-середовища, придатного для активізації інноваційної діяльності та зусиль ділової активності, яка може проявлятися індивідуально або колективно, а також у співпраці з кіпрськими і зарубіжними компаніями. Не випадково Кіпр посідає перше місце серед держав-інвесторів в Україні, яка, відповідно, займає перше місце у списку країн, що мають інвестиції на Кіпрі. Президент зазначив, що є багато можливостей для розвитку двостороннього співробітництва і висловив надію та оптимізм щодо Конвенції про уникнення подвійного оподаткування. Крім того, навесні 2013 р. спільними зусиллями планується провести кіпрсько-українську бізнес-конференцію в Лімасолі.

Слід відзначити також кіпрсько-український бізнес-форум, що відбувся в Одесі 27-28 вересня 2012 р. за підтримки Міської ради м. Оде-

си, Торгово-промислової палати Республіки Кіпр, Кіпрського агентства із залучення інвестицій і посольств обох країн. Форум був присвячений питанням подальшого зміцнення ділових зв'язків між країнами, а також збереженню і розвитку відносин в економічній, соціальній і культурній сферах. Учасники форуму обговорили такі актуальні теми, як інвестиції, податки, робота міжнародних компаній.

Особливу увагу було приділено останнім змінам у міжнародному та кіпрському законодавстві, зокрема, практичним прикладам використання Кіпру для структуризації міжнародної діяльності. Обговорювалися й нещодавні заходи, вжиті урядом Кіпру для поліпшення інвестиційного клімату, нові поправки до закону про міжнародні трасти, спрощення візового режиму та багато інших питань. «Бізнес-форум такого формату знаменує початок нового етапу розвитку взаємин України та Кіпру як у бізнесі, так і у сфері туризму, освіти», – зазначив президент Торгово-промислової палати Республіки Кіпр Ф. Пілідіс. За його словами, як один із головних інвесторів в Україні, Республіка Кіпр зацікавлена залучати на свою територію більше підприємців і з нашої держави.

Загалом, Кіпр надає відмінну платформу для ведення й управління бізнес-діяльності для українських компаній, що пов'язано з географічним розташуванням, податковими пільгами, перетворенням Кіпру в крупний центр для міжнародного бізнесу.

Знаковою подією, безумовно, є нещодавнє рішення Уряду Кіпру про запуск системи електронних віз. Перш за все, він дає можливість українським громадянам, які бажають відвідати Кіпр як туристи, без проблем і затримок отримати візу безкоштовно.

Актуальним питанням у сфері двосторонніх взаємин є енергетичний сектор. Відкриття великої кількості природного газу у виключній економічній зоні Кіпру створило нову динаміку та багатообіцяючі перспективи для подальшого зміцнення співпраці між кіпрськими та іноземними компаніями. Галузі поновлюваних джерел енергії, включаючи енергію вітру, сонця та біомаси, також є пріоритетом для нашої країни, яка має значний досвід. У цій сфері є перспективи для співробітництва та спільних інвестицій між двома державами. У зв'язку з цим можливе підписання меморандуму про співпрацю.

Незважаючи на кризу у світовій економіці, Кіпр та Україна змогли зберегти обсяг двосторонньої торгівлі. Відзначимо також можливості співпраці у будівництві, сільському господарстві, банківському секторі, розвитку відновлювальних джерел енергії, науці та туризмі.

У перспективі також є велика ймовірність подальшого співробітництва в рамках створених спільних підприємств в Україні, на Кіпрі та третіх країнах. Обидві держави можуть співпрацювати в галузі морських перевезень. Крім того, Кіпр є одним із найбільш привабливих туристичних напрямків для українців.

Підбиваючи підсумки, цілком об'єктивно можна констатувати, що завдяки спільним зусиллям сторін, політичній волі, активності багатьох структур, вдалося значно активізувати співробітництво між нашими країнами, вивести його на якісно новий рівень. Напрацьований потенціал дає підстави для оптимістичної оцінки перспектив подальшого розвитку цих відносин і є каталізатором їх динамізації. Протягом 20-ти років розвиваються дружні відносини між Україною та Республікою Кіпр, які й надалі поглиблюватимуться на благо держав.

Спільний підхід до преси Міністра закордонних справ України К. Грищенка та Посла Республіки Кіпр в Україні Е. Вріонідіса

Зарубіжна допомога США Україні

Геополітичне положення України як чинник регіональної безпеки та стабільності

Марія ВАСИЛЬЄВА,
кандидат політичних наук,
Міжнародна організація
з міграції

Метою американської зарубіжної допомоги в системі пріоритетів зовнішньої політики є посилення ролі Сполучених Штатів як світового лідера.

Україна є важливою складовою політико-географічного регіону Центрально-Східної Європи, а її геополітичне положення має вагомe значення для забезпечення стабільності в усьому Євразійському регіоні. Основними ознаками такого положення нашої країни є перебування на геополітичній вісі Євразійського континенту, яка з'єднує європейську та азійську цивілізаційні системи. Україна займає середнє положення між європейською зоною інтеграції та Росією, водночас вона є транзитним маршрутом для майже чверті імпорту природного газу з

Росії до Європейського Союзу. Окрім цього, геостратегічне значення нашої держави обумовлюється її великим аграрним потенціалом для забезпечення продовольчої безпеки регіону, а також вагомим військовим і науково-технічним потенціалом включно з ядерними технологіями та матеріалами, які в ситуації недостатнього рівня державного нагляду можуть створити потенційну загрозу міжнародному режиму нерозповсюдження ядерних матеріалів і контролю за експортом зброї, військової техніки та матеріалів, що можуть використовуватися для їх створення.

Окрім потенційної можливості неконтрольованого витоку ядерних матеріалів, зброї та військової техніки з території України, з часу здобуття нею незалежності виникли і досягли розмаху проблеми, що можуть становити загрозу здоров'ю населення всього євразійського регіону, передусім це стосується епідемії ВІЛ/СНІДу. За даними Об'єднаної Програми ООН з ВІЛ/СНІДу (UNAIDS), нині Україна віднесена до держав, де спостерігаються найвищі темпи поширення ВІЛ у Європі та Центральній Азії. За інформацією Міністерства охорони здоров'я України, на початок 2010 р. в країні мешкало

360 тисяч осіб віком від 15 років і старше, інфікованих ВІЛ¹, тобто приблизно 1,33% кількості дорослого населення країни.

В Україні діє «Національна стратегія щодо подолання ВІЛ/СНІДу», що вперше була ухвалена як Закон України та реалізується шляхом виконання «Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД на 2009-2013 роки». Це підтверджує те, що нині питання боротьби з ВІЛ/СНІДом є одним із пріоритетів державної політики у сфері охорони здоров'я та соціального розвитку. Однак, незважаючи на визнання пріоритетності проблеми ВІЛ/СНІДу в Україні, державне фінансування заходів боротьби з епідемією є вкрай недостатнім. За даними Міністерства охорони здоров'я, із державного бюджету на нині діючу загальнодержавну програму виділяється в загальному обсязі близько 3,7 млн. гривень. За таких умов основним джерелом фінансування цих заходів є міжнародна допомога. Зокрема, лише від «Глобального фонду боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією» наприкінці 2010 р. Україна отримала 305 млн. дол. на заходи подолання епідемії

ВІЛ/СНІДу на період 2012-2017 років.²

Іншою проблемою у сфері охорони здоров'я в Україні є поширення захворювання населення на туберкульоз. За офіційними даними, цим недугом страждають близько 1,5% населення держави, або майже 500 тис. осіб. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, на території України перебувають 11% усіх хворих на туберкульоз у Європі. Ситуація щодо цієї хвороби досить складна, оскільки вона є не лише медичною, а й соціальною проблемою, що віддзеркалює соціально-економічне становище населення.

Окрім проблем у сфері охорони здоров'я, Україна становить потенційну загрозу регіону як держава, у якій набула розмаху діяльність транснаціональних злочинних мереж, залучених до таких злочинів, як контрабанда наркотиків, організація незаконної міграції, торгівля людьми та кіберзлочинність. Хоча Україна не є головною країною-виробником наркотичних

речовин у регіоні, вона розташована на кількох важливих шляхах перевезення наркотиків до країн Європейського Союзу. Наявність багатьох портів на Чорному та Азовському морях, мережа річкових шляхів, велика протяжність і недостатня захищеність державних кордонів роблять її вразливою до контрабанди наркотиків. Злочинні угруповання використовують морські та річкові порти як частину «Північного шляху» з Афганістану через Росію та Україну до Західної Європи та «Балканського шляху» з Туреччини через Україну до Західної Європи. Торгівля наркотиками з Азії контролюється організованими злочинними угрупованнями афганського, пакистанського та таджицького походження, що використовують громадян України та Росії як перевізників. За даними Бюро ООН з питань наркотиків та злочинності (UNODC), основні наркотичні шляхи, що проходять через територію нашої держави, такі: Афганістан – Таджикистан – Росія – східний кордон України – західний кордон України – Західна Європа; Туреччина – південний кордон України – західний кордон України – Західна Європа; Центральна Африка – Близький Схід – південний кордон України – західний кордон України – Західна Європа.

Наша держава також становить загрозу для ЄС як транзитна країна, через кордон якої здійснюється незаконне переправлення мігрантів, а також країна походження постраждалих від торгівлі людьми. Згідно з експертними оцінками кількість нелегальних мігрантів, які перебувають

в Україні з метою проникнення на територію Європейського Союзу, становить від 800 тис. до 1,6 млн. осіб³. Відповідно до статистики ООН Україна займає четверте місце у світі за абсолютною кількістю транзитних нелегальних мігрантів. Через це вона становить більшу загрозу безпеці ЄС саме як масивний резервуар транзитних мігрантів, а не як країна походження нелегалів. Якщо з усіх незаконних мігрантів, виявлених на території нашої держави у 2001-2007 рр., більшість становили громадяни країн СНД (17,6% – Російської Федерації, 13% – Азербайджану, 10,2% – Молдови, 7,2% – Вірменії, 6,5% – Грузії, 5,7% – Узбекистану), то наразі тенденція змінюється на користь вихідців із Бангладеш, В'єтнаму, Індії, Китаю, Пакистану та Сомалі. Це є свідченням того, що злочин незаконного переправлення через державний кордон стає все більш підконтрольним транснаціональним злочинним мережам.

Україна є однією з основних держав походження постраждалих від торгівлі людьми в Європі. Головними країнами призначення для вивозу українських жінок з метою сексуальної експлуатації є Росія, Польща, Туреччина, Чехія, Об'єднані Арабські Емірати. Більшість українських постраждалих від торгівлі людьми з метою трудової експлуатації становлять чоловіки, які працюють у Росії, Чехії, Польщі, Італії та Португалії переважно на будівництвах, у сільському господарстві та в якості моряків.

Загалом, згідно з офіційною статистикою в період з 2001 по 2008 р. правоохо-

ронними органами України було виявлено 2289 злочинів торгівлі людьми, встановлено 2578 потерпілих осіб і засуджено 529 злочинців. Однак,

за оцінками Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні, кількість українців, які постраждали від торгівлі людьми за період із 1991 р., може сягати 100 тис. осіб. Тільки за останні вісім років Представництво МОМ в Україні надало допомогу більше 6 тис. українцям, які потерпіли від торгівлі людьми: 24% – чоловіки, приблизно 5% – неповнолітні.

Україна також залучена до злочинних мереж у сфері кіберзлочинності, при цьому найбільшу небезпеку становить транскордонна організована кіберзлочинність: комп'ютерний тероризм і диверсії; крадіжки інформації з комп'ютеризованих баз даних і порушення права інтелектуальної власності на комп'ютерні програми; шахрайство з використанням комп'ютерних технологій, особливо у сфері міжнародних економічних відносин. В Україні наявний відносно високий науково-технічний потенціал із великою кількістю спеціалістів у сфері інформаційних технологій, які не мають достатніх можливостей для забезпечення належного рівня життя законним шляхом. Це спричиняє розмах таких видів транснаціональної кіберзлочинності в країні, як (1) легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом,

із використанням комп'ютерних технологій; (2) злочини з використанням електронних платежів у сфері банківської діяльності; (3) порушення права інтелектуальної власності на комп'ютерні програмні продукти; (4) комерційне (промислове) шпигунство через глобальні мережі телекомунікації. За оцінками Федерального бюро розслідування США, середня вартість збитку від одного кіберзлочину в Сполучених Штатах становить 500 тис. дол., американські бази даних щомісяця зазнають понад тисячі атак іноземних хакерів, а щорічні втрати фінансових установ країни від шахрайства з використанням комп'ютерних технологій сягають 100 млрд. доларів⁴.

Таким чином, з огляду на своє географічне положення в самому центрі Європи, велику територію та ресурси, військовий і науково-технічний потенціал Україна має важливе значення для забезпечення безпеки та стабільності в Євразійському регіоні. Посилення транснаціональної організованої злочинності, що контролює контрабанду наркотиків, незаконне перевезення мігрантів, торгівлю людьми та протиправну діяльність із використанням комп'ютерних мереж, а також стрімке поширення небез-

печних інфекційних хвороб, таких як ВІЛ/СНІД і туберкульоз, становить безпосередню загрозу безпеці країн регіону. Оскільки Україна є ключовим елементом архітектури європейської безпеки, національні виклики в ній стають викликами регіональними та потребують уваги як усіх геостратегічних сил регіону, так і Сполучених Штатів Америки, що є гарантом європейської безпеки та стабільності.

Геополітичні інтереси США в Україні

Згідно з дослідженнями Б. Канцелярука «Східно-європейська дилема Америки», а також Є. Камінського та А. Дашкевича «Політика США щодо України»⁵ геополітичні інтереси Сполучених Штатів в Україні включають: (1) євроатлантичну інтеграцію останньої, включно з просуванням її вступу до ЄС і НАТО; (2) захист незалежності та територіальної цілісності України; (3) послаблення її залежності від російських енергоресурсів; (4) просування демократії та розвиток громадянського суспільства; (5) забезпечення до участі в режимі нерозповсюдження ядерної зброї; (6) забезпечення стабільності в країні, що є транзитним маршрутом для імпорту природного

газу до ЄС; (7) розвиток її потенціалу в забезпеченні продовольчої безпеки регіону.

Згідно з офіційними документами, партнерство США та України визначається як стратегічне.

Головним документом, що окреслює стратегію співробітництва двох держав є «Хартія Україна – США про стратегічне партнерство» в редакції від 19 грудня 2008 року, відповідно до якої співпраця включає такі компоненти⁶:

1. Співробітництво у сфері оборони та безпеки з метою подолання загроз глобальному миру.

2. Економічне, торговельне та енергетичне співробітництво з метою сприяння створенню робочих місць, економічному зростанню, підтримки реформ та лібералізації економіки, розвитку сприятливого для торгівлі та інвестицій бізнес-клімату й удосконалення доступу на ринки товарів та послуг.

3. Співробітництво заради зміцнення демократії, що включає такі компоненти:

- зміцнення судової системи, підвищення професіоналізму, відкритості та незалежності суддів разом із покращенням правової освіти та доступу до правосуддя;

- протидія транснаціо-

нальним кримінальним загрозам, таким як тероризм, організована злочинність, торгівля людьми та контрабанда наркотичних засобів, відмивання грошей і кіберзлочинність;

- боротьба з корупцією шляхом посилення контролю з боку громадськості та засобів масової інформації, антикорупційних заходів, утворення підрозділів із внутрішніх розслідувань та вдосконалення урядового регулятивного процесу;

- реформування законотворчого процесу в Україні шляхом підвищення транспарентності, посилення підзвітності завдяки доступу громадськості та ЗМІ, а також поширенню інформації серед населення про діяльність Парламенту України;

- гармонізація системи кримінального судочинства України з європейськими та іншими міжнародними стандартами та передусім прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу, що відповідатиме стандартам Ради Європи;

- збільшення допомоги на здійснення демократичних перетворень та ефективного державного управління з метою продовження Україною політичного прогресу та відданості демократичному розвитку.

4. Співробітництво у

сфері освіти, наукових досліджень і культурних обмінів.

Незважаючи на те, що «Хартія про стратегічне партнерство» в останній редакції була укладена у 2008 р., ще за попередніх президентських адміністрацій в Україні та США (відповідно В. Ющенко та Дж. Буша-молодшого), нинішнє керівництво обох країн підтвердило свою прихильність розвиткові співробітництва в дусі стратегічного партнерства. Одним із важливих джерел, на основі якого можна оцінити офіційну позицію Вашингтона щодо інтересів США в нашій країні, є виступ Посла США в Україні Дж. Теффта в червні 2010 р. напередодні візиту в Україну Державного секретаря США Х. Клінтон. У своєму виступі посол назвав п'ять стратегічних пріоритетів співпраці уряду США з Україною⁷:

1. Підтримка здійснення Україною подальших економічних реформ. США віддають перевагу співпраці нашої держави з МВФ, «який може допомогти Україні знайти вихід із нинішньої кризи та відкрити двері для кредитування з боку інших міжнародних фінансових установ та Європейського Союзу».

2. Зміцнення демократії та свободи преси. Оскільки «ефективне верховенство права має вирішальне значення для сильної демократії», США сприяють розробленню законодавства щодо реформи системи кримінального судочинства. З огляду на те, що демократична система не залежить тільки від правової системи, свобода засобів масової інформації також вважається важливою складовою демократії, яку

Темою навчань ВМС України та США «Сі Бріз-2012» стала операція з безпеки на морі. На черзі – «Сі Бріз-2013»

необхідно захищати та розширювати.

3. Сприяння розвитку торгівлі та енергетики. США вважають пріоритетним розвиток газової галузі на основі прозорості, конкуренції, реалістичних цін і більш енергоощадних доставок та споживання. Сполучені Штати допомагають із трирічною програмою покращення енергозбереження та енергоефективності в муніципальному опалювальному секторі України. Ці реформи вважаються необхідними не тільки для заохочення до економії енергії, а й для стимулювання інвестицій у енергетичний сектор. США підтримують пропозиції ЄБРР, Світового банку та ЄС щодо допомоги Україні в модернізації газотранспортної системи, що дасть змогу ліквідувати одне з головних джерел бюджетних витрат і стимулювати інвестиції в енергетичний сектор.

Відносно торгівлі, Сполучені Штати залишаються восьмим найбільшим

іноземним інвестором в Україні з 1,4 млрд. дол. прямих іноземних інвестицій. США прагнуть зробити Україну більш привабливою для інвесторів, у тому числі підтримують реформування системи оподаткування, збільшення прозорості, боротьбу з корупцією, своєчасного відшкодування податку на додану вартість і захист прав інтелектуальної власності. Однією з галузей, де приватний сектор США міг би бути більш активним, вважається атомна енергетика України.

4. Зміцнення оборони та безпеки. Метою Сполучених Штатів у цій сфері є зменшення загрози розповсюдження ядерних матеріалів і технологій та їх потенційного потраплення до рук небезпечних режимів і терористичних груп, відмова України від використання високозбагаченого урану та забезпечення при цьому можливості мирного використання ядерної енергії.

США вважають співро-

бітництво в галузі оборони важливим компонентом стратегічного партнерства з Україною, підтримують її внесок у міжнародні зусилля з підтримання миру, розвивають практичне військове співробітництво шляхом проведення спільних військових навчань на території останньої. США заохочують нашу країну до вступу до НАТО, однак підтримують такі відносини з цього питання, які «віддзеркалюють волю українського народу».

5. Боротьба з корупцією. Сполучені Штати вважають боротьбу з корупцією вкрай необхідною для покращення економіки. США надають консультативну та технічну експертну допомогу з метою раціоналізації та більшої прозорості урядових процедур, що допоможе усунути можливості для корупції, зокрема, підтримують внесення змін до закону про державні закупівлі, щоб привести його у відповідність до рекомендацій Світового банку, ЄС та Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Сполучені Штати надають сприяння у впровадженні стандартизованого тестування для вищої освіти та здійсненні реформи судової системи з метою зменшення рівня корупції. Уряд США також надає 1,5 млн. дол. для впровадження електронної митниці – електронної системи контролю імпорту, яка відповідає стандартам ЄС, що також зменшуватиме можливості для корупції на кордоні.

Порівняльний аналіз складових геополітичного положення України з напругами її співробітництва з США свідчить про те, що воно обумовлюється чин-

ником зовнішньополітичних і безпекових інтересів останніх. В основі розуміння ролі, яку Сполучені Штати відіграють у євразійському регіоні, є усвідомлення того, що Америка – глобальна держава, яка має абсолютну самостійність у проведенні своєї зовнішньої політики, що не лише забезпечує її національні інтереси, а й здійснює суттєвий вплив на світову і регіональну політику та політику окремих країн.

Стабільність у регіоні неможлива за відсутності покращення умов життя населення, оскільки соціальний чинник безпосередньо пов'язаний із багатьма іншими безпековими чинниками, зокрема, поширенням злочинності та корупції. Цим обумовлюються напрями американсько-української співпраці з метою покращення системи охорони здоров'я та підвищення загального рівня життя населення нашої країни. Зрештою, США зацікавлені в тому, щоб в Україні була прозора та передбачувана економіка, оскільки саме така економіка є одним із основоположних чинників державної стабільності. Додатковим фактором є те, що, оскільки просування бізнес-інтересів своїх компаній за кордоном – одне із завдань американського уряду, США зацікавлені в забезпеченні в Україні таких умов, у яких було б легко працювати американському бізнесу. Із цими завданнями пов'язані напрями американсько-української співпраці з метою сприяння економічним реформам, удосконалення податкової системи та боротьби з корупцією в нашій країні.

¹ Національний звіт України з виконання рішень декларації про відданість справ боротьби з ВІЛ/СНІДом за період січень 2008 - грудень 2009 р. – К.: Міністерство охорони здоров'я України, 2010. – 145 с.

² Україна отримала від Глобального фонду з боротьби зі СНІДом \$ 305 млн. на подолання епідемії ВІЛ/СНІД [Електронний ресурс] // УНІАН, 16.12.2010. – Режим доступу: <http://health.unian.net/ukr/detail/214459>

³ Luptakova M. Legal and illegal migration from Ukraine: an analysis of social and security issues / M. Luptakova // International Journal of Criminal Justice Sciences – 2009 – № 4 (2). – P. 144-159.

⁴ Cyber Crime [Електронний ресурс] / U.S. Federal Bureau of Investigation. – Режим доступу: <http://www.fbi.gov/about-us/investigate/cyber/cyber>

⁵ Камінський Є.Є. Політика США щодо України: Витоки. Концептуальні основи. Практична еволюція: монографія / Є.Є. Камінський, А.В. Дашкевич. – К.: Політична думка, 1998 – 547 с.; Канцелярук Б.І. Детермінанти нового світопорядку / Б.І. Канцелярук // Розбудова держави. – 2000. – № 7-12 (97-102). – С. 3-7.

⁶ Хартія Україна – США про стратегічне партнерство у редакції від 19.12.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=840_140

⁷ Дискусія з послом США в Україні Дж. Тефтом на тему «Огляд відносин між Україною та США» [Електронний ресурс] / Інститут світової політики, 25.06.2010. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/articles/1171.html>

NATO – Ukraine Relations Dynamics

**Dr. Oleksandr
S. POLTORATSKYY**
Associate Professor
Department of Regional
Systems and European
Integration
Diplomatic Academy
of Ukraine
Ministry of Foreign Affairs
of Ukraine

Since the end of the Cold War the policy of building broad and comprehensive partnerships with many countries became the most successful element of NATO's strategy. In the course of two decades, a global network of partner relations has been created based on common goals, voluntariness, mutual benefit and respect. Various programs, flexible partnership formats along with individual approach tailored to each partner have always served as key elements to successful peace-building and strengthening security and stability in Europe and beyond. In this regard Ukraine so far has never been and hopefully will never be an exception

The First Stage: From Initial Cooperation to the Distinctive Partnership (1991-2002)

Politically since gaining its independence in the early 1990-s Ukraine has been committed to contributing to international security and to the establishment of regional relations on a new basis. NATO-Ukraine relations were formally launched in 1991, when Ukraine joined the North Atlantic Cooperation Council (succeeded by the Euro-Atlantic Partnership Council in 1997), immediately upon achieving independence with the break-up of the Soviet Union. Later on, after Ukraine's accession to the Partnership for Peace Framework Document in February 1994 along with the PfP development Ukraine has considered Partnership as a principle mechanism for creating practical security ties between the Alliance and its partners as well as the way towards the improvement of interoperability between Partners and the Alliance.

The level of a distinctive partnership was provided due to the Charter on a Distinctive Partnership between NATO and Ukraine signed in Madrid in 1997 which set legal framework for such cooperation. It's important to emphasize the pivotal significance of Ukraine for European security and stability as it was stipulated in the Charter as well as the interdependence between

Статтю присвячено розгляду характеру формування відносин між Україною та Північноатлантичним альянсом крізь призму аналізу особливостей їх основних етапів, починаючи з моменту відновлення Україною незалежності у 1991 році до сьогодні. Особливу увагу приділено динаміці розвитку основних сучасних напрямів поглибленого конструктивного партнерства, а також практичної та взаємовигідної взаємодії між Україною та НАТО.

Ukraine's security and the security of all European States. The Charter established the framework of cooperation through several mechanisms:

- NATO-Ukraine Commission at the ambassadorial level for coordination and further development of a distinctive partnership;
- consultations with NATO committees in the "19+1" format;
- high-level visits and the exchange of expert groups;
- Crisis consultative mechanism in case of a direct threat to Ukraine's territorial integrity, political independence or security.

In December 1997 according to the Decree of the President of Ukraine the Ukrainian Mission to NATO was appointed. In 1998 both parties initiated the establishment of a Joint Working Group on Defence Reform (JWGDR) that remains today an effective form of partnership in defense sphere between our country and the Alliance including the establishment of civilian and democratic control over the military organization of the state and the conduct of the multinational military exercises and peacekeeping operations.

The Second Stage: Towards Membership (2002-2010)

On 23 May 2002 just before the fifth anniversary of the Charter a serious practical step was made as concerns the implementation of the relevant priorities of NATO-Ukraine relations. The National Security and Defence Council of Ukraine announced of its decision to start elaboration of the strategy aiming at Ukraine's eventual accession to the system of security based on the Atlantic Alliance.

It should be stressed here that this announcement was highly appreciated by NATO top authorities. Steps were also taken to deepen and broaden the NATO-Ukraine relationship with the adoption of the NATO-Ukraine Action Plan in November 2002, which supports Ukraine's reform efforts on the road towards Euro-Atlantic integration, thus defining political, economic, military and other reform areas where Ukraine is committed to make further progress and where NATO will continue to assist.

On 8 July, 2002 the President of Ukraine in accordance with the Article 107

The Third Stage: Back to the Distinctive and Towards the Constructive Partnership (2010-present days)

of the Constitution of Ukraine made effective the National Security and Defence Council decision by his Decree "On Ukraine's Strategy towards the North Atlantic Treaty Organization (NATO)".

Tactical steps in realization of the aforesaid strategic foreign policy tasks in the Euro-Atlantic direction were defined by NATO-Ukraine Target Plan for 2003 and successive years.

In the wake of the "Orange Revolution", NATO leaders expressed support for the new President's ambitious reform plans for Ukraine and agreed to sharpen and refocus NATO-Ukraine cooperation in line with the new government's priorities. At the NUC meeting of foreign ministers in Vilnius, Lithuania, in April 2005, the Allies and Ukraine launched an Intensified Dialogue on Ukraine's aspirations to NATO membership. They also announced a package of short-term actions designed to enhance NATO-Ukraine cooperation in key reform areas.

At the Bucharest Summit in April 2008, Allied leaders agreed that Ukraine may become a NATO member in future.

In August 2009, a "Declaration to Complement the Charter on a Distinctive Partnership between NATO and Ukraine" was signed. It gives the NUC a central role in deepening political dialogue and cooperation, and in underpinning Ukraine's reform efforts pertaining to its membership aspirations.

After the 2010 presidential elections, Ukraine has radically changed the security element of its foreign policy. The newly elected government made it clear that while Ukraine was not pursuing NATO membership, it wished to maintain the existing level of cooperation with the Alliance and to fulfill existing agreements. Continued political and military dialogue for regional stability, practical support for NATO-led operations and defense reform were identified as the main tasks for NATO-Ukraine cooperation. All in all, active political dialogue between Ukraine and the Alliance is provided both domestically and internationally.

International dimension implies several elements: the 1997 Charter for a Distinctive Partnership, enhanced by the August 2009 Declaration remains the basic foundation underpinning NATO-Ukraine relations. The NATO-Ukraine Commission (NUC) plays key role in the bilateral dialogue, directs cooperative activities and provides a forum for consultation between the Allies and Ukraine on security issues of common concern.

Joint working groups have been set up under the auspices of the NUC, to take work forward in specific areas. Of particular importance are the Political and Partnerships Committee in NUC format, which takes the leading role in developing of annual national programmes and preparing high-level meetings of the NUC; and the Joint Wor-

king Group on Defense Reform, which facilitates consultation and practical cooperation in the priority area of defence and security sector reform.

Two NATO offices in Kyiv support cooperation on the ground in key areas. The NATO Information and Documentation Centre, established in 1997, support efforts to inform the public about NATO's activities and the benefits of NATO-Ukraine cooperation. The NATO Liaison Office, established in 1999, facilitates Ukraine's participation in NATO's Partnership for Peace program and supports its reform efforts, by liaising with the Ministry of Defense and other Ukrainian agencies.

Domestic dimension implies the following elements:

1. According to the Law of Ukraine "On the Foundations of Domestic and Foreign Policy" the non-bloc status means "non-participation by Ukraine in military and political alliances, the priority given to participation in developing the European collective security system, the continuation of a constructive partnership with NATO and other military-political blocs on all issues of mutual interest.

Ukraine has always been a special partner for NATO. The Alliance respects the sovereign choice of Ukraine on its non-bloc status and seeks to "continue and develop the partnership with Ukraine [...] within the NATO-Ukraine Commission, based on the NATO decision at the Bucharest summit 2008" (NATO Strategic Concept 2010).

2. Annual National Programme (ANP) The new ANP, established in 2009, has replaced the previous Annual Target Plans, which

implemented the long-term objectives set out in the the 2002 NATO-Ukraine Action Plan. It is composed of five chapters focusing on: political and economic issues; defense and military issues; resources; security issues; and legal issues. The NUC assesses progress under the ANP annually.

The responsibility for implementation falls primarily on Ukraine, which is being urged to take the reform process forward vigorously in order to strengthen democracy, the rule of law, human rights and the market economy.

In 2010 the Commission for Ukraine's partnership with the North Atlantic Treaty Organization was established as a high-level national body that would act as a coordination mechanism for cooperation with NATO. This Commission includes National Coordinators for each of the five areas covered in the ANP.

The Present Key Lines and Areas of NATO-Ukraine Interaction

Consultations and cooperation between NATO and Ukraine cover a wide range of areas identified in the 1997 Charter and the 2002 Action Plan. These include peace-support operations, defense and security sector reform, military-to-military cooperation, armaments, civil emergency planning, science and environment, and public information.

Peace-support operations

Ukraine has a proven track record of actively contributing to Euro-Atlantic security by deploying troops to work together with peacekeepers from NATO and Partner countries. Currently it is the only Partner co-

untry contributing actively to the four main ongoing NATO-led operations and missions.

Ukraine contributed an infantry battalion, a mechanized infantry battalion and a helicopter squadron to the NATO-led peacekeeping force in Bosnia and Herzegovina. Deployments to the NATO-led operation in Kosovo have included a helicopter squadron, infantry companies, headquarters personnel and support staff. Currently, Ukraine contributes 130 personnel to the KFOR mission as part of the joint Polish-Ukrainian battalion, in the Multinational Task Force "East."

The country is further contributing to international stability and the fight against terrorism by providing over-flight clearance for forces deployed in Afghanistan as part of the NATO-led International Security Assistance Force, or as part of the coalition forces under the US-led Operation Enduring Freedom. A transit agreement for the supply of ISAF was signed by Ukraine in April 2009. Ukrainian medical personnel have supported the Lithuanian-led Provincial Reconstruction Team (PRT) in Afghanistan since 2007, and the Polish PRT since 2010. Currently, Ukraine provides a total of 22 military personnel to ISAF. Recently, Ukraine has also pledged to contribute instructors to the NATO Training Mission in Afghanistan (NTM-A) to facilitate the transition process there.

From March 2005, Ukraine also contributed officers to the NATO Training Mission in Iraq, which terminated in December 2011.

Moreover, Ukraine supports Operation Active En-

deavour, NATO's maritime operation in the Mediterranean aimed at helping deter, disrupt and protect against terrorism. Ukraine has contributed naval assets to the operation six times since 2007, most recently in November 2010.

Ukraine is also the first partner country to contribute to the NATO Response Force (NRF). In 2010, Ukraine contributed a platoon specialized in nuclear, biological and chemical threats to the NRF. In 2011, Ukraine is providing strategic airlift capabilities with their Antonov aircraft.

Defense and security sector reform

Ukraine's cooperation with NATO in the area of defence and security sector reform is crucial to the ongoing transformation of Ukraine's security posture and remains an essential part of its democratic transition.

Ukraine has sought NATO's support in efforts to transform its Cold War legacy of massive conscript forces into smaller, professional and more mobile armed forces, able to meet the country's security needs and to contribute actively to stability and

security in the Euro-Atlantic area and beyond. Another overarching objective of NATO-Ukraine cooperation in this area is to strengthen democratic and civilian control of Ukraine's armed forces and security institutions.

A Joint Working Group on Defense Reform (JWGDR), established in 1998, directs cooperation in the area of defense and security sector reform. (See also related web page on the JWGDR)

Ukraine's drive to reform its defense and security sector also benefits from participation in the Partnership for Peace (PfP). In particular, the PfP Planning and Review Process enables joint goals to be developed for shaping force structures and capabilities to help develop Ukraine's forces to be better able to work with NATO forces.

Military-to-military cooperation

Helping Ukraine implement its defense reform objectives is also a key focus of military-to-military cooperation, complementing the work carried out under the JWGDR with military expertise.

Another important objec-

tive is to develop interoperability through a wide range of PfP activities and military exercises, sometimes hosted by Ukraine, which allow military personnel to train for peace-support operations and gain hands-on experience of working with forces from NATO countries and other partners.

Senior Ukrainian officers also regularly participate in courses at the NATO Defense College in Rome, Italy, and the NATO School at Oberammergau, Germany. Contacts with these establishments have been instrumental in setting up a new multinational faculty at the Ukrainian National Defense University.

The military side has also taken the lead in developing a legal framework to enable NATO and Ukraine to further develop operational cooperation:

- a PfP Status of Forces Agreement facilitates participation in PfP military exercises by exempting participants from passport and visa regulations and immigration inspection on entering or leaving the territory of the country hosting the event (entered into force in May 2000);

- a Host Nation Support agreement addresses issues related to the provision of civil and military assistance to Allied forces located on, or in transit through, Ukrainian territory in peacetime, crisis or war (ratified in March 2004);

- a Strategic Airlift agreement enables Ukraine to make a substantial contribution to NATO's capability to move outsized cargo by leasing Antonov aircraft to Allied armed forces – an arrangement which also brings economic benefits to Ukraine (ratified in October 2006).

Armaments

Technical cooperation between Ukraine and NATO in the field of armaments focuses on enhancing interoperability between defence systems to facilitate Ukrainian contributions to joint peace support operations.

Cooperation in this area started when Ukraine joined the PfP program and began participating in an increasing number of the armaments groups which meet under the auspices of the Conference of National Armaments Directors (CNAD)

– a NATO senior body which identifies opportunities for cooperation between nations in defense equipment procurement processes, focusing in particular on technical standards.

A Joint Working Group on Armaments, which met for the first time in March 2004, is supporting the further development of cooperation in this area.

Civil Emergency Planning

NATO and Ukraine have developed practical cooperation on civil emergency planning and disaster-preparedness, since the signing of a memorandum of understanding in 1997.

Ukraine's western regions are prone to heavy flooding and NATO countries and other partners have provided assistance after severe floods in 1995, 1998 and 2001. A key focus of cooperation has therefore been to help Ukraine to prepare better for such emergencies and to manage their consequences more effectively.

PfP exercises also help develop plans and effective disaster-response capabilities to deal with other natural emergencies such as avalan-

ches and earthquakes, or man-made accidents or terrorist attacks involving toxic spills or chemical, biological, radiological or nuclear agents – Ukraine hosted one such exercise in 2005. In 2010, Ukraine also sent a mobile rescue centre to Poland as part of an aid effort following flooding in the country.

Science and Environment

Ukraine's participation in NATO science programs began in 1991 and intensified following an exchange of letters on cooperation in the area of science and the environment in 1999. Over the years, Ukraine has been second only to Russia in terms of NATO grants for scientific collaboration.

In addition to applying science to defense against terrorism and new threats, Ukraine's priority areas for cooperation include information technologies, cell biology and biotechnology, new materials, the rational use of natural resources and cooperation focused on defence-related environmental problems.

NATO has also sponsored several projects to provide basic infrastructure for com-

puter networking among Ukrainian research communities and to facilitate their access to the internet. Although the focus of past collaboration has been in the area of physical sciences, project proposals are now also being considered which deal with security issues from a social science perspective. For example, a new Trust Fund is being considered that will help remove and decontaminate military sites with stored radioactive waste.

A Joint Working Group on Scientific and Environmental Cooperation is supporting the further development of cooperation in this area.

Public Information

It is important for the Ukrainian administration to inform the Ukrainian people about NATO-Ukraine relations and the benefits of cooperation in terms of Ukraine's own reform programme. Many people in Ukraine still lack information regarding the role, activities and goals of the Alliance, and outdated Cold War stereotypes remain strong in the minds of some.

The Allies have offered to cooperate with the Ukrainian authorities in raising awareness about what NATO is today, and in better explaining the NATO-Ukraine relationship.

The NATO Information and Documentation Centre, based in Kyiv, is NATO's principal public information facility, offering seminars and talks, as well as coordinating visits by NATO officials to Ukraine and representatives of Ukrainian civil society to NATO Headquarters in order to better illustrate the mechanisms behind the partnership.

Про новий формат співпраці з НАТО

**Вадим ГРЕЧАНІОВ,
генерал-майор,
Президент Атлантичної
Ради України**

Відомо, що в Україні у 2012 р. було прийнято два основоположні документи у сфері оборони та безпеки: Воєнна доктрина України в новій редакції та Стратегія національної безпеки, що заслуговують на увагу, гідну оцінку та повагу до їх розробників.

Однак, ці концептуальні матеріали не узгоджені між собою та базуються на різних термінологічній основі.

Предметом аналізу у Воєнній доктрині України є «Збройні сили України та інші військові формування». Стратегія національної безпеки, у свою чергу, розглядає «сектор безпеки і оборони України як цілісну систему». При цьому не вказано, як ці організації співвідносяться між собою та з яких структур складаються тощо.

Зрозуміло, що це споріднені структури, але під різними найменуваннями та командуванням і знаходяться під загальним керівництвом Верховного Головнокомандувача – Президента.

Проте, виникає запитання, як керувати, наприк-

лад, сектором безпеки і оборони як цілісною системою, якщо Рада національної безпеки і оборони має функції виключно консультативного органу при Президенті.

Загалом складається враження, що документи розроблялися фахівцями, ізольованими один від одного. Так, Стратегія національної безпеки підкреслює наявність тенденцій збільшення загроз національній безпеці України, а Воєнна доктрина віртуально вказує на те, що такої загрози для держави немає і будь-який вид війни в нашому регіоні в середньостроковій перспективі є малоймовірним. Теоретично може відбутися тільки воєнний конфлікт, тобто найслабший вид воєнних дій, яким Збройні сили згідно з висновками цього

документа здатні дати відповідь.

Однак, нинішні військові події в країнах Північної Африки та на Близькому Сході масштабом свого розмаху фактично спростовують такі оцінки, вигідні для влади в інтересах захисту позаблокового статусу.

Чому досвідчені розробники Воєнної доктрини, по суті, були змушені ґрунтуватися у своїх дослідженнях на застарілій структурі, пов'язаній із виразом «та інші військові формування»? Тому що саме так визначено в чинній Конституції України 1996 р. і так було прийнято в країні з початку 90-х рр. минулого століття, що давало змогу не афішувати всі численні військові структури, створювані в перші роки незалежності. Для 2012 р.

такі поняття, безумовно, є застарілими.

Що ж до терміну «сектор безпеки і оборони», то це, у свою чергу, сучасний стандарт, прийнятий у країнах ЄС і НАТО.

Станом на листопад 2012 р. (уже понад 16 років) в офіційних державних документах України, ухвалених в інтересах її безпеки та оборони, визначено такі поняття:

- «сектор безпеки оборони як цілісна система»;
- «Збройні сили України та інші військові формування»;
- «військова організація».

Добре це чи погано для України? Безумовно, що для військових структур необхідна централізація в управлінні та сувора персональна відповідальність за їх застосування чи використання. Тому неконкретний термін «інші військові формування», взятий із Конституції України 1996 р., не вписується в конкретні структури, що забезпечують оборону та безпеку держави. Чітке уявлення є тільки про одне формування – Збройні сили України, про всі інші можна лише здогадуватися.

Однак, обстановка змінюється. У жовтні по-

точного року в газеті «Народна армія» з'явилося коротке повідомлення про те, що «потрібно узгодити чинне законодавство з новою редакцією Стратегії національної безпеки України» і що відповідний проект закону розроблено. Сподіватимемося, що необхідну роботу державою буде проведено і з'явиться конкретність у тому, що є «сектор безпеки і оборони держави» і як він співвідноситься зі Збройними силами України.

На експертному рівні, у формі ідеї, хочемо запропонувати план усунення зазначених невідповідностей.

Відомо, що Україна широко освоює стандарти НАТО, поки що переважно в галузі тактичних і технічних напрямів. На наш погляд, необхідно поширити цей процес також на напрями, пов'язані з розробленням документів стратегічного рівня співпраці. Тим паче, що в прийнятій Стратегії націо-

нальної безпеки предметно розглядаються питання співпраці та партнерства України з ЄС і НАТО. До речі, у 2010 р. було опубліковано Стратегічну концепцію оборони і безпеки членів Організації Північноатлантичного договору, у якій сконцентровано питання в галузі оборони, безпеки, тобто всього, що міститься в українській Военній доктрині та Стратегії національної безпеки.

Наша пропозиція і полягає в тому, щоб у ході співробітництва Україна – НАТО, в умовах посилення рівня оперативної сумісності, продумати й освоїти стратегічний стандарт – складання єдиного військового концептуального документа України, що охоплює теоретичні та практичні напрями оборони і безпеки, назвавши його, наприклад, «Стратегічна оборонна концепція».

Наша країна вже рухається в напрямі стандартизації та впорядкування основних державних документів у галузі безпеки та оборони за західним зразком. Стратегія національної безпеки розширила

поняття «сектор безпеки» словами «і оборони», що повинно об'єднувати всі структури в галузі національної безпеки і оборони. У результаті – необхідно розглядати в Україні сектор безпеки і оборони за західним стандартом, а це означає, що в цю сферу включено також Збройні сили та інші військові формування.

Звичайно, наша пропозиція про складання єдиного державного концептуального документа в галузі оборони і безпеки – справа майбутнього, тим більше, що прийнято два нових документи, обговорювані в цій статті. Однак, вважаємо, що створення єдиного зводу «Стратегічна оборонна концепція» – це справа найближчого часу, що заслуговує на увагу і підтримку.

Усім нам, які є прихильниками суто оборонної стратегії позаблокової держави, треба думати, як у майбутньому забезпечити оборону і безпеку України. Прийняття для цього керівних стратегічних документів у сфері оборони і безпеки за зразком НАТО наблизить Україну до входження в Організацію Північноатлантичного договору та Європейський Союз.

Japan-China Relations at a Crossroads

Японсько-китайські відносини на роздоріжжі

Ця стаття, опублікована 21 листопада 2012 р. на сторінках видання «International Herald Tribune», присвячена болючій для обох країн проблемі островів Сенкаку. Міністр закордонних справ Японії Коїтіро Гемба дає відповіді на запитання, які найчастіше виникають у тих, хто занепокоєний напруженою ситуацією, що зберігається в Південно-Китайському морі. Зокрема, які причини спонукали Японію у

вересні цього року придбати три острови архіпелагу Сенкаку? Котра зі сторін конфлікту порушує міжнародний світопорядок, установлений після Другої світової війни? Чому Японія не звертається до Міжнародного суду, аби вирішити питання юрисдикції островів на засадах міжнародного права?

Констатуючи той факт, що японсько-китайські взаємини нині перебувають на роздоріжжі, міністр

нагадує про ті величезні зусилля, яких було докладено керівниками обох країн для нормалізації взаємовигідних відносин, що повинні базуватися на загальних стратегічних інтересах. Пан Коїтіро Гемба наголошує на готовності Японії стабілізувати відносини з Китаєм і висловлює сподівання, що нове керівництво КНР продемонструє позитивний підхід до вирішення проблеми.

Коїтіро ГЕМБА,
Міністр закордонних справ Японії

Over the past decade or more, global security concerns have focused on developments in the Middle East, and the situation there remains worryingly volatile. Recently, however, the security environment in the Asia-Pacific region has also become increasingly unstable and is causing growing concern, as is evident from the U.S. strategic rebalancing toward the region. As a democracy in Asia, Japan has

been contributing to peace and prosperity of the entire world, founding on our alliance with the United States.

Following the presidential election in the United States, new leadership has now taken helm of China. Japan's relationship with neighboring China represents one of Japan's most important bilateral relationships. The government of Japan hopes to enhance its relations with China's new leadership.

On the other hand, it is a fact that tension exists between the two countries over the Senkaku Islands. As seen in media reports, large-scale anti-Japan demonstrations have taken place throughout China, and Japanese companies that were attacked are now suffering well over \$100 million in total damages and losses.

Nevertheless, Japan has been consistently dealing with the situation with composure. We will continue to promote the «mutually beneficial relationship based on common strategic interests» between Japan and China from a broad perspective. Japan has been reiterating that China's development is an opportunity for the global community, including Japan. This position will remain unchanged.

For countries in the Asia-Pacific region, the cause for concern is the trend of China's maritime activities. In a report to the 18th National Congress of the Communist Party by Hu Jintao, China explicitly outlined its policy to «resolutely safeguard China's maritime rights and interests, and build China into a maritime power».

Japan is clearly not alone in hoping that this policy will be achieved in accordance with international law and in harmony with neighboring nations. What we are seeing in the South Chi-

na Sea and around the Senkaku Islands, however, raises concern. China appears to be attempting to make the practice of dispatching government vessels to these areas an everyday affair, and change the status quo through coercion.

At the party congress, President Hu also stated, «China opposes hegemonism and power politics in all their forms and will never seek hegemony or engage in expansion». Japan welcomes this stance and strongly hopes that China will demonstrate this policy through real actions to reassure its neighbors. In this context, it becomes clear that the situation surrounding the Senkaku Islands raises questions not about the past of a country but about the future of our region.

I would like to take this opportunity to respond to some of the questions that frequently arise among those concerned about the current situation.

First, why did Japan pur-

chase three of the Senkaku Islands in September?

The objective was to minimize any adverse impact on the Japan-China relationship. There is no doubt that the Senkaku Islands are an inherent part of Japan, as evidenced by both historical facts and international law. Tokyo Governor Shintaro Ishihara announced his intention in April to buy and develop facilities on the islands. Purchasing the islands instead was the only viable and best option available to the government of Japan to protect bilateral relations.

The measure taken by the government of Japan was just a transfer of title under Japanese domestic law and just means that the ownership of the islands — held by the government until 1932 — was returned from a private citizen to the government.

It is regrettable that China has not fully understood how the relationship between Japanese central and local governments functions, nor how private property is

secured, due to the differences between the two countries.

Second, is the government of Japan trying to deny the international order established after World War II?

Absolutely not. Japan is a peace-loving nation and has greatly and consistently contributed to peace and prosperity throughout Asia in the post-war period. This policy, strongly supported by our citizens, is a hallmark of Japan and will never change. An annual BBC World Service poll measuring perceptions of different countries' influence on the world consistently ranks Japan highly, finding that Japan is seen as having a positive impact on the world.

In a joint statement between China and Japan issued when President Hu visited Japan in 2008, China itself stated that, «The Chinese side expressed its positive evaluation of Japan's consistent pursuit of the path of a peaceful country and Japan's contribution to the peace and stability of the world through peaceful means over

more than 60 years since World War II».

As a first step after the war, Japan concluded the San Francisco Peace Treaty, which was signed by 48 other countries, including the United States. The treaty constitutes an important element of the postwar international order, but the Chinese government considers the treaty «illegal and void». In addition, China enacted a Law on the Territorial Sea and the Contiguous Zone in 1992 that treats the Senkaku Islands as belonging to China, thus trying to unilaterally change the status of the islands defined by the San Francisco Peace Treaty. Which country, Japan or China, negates the postwar international order?

Third, why does not Japan refer the issue to the International Court of Justice?

This is a question that is often wrongly directed toward Japan. It is Japan that has valid control over the Senkaku Islands under international law, and it is China that is seeking to

challenge the status quo. The question should be posed to China.

Japan has accepted the jurisdiction of the I.C.J. as compulsory. Since China is undertaking various campaigns to promote their assertions in international forums, it seems to make sense for China to seek a solution based on international law. Why don't they show any signs of accepting the jurisdiction of the I.C.J. as compulsory and taking their arguments to the I.C.J.?

Japan-China relations now stand at a major crossroads. We must more than ever remind ourselves of the tremendous efforts made by the leaders of our two countries as they devoted themselves to normalizing relations, and decided to establish a «mutually beneficial relationship based on common strategic interests» thereby taking the bilateral relationship to a higher level. Because we share strategic interests not only in terms of bilateral relations but in a variety of fields, Japan and China have committed to building win-win ties through cooperation in each field.

We cannot make any concessions where sovereignty is concerned. At the same time, Japan, as a responsible member of the international community, stands ready to stabilize relations with China. We hope the new leadership in China will also take a positive approach.

Текст статті для публікації наданий Посольством Японії в Україні

Суперечка навколо островів Сенкаку (Дяоюйдао)

На початку ХХІ ст. відносини між Китаєм і Японією характеризувалися певною нестабільністю в політичній і військово-політичній сферах, проте активно розвивалися в галузі економіки. Водночас між двома державами виникла низка проблем, що містять потенційну загрозу безпеці та стабільності в регіоні Східної Азії. Серед них варто виділити суперечку за переділ континентального шельфу в Східно-Китайському морі та належність островів Сенкаку (Дяоюйдао). Зазначена територія представляє для обох сторін значний економічний і політичний інтерес. Відповідно, володіння більшістю шельфу та островами дасть можливість кожній із країн розширити економічну зону. До цього варто додати наявність у регіоні значних

покладів газу та нафти, що для двох потужних економік становить вагомий стимул у прагненні встановити свій контроль над зазначеною територією. Так, за даними китайської сторони, у шельфі морського басейну навколо островів знаходяться поклади природного газу об'ємом близько 500 мільярдів кубічних метрів та 20 мільйонів барелів нафти [1]. Острови нерідко ставали предметом політичних спекуляцій і різноманітних провокацій у періоди погіршення відносин між КНР і Японією.

Згідно з нормами міжнародного права та основоположними документами повоєнного мирного врегулювання, зокрема, Потсдамської декларації 1945 року та Сан-Франциського мирного договору 1951 року острови належать

The article deals with the problem of the dispute on the Senkaku (Diaoyu) Islands between China and Japan, which are two influential states in Eastern Asia. Both sides are interested in the territory of these islands and surrounding waters due to significant reserves of natural gas and oil, as well as possibility of expanding of economic zone. The USA take defined place in this dispute as the country, which is tied with Japan by the Security Treaty.

Китаю. Проте й до сьогодні територія контролюється переважно японською стороною.

Особливого загострення зазначена проблема набула в період із 2001 по 2006 роки, коли уряд Японії очолив Дзюнітіро Коїдзумі. Адміністрація нового прем'єр-міністра оголосила курс на поглиблення та розширення військового співробітництва зі Сполученими Штатами. Пекін розцінив зміцнення японсько-американського союзу як «складову частину американської стратегії стримування КНР з очевидною метою – збереження переваги США над Ки-

таєм, який визначався у якості потенційного противника».

Потік взаємних звинувачень зростав. Токіо охарактеризувало позицію КНР як нещирю. У відповідь Пекін знову порадив східному сусідові «глибоко задуматись» над причинами антияпонських виступів, що відбулись у найбільших містах КНР. Одночасно сторони продемонстрували готовність від слів перейти до недружніх кроків. Китай недвозначно дав зрозуміти, що за наявності права вето може заблокувати вступ Японії до Ради Безпеки ООН. На постійне місце в РБ, як заявили

офіційні китайські посадовці, можуть претендувати ті країни, які відповідально підходять до сприйняття історії та здатні заручитися підтримкою і довірою своїх сусідів. У відповідь урядом Японії було запущено процедуру видачі дозволів приватним компаніям на розвідку газових родовищ в акваторії Східнокитайського моря. Офіційний представник МЗС КНР назвав дії японської сторони грубою провокацією проти інтересів Китаю та міжнародних норм і заявив про можливі заходи у відповідь.

Покращенню ситуації сприяв офіційний візит до Пекіна в жовтні 2006 р. Прем'єр-міністра Японії Сіндзо Абе. У спільній китайсько-японській заяві було підкреслено прагнення сторін повернутися до діалогу без попередніх умов і розвивати всебічне співробітництво [2].

У ході 64-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН 21 вересня 2009 р. Глава КНР Ху Цзіньтао зустрівся у Нью-Йорку з Прем'єр-міністром Японії Юкіо Хато-

ямою. Лідери двох країн підтвердили готовність виконувати досягнуті раніше домовленості, проте повної єдності поглядів щодо окремих питань досягти не вдалося. Хатояма закликав розпочати переговори з метою ухвалення двостороннього договору щодо спільного освоєння газових родовищ у спірних секторах Східнокитайського моря в районі островів Сенкаку (Дяюйдао). Ху Цзіньтао, зі свого боку, визнав важливість зазначеного аспекту співробітництва та запропонував розпочати в майбутньому переговори на робочому рівні [3].

Проте в подальшому відбулося нове погіршення ситуації. У січні 2010 р. Міністр закордонних справ Японії Кацуя Окада заявив, що Токіо вдасться до адекватних заходів, якщо КНР в односторонньому порядку розпочне розроблювати родовища газу в спірному регіоні Східнокитайського моря. Офіційний представник зовнішньополітичного відомства КНР підкреслив, що «ки-

тайська сторона володіє суверенітетом над родовищем Чуньсяо та буде твердо обстоювати свої законні права у Східнокитайському морі» [4]. Саме Китайська національна нафтова компанія найактивніше задіяна в розробці родовищ природного газу в регіоні, серед яких найбільшим є вищезгадане Чуньсяо (розвідані запаси оцінюють в об'ємі близько 5 мільярдів кубічних метрів), а також Тяньвайтянь, Дуаньчяо, Баюньтін, Цаньсюе та Уюньтін, де загальний об'єм розвіданих покладів становить близько 10 мільярдів кубічних метрів [1].

У вересні 2010 р. японська берегова охорона затримала в районі патрулювання китайський риболовецький траулер. У відповідь на арешт капітана судна Пекін заморозив контакти між двома країнами на міністерському та провінційному рівнях, установив заборону на експорт рідкоземельних металів, важливих для японської електронної промисловості, та вимагав від Японії вибачень і відшкодування збитків унаслідок затримання траулера. Водночас, за «випадковим» збігом обставин чотирьох громадян Японії було затримано в КНР за звинуваченням у незаконних зйомках військових об'єктів. Токіо було змушене поступитися.

Хід вирішення конфлікту показав, що у відносинах між Японією та Китаєм залишається значний конфліктний потенціал. Заява, зроблена у зв'язку з інцидентом, пов'язаним із риболовецьким судном, держсекретарем США Хілларі Клінтон у жовтні 2010 р. про те, що дія японсько-американського Договору

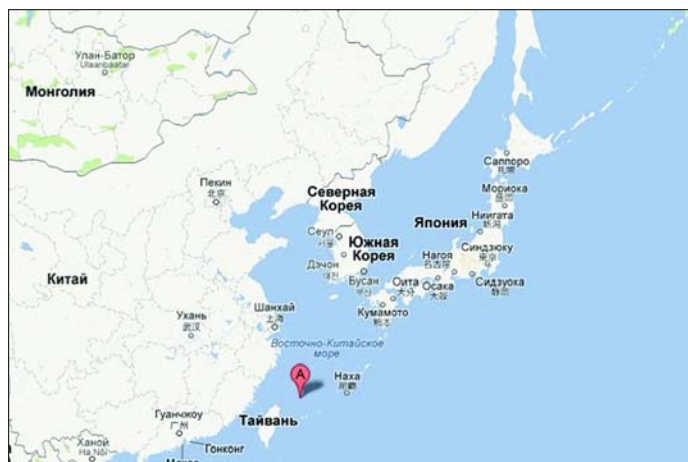
безпеки розповсюджується також і на Сенкаку (Дяюйдао), викликала категоричне невдоволення та серйозну стурбованість у Китаї.

Нових обертів суперечка набула у квітні 2012 року. Поштовхом до загострення стала заява губернатора Токіо Сінтаро Ісіхара щодо прагнення використати громадські кошти з метою придбання островів у приватних власників. З боку посадовця пропонувалася сума у 1,370 мільярда ієн (близько 16 мільйонів доларів США).

Із п'яти основних островів Сенкаку (Дяюйдао) лише один належав японському уряду, інші чотири – Утсурі, Мінаміко і Куба на початку 1970-их рр. було викуплено родиною Куріхара. Глава зазначеної родини, бізнесмен Хіроюкі Куріхара, з 2002 р. здавав в оренду територію островів за 300 тисяч доларів США на рік урядові Японії, оскільки підприємець не був у змозі утримувати розташовану на них інфраструктуру.

У серпні 2012 р. група активістів із Гонконгу прибула на острови, унаслідок чого 14 осіб, які брали участь в акції, було затримано береговою охороною Японії [1]. Акцією у відповідь стала висадка 10 японських громадян на острові Утсурі, де було встановлено японський прапор. Дії японських громадян викликали низку масових протестів у найбільших містах Китаю.

Ситуація загострилася, коли 10 вересня 2012 р. представник уряду Японії підписав угоду з власниками щодо купівлі трьох островів за 2,05 мільярда ієн (близько 25,5 мільйона доларів США). У відповідь

Китай вважає, що острови Дяюйдао – так у КНР називають Сенкаку – були вперше відкриті китайцями. Однак у 1895 р. острови були передані Японії в результаті Сімоносекського договору, який поклав кінець першій китайсько-японській війні. У 1999 р. на Сенкаку-Дяюйдао було знайдено величезні поклади газу та нафти. Після цього в Японії та Китаї почалися масові протести за право володіти островами

на дії японської сторони, Прем'єр Державної Ради КНР Вень Цзябао заявив, що «острови Дяоюйдао є невід'ємною, виключно китайською, територією, і Китай ніколи не піде на поступки, які стосуються суверенітету, територіальної цілісності та національної гідності». Того ж дня Міністр закордонних справ Китаю Ян Цзечі викликав у терміновому порядку Посла Японії Учіро Ніву. Глава зовнішньополітичного відомства КНР заявив у розмові з японським дипломатом про беззаперечність суверенітету Китаю щодо архіпелагу Дяоюйдао і додав, що будь-які дії, включно з придбанням островів, є абсолютно незаконними.

Суперечка з дипломатичної площини мала можливість перейти у фазу відкритого збройного протистояння. Китай 11 вересня 2012 р. вивів групу військових кораблів берегової охорони до акваторії навколо островів з метою захисту суверенітету над зазначеною територією. Під час патрулювання судна КНР і Японії неодноразово проходили неподалік одне від одного. Китайський патруль за допомогою засобів радіозв'язку передавав екіпажу японських військових човнів заяви щодо виключного суверенітету КНР над островами Дяоюйдао та прилеглими водами.

Варто зауважити, що загострення суперечки на сучасному етапі відбулося на тлі розгортання важливих змін у внутрішньополітичному житті обох держав. Так Прем'єр-міністр Японії Йосіхіко Нода в серпні 2012 р. підтримав ініціативу опозиції щодо проведення дострокових парла-

ментських виборів, які відбудуться 16 грудня 2012 р., а в КНР цього ж року в листопаді пройшов XVIII з'їзд Комуністичної партії Китаю, під час якого відбулася зміна керівництва. Перед з'їздом усередині партійної структури виникло протистояння між двома фракціями, яскравим виявом якого стала історія з корупційним скандалом навколо впливової особи в керівництві КПК Бо Сілая.

Можна погодитися з думкою, що в контексті визначених процесів і подій усередині двох країн, обидві вирішили підняти певний градус патріотизму та націоналізму громадської думки та перевести основну концентрацію суспільної уваги із внутрішніх проблем до іншої сфери, яскравим прикладом чого стало загострення питання щодо власності та поширення суверенітету на острови Сенкаку (Дяоюйдао).

Загострення проблеми в подальшому становитиме можливість розгортання повномасштабного конфлікту між двома сторонами із визначеним залученням інших впливових регіональних і глобальних акторів, у першу чергу США. Проте саме питання можливого втручання Вашингтона у конфлікт є доволі спірним.

У середині вересня 2012 р. Міністр оборони Сполучених Штатів Леон Панетта здійснив тижневе турне країнами Азії, у рамках якого відбулись офіційні візити до Японії та Китаю. Під час зустрічей із японським і китайським колегами та іншими високопосадовцями він заявив, що, хоч американсько-японський Договір про га-

рантії безпеки розповсюджується на острови Сенкаку (Дяоюйдао), проте США не підтримують будь-яку сторону в зазначеній суперечці і закликають КНР і Японію до припинення дипломатичного вирішення питання.

Дослідницькою Службою Конгресу США (Congressional Research Service) 25 вересня 2005 р. було опубліковано інформаційно-аналітичну доповідь, у якій обґрунтовується теза про непоширення юрисдикції американсько-японського Договору про співробітництво та гарантії безпеки на острови Сенкаку (Дяоюйдао) [5].

У згаданому контексті прослідковується вичікувальна позиція з боку Сполучених Штатів щодо питання територіальних суперечок у Східнокитайському морі. Очевидно, Вашингтон зацікавлений у підтримці балансу сил у регіоні і йому не вигідне погіршення відносин як з Токіо, так і з Пекіном. Американська сторона навряд чи у ближчій перспективі розпочне конфлікт із ядерною і такою потужною у військовому плані державою, якою є Китай, за територію, що не становить безпосередньо стратегічного значення для американської сторони, навіть з огляду на укладений із Японією Договір про гарантії безпеки.

Об'єктивні складнощі відновлення балансу сил у Східній Азії після «холодної війни» не сприяють стабілізації становища в регіоні і не виключають можливості виникнення конфліктних ситуацій. Проблема островів Сенкаку (Дяоюйдао) має високий конфліктогенний потенціал. Проте, урахую-

чи фактор взаємозв'язку економік двох держав, певну залежність японської промисловості від китайської сировини та високу ймовірність застосування у конфлікті ядерної зброї, жодна сторона (у тому числі США) не буде захищена, аби зазначена суперечка перейшла у фазу збройного протистояння.

Список використаних джерел

1. Q&A: China, Japan and the East China Sea gas dispute [Electronic recourse] / Reuters. – Regime of access : <http://www.reuters.com/article/2010/09/20/us-china-japan-gas-qa-idUSTRE68J0NX20100920?pageNumber=2>
2. Feng C. Japanese PM arrives in Beijing for official visit [Electronic recourse] / Chen Feng // Chinese Government's Official Web Portal. – Regime of access : http://www.gov.cn/misc/2006-10/08/content_406972.htm
3. Chinese President Hu Jintao Meets with Japanese Prime Minister Yukio Hatoyama [Electronic recourse] // Ministry of Foreign Affairs of the People's Republics of China. – Regime of access : <http://www.fmprc.gov.cn/eng/topics/hujintaoG20fenghui/t605899.htm>
4. Foreign Ministry Spokesperson Ma Zhaoxu's Remarks on Exploration of Chunxiao Oil-Gas Field [Electronic recourse] // Ministry of Foreign Affairs of the People's Republics of China. – Regime of access : <http://www.fmprc.gov.cn/eng/xwfw/s2510/2535/t652505.htm>
5. Manyin, M. E. Senkaku (Diaoyu/Diaoyutai) Islands Dispute [Electronic recourse] : U.S. Treaty Obligations / Mark E. Manyin. – [Washington] ; Congressional Research Service. – Sep. 25, 2012. – 7 p. – Regime of access : www.fas.org/sgp/crs/row/R42761.pdf

Віталій ЯРМОЛЕНКО,
магістрант
факультету
міжнародних відносин
Національного
університету «Острозька
академія»

Виграш...

За гральним столом – США та КНР

Ірина ВИШНЕВСЬКА,
аспірант Інституту світової
економіки і міжнародних
відносин НАНУ

Частина 2

Уникнути ескалації будь-якого конфлікту можна завдяки зменшенню ентропії багатополюсності концепцій шляхом зведення їх до детермінованої основи, яка є зрозумілою кожному незалежно від ві-

росповідання, інтересів, політичних поглядів тощо. За детерміновану основу візьмемо філософську категорію добра, як антитезу зла. Покладемо ці поняття на мову елементарної математики, де D_0 виражає нульовий рівень, основу. На базі цієї основи з'являються «надбудови»: ідеї, концепції, теорії, релігії як форми світогляду тощо.

Нехай множина поглядів – N_0 , а кожна ідея складається із F_1 поглядів.

Загальна кількість можливих ідей буде $N_1 = N_0 F_1$.

Якщо кожна теорія складається з сукупності F_2 ідей, тоді загальна кількість теорій $N_2 = N_1 F_2 = (N_0 F_1) F_2 = N_0 F_1 F_2$.

Із переходом від нульового рівня на n -й структурний рівень максимально можлива ентропія зростає в F_n разів. І саме в цьому криється проблема – намагання подолати протиріч-

чя між необмеженими можливостями формоутворення (нових течій, ідей) і загальною тенденцією до детермінації. Кожна теорія має своїх переконливих прихильників, котрі хотіли б, щоб суспільство прийняло їхню концепцію як еталонну одиницю. Між релігіями, теоріями, концепціями виникає ефект відображення супротивних кривих дзеркал, спотворюючи уже спотворене. І тут не усувається ефект, а навпаки робиться спроба виставити ці дефекти, як об'єктивні ознаки чужої ідеї, що стає предметом загальної критики.

Основа D_0 не є «надбудовою», використання її як кінцевої одиниці в розумінні ідеології зводить до нульового значення показник ентропії та, відповідно, скорочує непорозуміння. У цьому контексті варто принципово розмежо-

вувати цілі та засоби. В історії людства неодноразово відбувалися спроби побудувати «добре» суспільство, та щоразу ця ідея з тріском провалювалася, оскільки за основу бралася «надбудова», заради якої і активізувалося суспільство на боротьбу з «невірними» чи «небезпечним». Благими намірами вимощені були і христові походи, і нацизм.

Налагодженню діалогу між різними ідеологічними угрупованнями в глобальному вимірі може допомогти науковий метод апроксимації, що характеризується спрощенням складного до простого тлумачення, зрозумілого кожному індивіду. Якщо США візьме за еталон не «надбудову», яка спричиняє непорозуміння, а основу (поняття «добра», що є зрозумілим і з задоволенням сприймається всіма кон-

фесіями, расами, ідеологіями тощо), то збільшить вірогідність стати авторитетним лідером і сприятиме прогресові соціуму. Як країна-лідер, Сполучені Штати ще мають можливість (передусім, за рахунок інформаційно-психологічного впливу) об'єднати світ на основі зрозумілих для всіх принципів. За таких обставин США змінює статус «силового» лідера – на визнаного. Хоча в цьому разі варто розглядати лідерство в більш ширшому розумінні – з переходом до ігор «highest level win-win». Тобто, США – не як досвідчений диригент, а як невидимий об'єднуючий механізм Персіфансу, у якому музиканти сиділи по-особливому: струнні утворювали повне коло (частково спиною до глядачів), а духові розташовувалися в середині кільця. Кожен музикант бачив кожного, кожен слухав кожного і всіх, а всі слухали кожного. Взаємодіючи безпосередньо один з одним, музиканти легко обходилися без диригента, хоча здавалося б, лише він синхронізує партії різних інструментів, змушує величезний оркестр звучати злагоджено, нав'язує динаміку виконання, передає індивідуальну інтерпретацію музичного твору. За розвитком подій «гри без диригента», «індивідуальна інтерпретація музичного твору» американців зберігається внаслідок спадкоємності лідера. Тобто, метафорично демократич-

ні цінності стають прекрасною музикою, однак за основу беруться так звані ноти нульового рівня. Їх наявність дає змогу мирно співіснувати під одним дахом різним «музичним течіям».

Це один із наявних ідеалістичних кардинальних векторів руху США, що, в принципі, міг би сприяти збереженню влади в руках американців. У еволюційному ж сенсі США підійшли впритул до роздоріжжя з кількома прокладеними шляхами, жоден із яких не веде на Олімп, і лише вектори в режимі «екстрим» є найбільш ефективними, хоча не в усіх випадках безпечними для інших держав. Проекти демократизації світу, у тому числі «Розширений Близький Схід» (GMEI), позиціонуються як механізми отримання виграшу для США, а не східних країн. Із зазначеного випливає, що Вашингтон підібрав не ефективний еквівалент виграшу для об'єднання світової спільноти. Якщо нині гроші є основою, бо за них кожен може придбати те, що для нього становить цінність, то демократія є не базисом, а «надбудовою» із відповідними наслідками – ідейними сутичками, несприйняттям «чужого» тощо. Тому демократія не може бути одиницею виміру виграшу. Метод апроксимації дає змогу усунути ідеологічні проблеми, а відтак об'єднати людство навколо будівництва із основ-цеглинок спільного стабільного дому. Цей же метод використали американці, створюючи «поп-культуру», яка стала зрозумілою для всіх, однак її об'єднуючі та корегуючі суспільство можливості були і залишаються неста-

більними. Адже культура – це «надбудова».

Політика Сполучених Штатів значною мірою базується на людських інстинктах. Події 11 вересня висунули на перший план оборонну активність американців, велике лихо їх об'єднало, однак війна в Іраку та інформація щодо відсутності ядерного арсеналу в цій країні поступово зменшують оборонну консолідацію.

Парето зазначав, що хоча раціональна сторона людських учинків здається важливішою, однак людські інстинкти є явищем стійкішим і тому – основним. Ось чому недооціненою серед складових формули комплексної сили держави (КСД) є орієнтація на типи активності та спонукання членів соціуму, де на першому місці є оборонна активність, а тоді вже в порядку зменшення йдуть інші сили прояву: харчова, сексуальна, соціальна, комфортна. Оскільки оборонна активність є найпотужнішою за силою прояву, то, за її наявності, притупляються інші типи активності. Утікаючи від переслідування ворога, людина відмовляється від їжі, комфорту тощо. Домінуюча оборонна активність, що підтримувалася «холодною війною», на теренах соціалістичного табору при падінні СРСР була замінена на легкодо-

сяжну сексуальну активність. Для США ця активність була в стадії повного насичення, тому американці потребували більшого. Homo sapiens не в силах визначити міру, тому при точці насичення одним типом активності з'являється потреба в насиченні іншим, у разі відсутності якого в суспільстві виникає невдоволення. Та вибуховим стає намір уряду щодо зменшення для громадян звичних благ, наприклад, пільг. Численні протести зазвичай приводять державу до більшого занепаду.

Після розпаду СРСР Сполучені Штати стали найпотужнішою країною, тому відпала нагальна необхідність в удосконаленні – все одно ж найсильніші. Як наслідок – поступове затухання престижу знань (від чого безпосередньо залежить виграш держави): якщо на міжнародних конкурсах і виграють школярі із США, то це діти емігрантів, а не корінні американці. І хоча Сполучені Штати забезпечили суспільство усім, про що тільки можна мріяти, однак саме це і становить небезпеку загального невдоволення. Превентивними заходами певний час може бути установка на споживацькі цінності, адже в гонитві за придбанням у людей притупляється необхідність переходу на новий тип ак-

тивності. Та індивідуалізм у поєднанні зі споживачькими цінностями неминуче веде до порівняльної характеристики доходів і можливостей членів суспільства, а оскільки спостерігається зростання розриву між багатими і бідними, то це може спричинити кризу суспільства і, відповідно, стати однією з крапель, що руйнує камінь.

Як же запобігти руйнації держави та що вказує на ступінь виграшу-програшу? Однозначної відповіді немає, оскільки наразі відсутня єдина формула для обчислення КСД, а існуючі спираються переважно на статистичні дані. Бліцкартинка сучасних тенденцій щодо визначення міцї держави відбиває головним чином ВВП, складові формули Р.С. Клайна, коефіцієнт їх важливості тощо. Однак пошук ваги коефіцієнтів показника КСД іноді нагадує встановлення ступеня важливості цементу і цегли, де безглуздом є процентне співвідношення ефективності цих складових, оскільки обидві є необхідними в будівництві. Формула ж Клайна також не дає об'єктивного результату, оскільки пропонується «схрещувати несхрещуване»: невідома одиниця вимірювання військової сили (чи в кількості одиниць техніки, чи у фінансових витратах?) + млн. кв. км (територія країни) + млн. осіб (чисельність населення) + млрд. дол. (економічна сила) і т.д.

Для визначення КСД замало спиратися лише на статистичні дані «видимого», оскільки це є наслідком роботи й «невидимої армії». В інженерному будівництві є навчальна дисципліна «опір матеріалів»,

що досліджує навіть незначні закони фізики чи хімії, урахування яких дає змогу запобігти руйнації. Державотворення досі позбавлено досконалого вивчення проблем на мікрорівні. Беруться до уваги головним чином показники видимі, без особливої концентрації на невидимій моці, котра може виявитися потужнішою за «видиме» внаслідок всепроникливості, неочікуваності результату тощо. Так, Дж. Най вказує на наявність «розумної сили», як поєднання «м'якої» та «твердої» сил. Однак окрім цього, існує й специфічна «мікросила», компоненти якої діють аналогічно лігандам, які, з'єднуючись із рецепторами, збуджують їх або навпаки – блокують; працює цілий «невидимий» комплекс, що дає змогу ефективно застосовувати стратегії «дестабілізаційної змії», «перевернутих окулярів» тощо. Для дослідження цієї проблеми видається найдоцільнішим використання біхевіоризького підходу.

Останнім часом у наукових дослідженнях ритм розглядається в контексті з циклами. Валлерстайнівська аналогія з диханням пояснює ритмічний процес, що відбувається в політичній системі: подібно до того, як частота і глибина дихання змінюються залежно від зовнішніх умов і внутрішнього стану, так розвиток політичної системи може мати різну ритміку й описуватися різними циклічно-хвильовими моделями. Проте, наразі буде досліджуватися вплив ритму на стан системи не в циклічному осмисленні, а в сенсі формування майбутнього за допомогою заданих імпульсів ритму, які

є носіями-лігандами, заряд яких задає ритм усій системі, і від цього, власне, залежить, у якому стані перебуватиме держава:

дисипативному, руйнації чи розквіту. Тобто, на виграш чи програш держави впливають невидимі ліганди та ритм, значення яких можна пояснити на простому досліді, проведеному вченими. Два ввігнутих дзеркала спрямовували одне на одне, а у фокусі кожного встановили по жаб'ячому серцю. Спочатку серця билися нарізно, але невдовзі почали пульсувати в одному ритмі. Коли зупиняли одне серце, то зупинялося й інше, якщо хімічним розчином учащали ритм першого серця, то змінювався ритм другого. Отож, якщо напередодні серця працювали в унісон, то можна було повернути до життя помираюче серце за допомогою другого і навпаки – зупинити іще працююче за допомогою другого серця. Тому, розглядаючи КСД варто враховувати силу тих «хімічних реактивів» (лігандів), які задають настрій ритму всієї системи.

У дослідженні «The Joint Operating Environment 2010: Ready for Today. Preparing for Tomorrow» американського центру JOE стверджується, що при об'єднанні Тайваню з КНР можливий розкол останньої. Однак на цьому етапі Китай не потрапить у турбулентну зону. Зі збільшенням контактів ментально близькі країни – КНР і Тайвань – починають входити в один ритм. Ідея їх об'єднання спрямо-

вана на ритм творення, а не на руйнацію, тому не становить небезпеки і є виграшним для Піднебесної. Що ж буде після того – залежатиме від нової гри. Тобто ситуація нагадує заручини і весілля з бажаною особою, але що буде згодом, чи вдасться зберегти чистоту стосунків та сім'ю впродовж усього життя – залежить від нової виграшної стратегії з урахуванням зовнішнього середовища.

Щодо американської політики «об'єднання», то у США не все гаразд, оскільки в зовнішній політиці вони використовують «негативні» ліганди, що відлунюють рикошетом у зворотному напрямі. Ключовим сенсом дій військових союзів за участю США є подолання проблем, тобто руйнація чогось. Однак жоден наслідок не може випередити причину. А гегемон спонукає інших приймати ліки за наявності хронічної хвороби, ігноруючи об'єднуючий процес навколо ідеї здорового способу життя. І хоча оборонна активність є найвагомішою серед сил впливу і формування альянсів оборонного характеру є доцільним в зовнішній політиці Сполучених Штатів, та руйнівні ліганди потрапляють і в організм США, поступово скорочуючи, мов отруйні пари, життя гегемона. Утім, останнім часом американці почали активно викорис-

товувати військову галузь у мирних цілях, що, перше, дає можливість поступово замінити «негативні» ліганди на «позитивні», а по-друге, дає змогу розширити ігрове поле для США. Виграє ж бо зазвичай той, хто залишає за собою більше ходів. Теорія нечіткості Л.А. Заде, у якій будь-яка реальна складова виступає як своєрідний хвилеподібний процес, що не зводиться до точки, а є розмазаним, розмитим. Тобто розмитість D завжди більша чіткого позитивного числа Do ($D > Do$). Метод нечіткої кластеризації дає змогу «твердій» і «м'якій» силам вийти за межі власних характеристик за критеріями ознаки. Якщо кластер жорсткості A представляє головним чином військова сила (f), то «м'який» кластер B представляє, скажімо, економічна сила (g), що може переходити в кластер A , коли вводяться торговельно-економічні санкції. Прикладом переходу військової сили з кластера A в кластер B є застосування військової техніки при ліквідації наслідків природних катастроф. Однак політична еліта іноді не встигає усвідомити метаморфозність у кластерах і перехід гравців до нових, більш розширених рівнів, тому подеколи трапляються ка-

зуси. Наприклад, у 2010 р. Президент США попросив Конгрес скасувати заборону на постачання літаків C-130 виробництва компанії Lockheed Martin у Китай для використання в операціях з ліквідації розливів нафти у морі. У відповідь на цю звістку прозвучала заява генерального директора італійської компанії Finmeccanica П'єрфранческо Гуаргуаліні (Pierfrancesco Guarguaglini) про намір продати КНР тактичні військово-транспортні літаки C-27J та про необхідність відмінити закон з військового експорту, відомий як закон 185/1990, що забороняє продаж цих літаків Китаю.

Хаотичне нарощування зброї, кризовий «синдром невдоволення», «Арабська весна», переділ карти світу – усі ці явища несуть у собі негативні ліганди (L), вони – результат запущеного ритму з від'ємним знаком. Відомо, що один маятник може задати тон іншому і змусити його гойдатися синхронно з собою. Політика китайського уряду щодо обмеження інформації в країні про масові виступи в Єгипті, Ємені тощо є нібито необхідною з огляду на дуже високий ступінь можливості потрапляння КНР у ритм внутрішньої руйнації, однак вона вказує на низь-

кий рівень дослідження механізму опору хаосу. Китайці чинять подібно тим лікарям, які знають про наступ епідемії, але, маючи у своєму розпорядженні малоефективні методи, відгороджують народ від усього, що нібито може спричинити хворобу.

Уряд КНР також оголосив війну книгам, іграм, фільмам, відео- та аудіопродукції сексуального характеру. Сексуальна вседозволеність і справді сприяє девальвації інституту сім'ї. А це впливає й на ритм функціонування держави, оскільки родина – це модель, за якою будують країну. Одна імпліцитна антагоністична складова може спричинити цілий ланцюг проблем: ерозію найголовнішої сили – людського капіталу (ЛК), девальвацію національних інтересів тощо, що зрештою призведе до занепаду країни в цілому, тобто – її програшу. Однак політика китайського уряду щодо табу на сексуальну продукцію може стати зброєю проти самого ж Китаю. Намагаючись підтримувати ритм держави за допомогою родинного інституту, країна може потрапити в пастку методу «перевернутих окулярів», коли різко змінюються принципи з приходом нового керівництва.

Англійський психолог М. Стреттон проводив експеримент: одягав перевернуті окуляри на групу людей, спостерігаючи за їхньою поведінкою. Виявилося, що одні не піддавалися проблемі – вони починали ходити, витягуючи руки, намагаючись предмету і, таким чином, невдовзі перестали наштовхуватися на них і сприймали красу оточуючого світу; однак

інші довго не могли подолати почуття невпевненості, а дехто взагалі боявся рухатися, і тому світ залишився для них у перевернутому стані. Отже, одягнувши перевернуті окуляри, створюється ситуація, за якої люди починають перебувати в різних станах, не розуміючи один одного. Цей експеримент вказує на те, що кардинально змінивши ідеологію чи принципи, поставивши їх з ніг на голову, можна порушити звичайний ритм системи, що призведе до її зміни та можливості утворення нових видів гомеостазу. Атеїзм став «перевернутими окулярами», він сприяв розвалу Російської імперії та утворенню СРСР.

Запобігаючи появі невдоволення всередині країни, побоюючись його руйнівної сили, у КНР намагаються підтримувати в суспільстві загальний позитивний настрій. Тому до списку заборонених тем для журналістів потрапили ті, що викликають песимізм, зокрема, не рекомендувалося сповіщати про стихійні лиха і навіть транспортні проблеми під час святкування Нового року за китайським календарем. Власне, у традиціях китайського народу знаходимо приклади усунення негативних емоцій індивідів. Пригадаймо традиційне місце розлуки друзів – альтанку Лаолао, біля якої ніколи не зазеленіє віття верби, – щоб ніхто на згадку його не ламав і таким чином не горював [1]. Наразі Китай наклав табу на жахи та містику. Ці заборони покликані не допустити згортання ентузіазму в країні й, у першу чергу, – не запустити механізм невдоволення, наслідком ро-

боти якого можуть стати виступи, заколоти, революції тощо.

Про важливість стану душі громадян заговорили й у Сполучених Штатах. Зокрема, голова Федеральної резервної системи США Бен Бернанке в серпні цього року піддав сумніву доцільність оцінювати потужність держави за допомогою ВВП, оскільки статистика здатна замаскувати проблеми; натомість економіст висунув пропозицію щодо врахування «індексу щастя», що вже практикується в Організації економічного спів-

робітництва і розвитку (ОЕСР) та в Королівстві Бутан [2]. Про врахування цього показника висловлювався й колишній Президент Франції Ніколя Саркозі, акцентуючи увагу на дослідженнях економістів Амартії Сена, Джозефа Стігліца та Жана-Поля Фітусси. До цього процесу долучився також британський прем'єр Девід Кемрон, який доручив Національному бюро статистики знайти спосіб виміряти якість життя громадян Великої Британії. Про важливість урахування усмішок на лицах, а не статис-

тичних даних говорив ще в 1968 р. Роберт Кеннеді: «Наш ВВП... включає забруднення повітря, рекламу сигарет і машин швидкої допомоги, що відвезли постраждалих унаслідок катастроф. Він ураховує і дверні замки, і в'язниці для людей, які їх зламують. Він включає знищення секвойних лісів і унікальної природи в результаті хаотичної урбанізації... Але він не враховує здоров'я наших дітей, якості їх освіти та усмішок на їх обличчях».

І хоча ера ВВП та ВВП сприяла зростанню рівня життя та достатку в усьому світі, однак ці статистичні дані орієнтувалися в основному на вигоди для держави. Тепер же мірилом вигоди може стати щастя громадян. Як вважає Демокрит, мета життя – у хорошому настрої. Інтеракціоністи на чолі з Г. Блумером у ході дослідження з'ясували, що не існує об'єктивної реальності, однакової для всіх людей. Одна й та ж подія в

подачі її різними людьми виглядає абсолютно по-різному. Суб'єктивність сприйняття може залежати від процесу цілеспрямованого управління враженнями (perception management), і в цьому криються як великі можливості та перспективи, так і великі небезпеки, до яких підводить сьогоднішня: сприйняття того, що відбувається, означає більше, ніж те, що є насправді [3, с. 39].

Список використаних джерел:

1. *Поэзия эпохи Тан (VII–X вв.): Пер. с кит. / Ред. кол. Л. Делюсин и др. Сост. и вступ. статья Л. Эйлина. – М.: Худож. лит. – 1987. – С.129, 443.*
2. *Bernanke Ben S. Economic Measurement: Speech. – 32nd General Conference of the International Association for Research in Income and Wealth, Cambridge, Massachusetts, 2012. – August 6// <http://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/bernanke20120806a.htm>. – 10.08.2012.*
3. *The Joint Operating Environment 2008: Challenges and Implications for the Future Joint Force. – Suffolk: United States Joint Forces Command Center for Joint Futures, 2008. – 52 p.*

Громадське обговорення національної екологічної політики

Гострі питання екологічної політики, що здійснюється в державі, обговорили 40 учасників зустрічі. У дискусії брали участь представники 23 організацій громадянського суспільства різного спрямування, бізнес-структур, наукових установ, міжнародних проектів, незалежні експерти та журналісти, а також співробітники Державної екологічної академії та Міністерства екології та природних ресурсів України.

Найбільше дискусій під час зустрічі викликало питання щодо екологічної освіти та виховання в нашому суспільстві. Дійсно, більшість проблем і фактів невиконання органами влади планів чи зобов'язань мають дуже просте походження: низький рівень обізнаності в суспільстві щодо питань екології, збереження природних ресурсів, збалансованого розвитку, моделей споживання та виробництва.

Учасники регіональної зустрічі впевнені, що відповідні навчальні курси повинні бути запроваджені на всіх рівнях системи освіти, а службовці в державних структурах повинні займати свої посади тільки після відповідного екзамінування. Більше того, певний рівень знань необхідно мати й керівникам бізнес-структур, адже з питаннями використання ресурсів чи поводження з відходами вони зустрічаються постійно. На жаль, держава не стимулює підвищення рівня освіченості відповідальних посадовців, а це у свою чергу позначається на всіх сферах

управління та впровадження екологічної політики в країні.

Питання освіти для збалансованого розвитку, необхідності зміни звичних моделей споживання та виробництва є незрозумілими для суспільства. Хоча в Національному плані дій на виконання затвердженої Верховною Радою України екологічної політики держави і записані певні зобов'язання з цього приводу, до їх реалізації справа ще не дійшла.

Громадська оцінка національної екологічної політики – це потреба часу, адже таким чином громадськість може реально впливати на дії чи бездіяльність влади, допомагаючи виправити недоліки, попереджаючи катастрофічні помилки.

Саме тому проведення щорічної громадської оцінки затверджено в Угоді між Урядом України та Європейським Союзом і підтримується Проектом технічної допомоги ЄС «Додаткова підтримка Міністерства екології та природних ресурсів України з реалізації програми секторальної бюджетної підтримки».

Нагадаємо: процес збору інформації для громадської оцінки розпочався в Україні наприкінці жовтня, спеціальна робоча група отримує сотні пропозицій і коментарів від громадських активістів як у письмовому (електронному) вигляді, так і під час регіональних обговорень. Усі ці коментарі зводяться до спільної доповіді, яка повинна бути опублікована до кінця цього року.

Інф. «З.С.»

Інтервенція в Сирію: примарність перспектив

Уже майже два роки погляди світової спільноти прикуті до Сирії: громадянська війна в цій країні затьмарила початок нового століття своїми несподіваними масштабами, запеклістю та жорстокістю. На час конфлікту держава стала центром перетину інтересів надзвичайно широкого кола міжнародних акторів, оскільки розвиток подій у ній має остаточно визначити нову геополітичну картину регіону та структуру регіональної системи безпеки, стати завершальним актом драми під назвою «Арабська весна».

На тлі стрімкого перебігу подій у інших арабських країнах конфлікт у Сирії між урядом президента Башара аль-Асада та опозиційними йому силами, перетворившись на повномасштабну громадянську війну, застиг у своєму розвитку. Протягом тривалого часу урядовим військам не вдається відновити повний контроль над Дамаском та його передмістями, а також містами Алеппо та Хомс, низкою менш важливих населених пунктів на півночі країни. Збройні сили Сирії змушені вдаватися до авіаударів по населених пунктах. Сирійському урядові та озброєній опозиції бракує сил і ресурсів, щоб досягти стратегічної переваги та утримати контроль над усією територією країни. Для мільйонів сирійців це означає продовження їхніх

страждань, щоденне існування на межі життя та смерті – так жертвами бойових дій стали вже близько 40 тис. сирійців, до 500 тис. осіб залишили країну та стали біженцями. Для сусідів Сирії продовження конфлікту означає не тільки проблему влаштування численних біженців із цієї країни, а й виникнення додаткового осередку нестабільності в регіоні.

Між тим, зовнішні зацікавлені сторони сирійського конфлікту, займаючи діаметрально протилежні позиції стосовно шляхів його врегулювання, поки що обирають найменш витратний за економічними та політичними наслідками спосіб участі у протистоянні – відмовившись від прямого втручання, вони намагаються контролювати розвиток конфлікту в інтересах, далеких від миротворчості.

Та чи довго конфлікт залишатиметься керованим? Адже інтереси учасників коаліцій «союзників» чи «друзів» Сирії суперечать, а часом входять у відверте протистояння один з одним. Зрозуміло, що Саудівська Аравія або Катар чи Іран не збираються утверджувати в Сирії західні стандарти свободи та демократії. То ж відповідь на запитання, що постане в Сирії після можливого падіння режиму Асада – світський лад, вахабітський емірат, чи ісламська республіка за іранським зразком, або ж нова смуга сму-

ти та ворожнечі – усе ще залишається відкритим.

Як один із варіантів виходу з «глухого кута» експертами, політиками та громадськістю розглядається міжнародна інтервенція. Саме перспективам такого розвитку подій навколо Сирії присвячено цей матеріал.

Незважаючи на численні публічні заяви, заклики, документи та заходи, що вживаються окремими державами та міжнародними організаціями, перспектива відкритої іноземної інтервенції в конфлікт у Сирії залишається досить примарною з цілої низки причин. Чи не найголовнішими з них є неможливість прийняття відповідного рішення Радою безпеки ООН, неготовність основних західних гравців на Близькому Сході до активного втручання в конфлікт, а також відсутність поки що єдиної дієвої опозиції, яка взяла б на себе роль тимчасового уряду та погодилась на інтервенцію.

Досвід інтервенції, яка мала місце в Лівії під час подій 2010-2011 рр., ще раз показав, що будь-яке активне зовнішнє втручання третіх країн повинно хоча б формально базуватися на резолюції Ради Безпеки ООН. При цьому така резолюція може прямо не санкціонувати інтервенцію, але вона повинна містити такі положення, які за розширеного тлумачення дадуть змогу використовувати збройну силу для активної допомоги одній із сторін конфлікту. Неможливість прийняття Радою Безпеки ООН будь-якої резолюції, що дала б змогу застосувати силу проти сирійської влади, пов'язана з позицією, яку наразі займають Російська Федерація та Китайська Народна Республіка.

Позиція Російської Федерації: запобігти інтервенції

Російська Федерація має низку інтересів у Сирії – від продажу озброєння си-

рійській владі (офіційний Дамаск є одним із найбільших покупців російської зброї) та розміщення бази російського ВМФ у сирійському місті Тартус, до співробітництва у сфері енергетики.

З початку сирійського конфлікту Росія намагається взяти на себе роль головного медіатора в конфлікті, очевидно, бажаючи розв'язати його без застосування значного одностороннього пресингу на Дамаск. Це, у свою чергу, призводить до неприйняття жорстких ініціатив країн ЄС та США, спрямованих на прискорення повалення режиму Асада. Російські дипломати тричі накладали вето на проекти резолюцій Ради Безпеки ООН, які могли б дозволили міжнародний тиск на Дамаск. Останнім успіхом російської дипломатії у протистоянні ініціативам «трійки» Ради Безпеки ООН (США, Велика Британія, Франція) можна назвати підсумки женеvської конференції в червні цього року, коли, незважаючи на суттєві розходження між учасниками, було прийнято комюніке з компромісним варіантом розв'язання конфлікту.

Найбільш повно російський погляд на сирійське питання викладений в офіційній позиції Російської Федерації на 67-й сесії Генеральної Асамблеї ООН – «урегулювання сирійської кризи можливе виключно політико-дипломатичними методами на підставі мирного плану К. Аннана, закріпленого в резолюціях Ради Безпеки ООН... Ані односторонні дії, ані військове втручання не здатні забезпечити мирне розв'язання [конфлікту]». Як показав візит Міністра

закордонних справ Росії Сергія Лаврова на Близький Схід на початку листопада цього року, російська тактика в сирійському питанні розвивається у трьох напрямках: з одного боку, ведеться робота з представниками сирійської опозиції з метою стимулювати їх до переговорів з урядом Асада, з іншого, здійснюються зусилля задля становлення окремого переговорного формату щодо сирійського врегулювання за участю всіх ключових регіональних держав (у цьому контексті Москва підтримала ініціативу Каїра щодо створення регіональної групи у складі Єгипту, Саудівської Аравії, Ірану й Туреччини, уповноваженої виробити ініціативи щодо подолання сирійської кризи), і при цьому продовжується діалог зі Сполученими Штатами та європейськими державами стосовно оптимальних механізмів передачі влади в Сирії на основі женеvського компромісу. Зрозуміло, що в разі успіху російської ініціативи (яким би незначним не був шанс на це) інтервенція залежатиме не тільки від країн-членів Ради Безпеки ООН, а й від того, чи вдасться домовитися з цього питання з «четвіркою». З іншого боку, вдаючись до таких ініціатив, російська сторона захищає себе від критики з боку інших членів Ради Безпеки відносно одностороннього захисту режиму Асада.

Фактично, позиція Росії щодо конфлікту в Сирії є більше «антизахідною» (у контексті протидії тим ініціативам західних партнерів, які, на думку Москви, можуть призвести до «лівійського сценарію» та відкритого втручання захід-

них країн у конфлікт на боці сирійської опозиції), ніж «проасадівською», адже офіційна Москва робить кроки, які свідчать про те, що її симпатії не цілком на боці сирійської влади. Так, імпорту російського озброєння до Сирії, що стрімко зростав протягом 2011 р., був призупинений у липні 2012 р., делегація Сирійської національної ради була неформально прийнята в Москві у 2011 р., а на адресу офіційного Дамаска лунає м'яка критика. Вочевидь, Росія захищає в Сирії власні інтереси, а не президента Асада, а також намагається виступити як незалежний міжнародний гравець, здатний здійснювати самостійний вплив у регіоні Близького Сходу. До певної міри їй це вдалося, але щоб повністю виконати це завдання, необхідно продемонструвати здатність досягти реального прогресу у врегулюванні сирійського конфлікту шляхом переговорів на противагу закликам до інтервенції. Якщо Москва за допомогою інших держав, не зацікавлених у зовнішньому втручанні, зможе підвести ворогуючі сторони до переговорного варіанта й позбавити Захід приводів до інтервенції, це буде першим у сучасній іс-

торії випадком урегулювання гострого регіонального конфлікту за незахідним сценарієм. Але це залежить від багатьох факторів і, у першу чергу, від політики Сполучених Штатів у сирійському питанні.

Позиція Сполучених Штатів Америки: інтервенція – крайній захід

США є ключовим гравцем на Близькому Сході, фактично, від американської волі залежить, чи буде взагалі можливою будь-яка форма відкритої інтервенції в країнах регіону. Зважаючи на це, досить цікавою є позиція, яку сьогодні займає американське керівництво. З одного боку, із самого початку конфлікту в Сирії Сполучені Штати знаходились у досить невдалій ситуації, адже адміністрація президента Обами, не припиняючи таємно підтримувати сирійську опозицію, у 2010 р. зробила певні кроки для того, щоб покращити відносини між двома країнами. Протягом маже п'яти місяців із часу початку конфлікту в Сирії США досить спокійно реагували на події (Держсекретар Х. Клінтон навіть підкреслила наприкінці березня 2011 р., що делегація Конгресу Сполучених Штатів,

яка відвідала Сирію, вважає президента Асада «реформатором»), і лише з серпня 2011 р., після кривавого штурму Хами сирійськими військами, зайняли жорстку позицію щодо уряду Асада, постійно закликали його піти у відставку, а також припинили будь-які зв'язки з офіційним урядом Сирії. До останнього часу представники уряду США намагалися, хоча й безуспішно, тиснути на уряди Росії та КНР на міжнародній арені, щоб забезпечити їх згоду на ухвалення Радою Безпеки ООН резолюції, ініційованих «західною трійкою». З іншого боку, уже в жовтні цього року активність дій адміністрації Обами зменшилася, адже американською стороною було використано весь арсенал заходів, які можуть бути вжиті за умови відсутності резолюції Ради Безпеки ООН. Зважаючи на неможливість подальшого посилення тиску на Дамаск, у США відсутній стимул для публічних закликів до будь-якої інтервенції.

Крім того, осінь 2012 р. стала своєрідним «періодом затишшя» в зовнішній політиці Сполучених Штатів на період президентських виборів. Передвиборчі перегони, у яких кандидати традиційно приділяли найбільшу увагу обговоренню внутрішньої політики країни, небажання адміністрації президента Обами будь-яким чином активізувати участь США в конфліктах на Близькому Сході для уникнення негативного впливу таких кроків на імідж кандидата, спричинили відтермінування зовнішньополітичних американських ініціатив на Близько-

му Сході до завершення формальної процедури виборів у кінці цього року, у тому числі і в сирійському питанні.

Позиції кандидатів відносно подій у Сирії, озвучені під час перевибірчих дебатів, показали, що незалежно від того, хто став би Президентом США, американська стратегія щодо Сирії найближчим часом не передбачала б планів щодо повної чи обмеженої інтервенції. Переобраний на другий термін Барак Обама так озвучив власну стратегію під час передвиборчих дебатів: «Ми організували міжнародне співтовариство для того, щоб сказати, що Асад має піти у відставку. Ми застосували санкції проти його уряду. Ми забезпечили його ізоляцію. Ми надали гуманітарну допомогу, ми допомагаємо опозиції зорганізуватися, ми також особливо зацікавлені в забезпеченні мобілізації поміркованих сил в Сирії. Але, врешті-решт, сирійці мають самі визначитись із власним майбутнім». Таке визначення майбутнього, на думку американської сторони, повинно відбуватися шляхом створення єдиної сирійської опозиції, яка могла б виступити в ролі єдиного демократичного представника сирійського народу.

Сирійська опозиція: на шляху до об'єднання?

Важливою причиною примарності перспектив інтервенції була відсутність єдиного ефективного опозиційного органу, який міг би взяти на себе функцію єдиного посередника між усіма сирійськими супротивниками режиму Асада та зовнішніми силами. Претендентів на таку

роль існувало щонайменше три – Сирійська Національна Рада (СНР), Національний координаційний комітет (НКК) за демократичні зміни та Вільна Сирійська Армія (ВСА). Усі три організації є неоднорідними. Так, до складу СНР, що представляє в основному сунітів Сирії, входять представники різних політичних груп і течій, у складі яких переважають емігранти. Сама Сирійська Національна Рада ослаблена внутрішніми суперечками та представляє, за власним визнанням, до 60% сирійської опозиції. При цьому фракційна боротьба всередині СНР, звинувачення у відірваності від сирійських реалій, а також її репутація як організації, у якій існує доволі відчутний ісламістський ухил, зіграли зрештою не на її користь. Так, незважаючи на формальне визнання Сирійської Національної Ради деякими провідними західними державами як офіційного партнера по діалогу, це рішення не було одностайним, а СНР навіть після того, як її керівником був обраний християнин (яких у ній меншість), не спромоглася реалізувати в листопаді цього року свої амбіції.

НКК є поміркованою сирійською опозицією, до

якої входять більшою частиною ліві партії, які, серед іншого, однозначно виступають проти будь-якого втручання в сирійський конфлікт з боку інших держав. Навіть не маючи такого впливу, як СНР, Національний координаційний комітет має беззаперечну перевагу: це найбільш цивільна опозиція режиму Асада, що існує в самій Сирії.

Головною озброєною опозицією в Сирії є ВСА, яка неохоче співпрацює з СНР. ВСА налічує до 20 тис. осіб та є доволі складною, неоднорідною структурою, яка не завжди підпорядковується центральному командуванню. Зазначимо, що позиції всіх трьох опозиційних організацій ослаблені створенням окремої Курдської Національної Ради в Сирії.

Листопадова ініціатива створення Сирійської Національної Ініціативи (СНІ), підтримана, у першу чергу, США та країнами Перської затоки, може стати першим кроком до створення єдиної сирійської опозиції. СНІ, за планом, повинна бути єдиним об'єднаним органом сирійської опозиції, отримувачем зовнішньої допомоги. Водночас, зарано оцінювати результати роботи СНІ, адже є певні підстави скептично

ставитися до перспектив цього органу. Поспішність створення цієї організації, різномірний склад та надзвичайно важкодоступні поставлені цілі, а також те, що новий орган, який є певною протиположністю існуючим опозиційним організаціям, може не задовольнити амбіції старих претендентів на роль головного представника опозиції – усе разом може призвести до того, що наступні місяці сирійська опозиція присвятить міжфракційній боротьбі за владу. Таким чином, відсутність згоди всередині опозиції, а також вірогідні ризики та втрати від силового втручання у конфлікт утримують зовнішніх гравців від повномасштабної інтервенції.

Острах перед наслідками, які не можна прорахувати

Навіть серед локальних гравців немає значної підтримки ідеї інтервенції. Ані Єгипет, ані Саудівська Аравія, ані Йорданія, ані Ізраїль, ані Туреччина не висловили зацікавленості в цьому з огляду на очевидну перспективу дестабілізації ситуації в регіоні у разі перетворення напівпартизанських громадянських збройних виступів на регулярну війну, у якій щонайменше одна сторона (уряд Сирії) має доступ до хімічної зброї. Очевидною також є відсутність згоди щодо того, яким чином має бути вирішене сирійське питання всередині «великого» мусульманського світу. Так Організація Ісламського Співробітництва під час 4-ї позачергової конференції, присвяченої конфлікту в Сирії (27-29 березня ц.р.), також не спромоглася на щось більше,

ніж призупинення членства Сирії в організації.

Водночас, необхідно зазначити, що західні держави досить обережно сприймають перспективу непрямой інтервенції шляхом забезпечення опозиції зброєю, яка дала б змогу вести бої з сирійською армією. Основним мотивом для цього є побоювання, що така зброя може потрапити до рук ісламістів-радикалів у опозиції, що матиме непередбачувані наслідки для регіону. Повторення операції в Лівії, коли силами країн-членів НАТО велись операції з повітряної підтримки озброєної опозиції, наразі складно реалізувати з точки зору логістики. Відповідно до недавнього коментаря начальника штабу Головнокомандування союзних сил НАТО в Європі, Манфреда Ланге, незважаючи на ситуацію на турецько-сирійському кордоні, НАТО в цілому не розглядає інтервенцію як засіб, що полегшить ситуацію в Сирії.

Таким чином, у міжнародній спільноті відсутня не тільки можливість застосувати до офіційного Дамаска такий вагомий важіль, як інтервенція (в її «м'якому» або «жорсткому» вигляді), а й мотив для його застосування. Специфіка ситуації (доволі сильний режим із великою добре озброєною армією, підтриманий державою-постійним членом Ради Безпеки ООН, роз'єднана опозиція, до якої входять представники радикальних організацій, незацікавленість ключового гравця в регіоні до загострення конфлікту до кінця цього року), призвела до того, що всі основні зовнішні актори вирішили почекати подальшого розвитку подій.

Не можна обійти увагою такий ключовий фактор, як позиція Ірану в конфлікті. Досить часто лунає думка, що падіння режиму Асада означатиме щонайменше стратегічну поразку для цієї країни та щонайбільше – відкриє шлях до падіння режиму Ісламської Республіки, зокрема, якщо вона вирішить виконати свої союзницькі зобов'язання перед Дамаском і її збройні сили візьмуть участь у військових діях на території Сирії. Політичні наслідки такого кроку та пов'язані з ним ризики у Тегерані, напевне, добре усвідомлюють, однак, остаточне рішення прийматимуть із урахуванням поточної політичної кон'юнктури. На сьогодні ж перспектива більш глибокого втягнення Ірану до участі в конфлікті стає тим фактором, який ускладнює «сирійське рівняння», робить його ще більш непередбачуваним. За таких умов Іран зацікавлений зберігати ситуацію максимальної невизначеності стосовно його можливої реакції на міжнародну інтервенцію до Сирії та можливих форм і методів участі у конфлікті. Водночас, втягнення до внутрішнього сирійського конфлікту третіх держав є надзвичайно небезпечним,

оскільки виводить його на міжнародний рівень і надає його розвитку непередбачуваного характеру.

Навіть побіжний погляд на події навколо Сирії свідчить про те, що процес пошуку прийнятних варіантів політичного рішення для виводу ситуації з «глухого кута» постійно триває. Досить вірогідною видається перспектива взаємного виснаження воюючих сторін, що зробить їх більш схильними до переговорних шляхів урегулювання. Однак, не можна випускати з поля зору й намагання опозиції об'єднатися (вдале чи ні – покаже подальший перебіг подій), адже це, у свою чергу, також надасть більше вільного простору для переговорів і досягнення домовленостей без зовнішнього силового втручання. У будь-якому разі, на цьому етапі розвитку конфлікту ризики і втрати від інтервенції перевищують можливі вигоди, що певним чином утримує зацікавлені сторони від силового сценарію.

Марина ГАВРИЛОВА,
слухач Дипломатичної
академії України при МЗС

Віталій
ЗАЯНЧОВСЬКИЙ,
слухач Дипломатичної
академії України при МЗС

Periculum in mora

(небезпека у зволіканні)

Алла ЛИКОВА,
магістр зовнішньої політики

Не буде перебільшенням стверджувати, що останні два десятиріччя стали ерою руйнування міфів, які тривалий час домінували на планеті.

По-перше, досвід переконливо показав помилковість ідеалізації лише соціально-економічної моделі побудови світу.

По-друге, необхідно визнати, що сучасний єдиний і взаємопов'язаний світ не може регулюватися з одного центру, яким би потужним він не був.

По-третє, жодний національний досвід, навіть накопичений державою чи групою країн, які досягли вагомих результатів у своєму розвитку, не може розглядатися як універсальний, тобто такий, що є абсолютною цінністю для держав з іншими традиціями, культурою, етнорелігійними принципами та своєю унікальною історією.

Однак, стратегія спирається виключно на власні сили як форма прояву національного егоїзму прирікає

будь-яку країну на ізоляцію і як наслідок – поразку. У свою чергу, глобалізація – історично обумовлений природний процес, що потребує корекції в бік більшої керованості та соціальної справедливості.

Нині проблема полягає в тому, чи стане усвідомлення цих реалій відправною точкою для якісно нового цивілізаційного пориву, чи людство й надалі страждатиме від розбалансованості принципів співіснування в гуманітарній сфері, сфері безпеки, політики, економіки, екології.

У цих умовах для нас надзвичайно важливим є реальне бачення місця та ролі України в глобальному світі. Неупереджений аналіз розвитку подій свідчить: головна зовнішня загроза для нашої країни міститься в тому, що посткризова міжнародна модель, зокрема, оновлена фінансово-економічна система, нова архітектура глобальної та європейської безпеки, може скластися без урахування інтересів України. При цьому наша держава все одно інтегруватиметься у світовий політично-економічний простір, але вже не як повноцінний суб'єкт, а як об'єкт зацікавлення чи впливу певних сил.

Нескладно передбачити, що посилення різнопланових впливів на Україну та деструктивні дії контрагентів з підризу її потенційних геополітичних переваг можуть призвести до втрати нею ініціативи в ре-

гіональній політиці, а також стабільно позитивних відносин із низкою країн і альянсів.

Міжнародні відносини у наш час не менш загрозливі, ніж будь-коли в період нової та новітньої історії людства, вони кидають виклики як світовій спільноті, так і кожному її суб'єкту. Ідеться про зміни характеру загроз, а не про їх зникнення та повну безпеку у світі.

Для України це означає, що в середньостроковій перспективі особливого значення набуває зростання військової активності іноземних держав і їхніх блоків поблизу українських кордонів в умовах окресленої ефективності міжнародних договорів у сфері роззброєння та контролю над озброєнням. При цьому важливу роль відіграватимуть недовіра нинішніх зовнішніх гарантій безпеки нашої держави, відтягування перспектив її вступу в ефективні міжнародні системи колективної безпеки, нестабільність військово-політичної ситуації в зоні стратегічних інтересів України.

Негативно вплинуть також розповсюдження політичного екстремізму, ісламського фундаменталізму, активізація міжнародного тероризму та піратства, збільшення масштабів нелегальної міграції, торгівлі людьми, оборуд-

ки зі зброєю та наркотичними речовинами.

У економічній сфері загрозу інтересам нашої держави становитимуть: наступні цикли кризових явищ у світовій фінансово-економічній системі в умовах значного скорочення їхніх часових інтервалів; відсутність масштабної промислової, науково-технічної, фінансової кооперації та побудованого на довгострокових взаємних зобов'язаннях торговельно-економічного співробітництва України з іншими країнами світу; низька, обумовлена конкурентними ідеями зацікавленість «світових грандів» у системній модернізації інфраструктури країни, їхня спрямованість тільки на реалізацію локальних короткострокових проектів, використання дешевих людських, земельних та інших ресурсів держави.

Разом з тим, говорячи про зовнішні загрози, слід визнати міжнародне середовище, у якому відбувається розвиток України, відносно благополучним порівняно з внутрішніми ризиками, викликами та загрозами. Їхня сукупність дає змогу констатувати:

держава знаходиться в умовах системної довгострокової кризи, що може призвести до низки негативних наслідків.

Отже, ми знову опинилися на перехресті траєкторій розвитку. Необхідно вирішити, яким шляхом рухатися далі: чи використовувати рецепти успіху інших країн і тим самим значно зменшити можливості реалізації національних інтересів, або ж поставити амбітну мету – досягти максимальної самосвідомості у прийнятті доленосних для держави та нації рішень, проклавши свій особистий шлях до майбутнього.

Цей шлях, на мою думку, базується на стратегії суб'єктивності України, тобто здатності самостійно моделювати розвиток згідно з національними інтересами, у широкій кооперації з іншими суб'єктами, активно брати участь у формуванні міжнародної політики, мати достатній імунітет до глобальних загроз і коливань світової кон'юнктури.

Неупереджений аналіз вітчизняними експертами світових тенденцій і загроз національній безпеці України дає змогу зробити висновки, що основою довгострокової стратегії розвитку держави повинні стати:

1) інноваційна модель росту економіки;

2) раціональне й ефективне використання власних природних ресурсів, вигідного геополітичного розташування, великого інтелектуального ресурсу;

3) мінімізація залежності від зовнішніх джерел енергоносіїв;

4) збалансована модель системи національної безпеки;

5) прагматична та еконо-

мізована зовнішня політика;

6) розгалужена міжнародна кооперація у передових галузях і високих технологіях;

7) урегулювання конфліктних ситуацій у зовнішньому оточенні на базі ефективних міжнародно-правових механізмів.

У сфері економічного розвитку потрібно націлитися на перехід до моделі економіки з високою додатковою вартістю та дорогою робочою силою, що забезпечить суспільству розвиток продуктивного потенціалу. Стратегічні завдання повинні складатися з формування інститутів нової економіки та суспільних знань, переходу від переважно експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу економічного розвитку, нарощування конкурентного потенціалу української економіки за рахунок вітчизняних досягнень науки, освіти та високих технологій. При цьому пріоритетом повинні бути розвиток освіти та науки, рішуча реструктуризація базових галузей економіки шляхом створення спільних фінансово-промислових і виробничих структур, активний вплив внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

Для реалізації конкурентних переваг на глобальних ринках природно формувати масштабні високотехнологічні виробництва у тих сферах, де Україна має достатній науково-технологічний потенціал. Зокрема, запровадження технологічних інновацій у вітчизняну авіаційну промисловість, металургію, суднобудівництво, космічну та оборонну галузі, точне машинобудування, сфе-

ру атомної енергетики, транспорту, аграрного сектору. Високотехнологічні виробництва з високим експортним потенціалом у змозі забезпечити не тільки їхній прискорений розвиток, а й реальний прорив у інших галузях української економіки.

За влучним висловом Т. Рузвельта, «великою націю роблять не її багатства, а те, як вона їх використовує». У контексті цього перед Україною стоїть гостра необхідність упровадження режиму тотальної економії фінансових і природно-сировинних ресурсів, забезпечення енергетичної незалежності держави, у тому числі шляхом зниження рівня енергоємності ВВП як мінімум на 30%, усебічного розвитку енергетичного потенціалу, енергозберігаючих технологій, розробки власних покладів мінеральних та енергоресурсів і використання нових видів енергії.

Потрібна не декларативна, а реальна боротьба з корупцією, особливо у сферах торговельно-економічних, фінансових відносин, державної служби. Слід визнати, що ця тема протягом багатьох років є на порядку денному, але все ще далека від рішення в реальному житті. У цьому

контексті потрібно задіяти ефективний механізм правоохоронного сектору України, який потребує реформування відповідно до європейських стандартів.

Україна не може собі дозволити розпорошувати зусилля на широкий спектр географічних і тематичних напрямів, а повинна сконцентрувати власні та зовнішні інвестиційні ресурси на реалізації обмеженої кількості конкретних програм, насамперед тих, що стосуються цілеспрямованої інтеграції вітчизняної економіки в європейські та регіональні масштабні проекти в енергетичній і транспортно-транзитній сферах.

Поряд з упевненим, стабільним розвитком суспільства пріоритетом державної політики та влади повинна залишатися її безпека та гарантування свобод.

Найбільш актуальні питання – захист населення від наслідків фінансово-економічної кризи, насамперед забезпечення людей робочими місцями, захист їхніх заощаджень у банківській системі, створення максимально сприятливого середовища й умов для розвитку малого та середнього бізнесу.

Для забезпечення стабільного внутрішнього розвитку України необхідні сприятливі зовнішні умови. На сьогодні склалася унікальна ситуація, коли на світовому та європейському рівнях обговорюються та формуються нові системи і моделі, які в майбутньому визначатимуть основи та принципи міжнародного і континентального співробітництва.

Причиною такого переформатування стали останні процеси у світовій економіці та політиці, що продемонстрували недостатню спроможність міжнародних систем безпеки ефективно реагувати на нові глобальні та регіональні виклики і загрози. Міжнародні безпекові організації не тільки конкурують між собою, а й розвиваються за стандартними законами механіки, коли збільшення елементів системи з різними рівнями надійності призводить до зниження впевненості всієї структури.

Для нашої країни сучасні трансформації на глобальному та європейському рівнях є актуальними у двох вимірах – зовнішній і внутрішній політиці, які взаємопов'язані й обумовлюються необхідністю формувати на основі ак-

тивної взаємодії з діючими системами гарантії безпеки України. Наша держава особливо зацікавлена в тому, щоб були враховані її інтереси в майбутній міжнародно-правовій системі, що створюється навколо реформованої ООН та G-2, а також у включенні до світового військово-політичного й економічного простору як повноцінного суб'єкта, а в ідеалі – як одного з лідерів цього процесу.

Україна має всі об'єктивні передумови для того, щоб зайняти місце впливового регіонального гравця-лідера. Зокрема, це її потужний коопераційний і коаліційний потенціал, що охоплює вигідне геополітичне розташування у центрі Європи та слов'янського світу, потужні запаси природних і мінеральних ресурсів, статус комунікаційного вузла Євразії, ємний внутрішній ринок, високий рівень розвитку фундаментальних наук і деяких унікальних високотехнологічних виробництв, зокрема у сфері освоєння космосу, кооперативної аграрної культури, адекватної інфраструктури тощо.

Разом із цим, набір стратегій зовнішньої політики України зведено на сьогодні до таких варіантів:

- євроатлантизм (орієн-

тація на США та НАТО з можливим подальшим приєднанням до ЄС);

- проєвропейська стратегія (пріоритет інтеграції до ЄС);

- спирання на власні сили;

- проросійська політика.

Усе це не відповідає повною мірою ні запропонованим вище цілям внутрішнього розвитку, ні характеристикам міжнародного оточення, ні реальним і потенційним ресурсам нашої держави.

З точки зору безпеки, вступ України в НАТО – найоптимальніший варіант гарантування безпеки держави. Тим не менш вірогідність приєднання до Альянсу наразі видається низькою, з огляду на протидію з боку низки європейських членів блоку та непопулярності цієї ідеї у значної частини рядових українців.

Але перераховані обмеження та низька ймовірність швидкої інтеграції України у НАТО та ЄС не повинні автоматично означати відмову від активізації взаємодії з цими організаціями. Адже досягнутий Україною високий рівень співробітництва з НАТО (у рамках Хартії про особливе партнерство та річних національних програм) і ЄС (через асоційоване партнерство та локомотивну роль у «Східному партнерстві») оберігає нашу державу від закріплення в новій «сірій зоні» Європи і дає змогу використовувати механізми та ресурси цих структур для вирішення широкого спектра внутрішніх і зовнішніх завдань.

Зокрема, ідеться про соціальне, демократичне, економічне, військово-технічне наближення України до

відповідних стандартів, приєднання до спільного європейського енергетичного простору, зони вільної торгівлі, лібералізації руху капіталів, товарів, послуг і робочої сили.

Україна й сама повинна активно конструювати нові структури відносин, формулювати вимоги до співробітництва, створювати такі правила гри, які унеможливлювали б конфронтаційні сценарії розвитку подій на континенті. За відповідних умов наша держава може стати ефективним комунікатором між Західною Європою та країнами СНД у розвиткові клімату взаємної довіри, нівелюванні негативних тенденцій, що можуть проявитися у дво- або багатосторонніх відносинах.

Стратегічною ціллю зовнішньої політики нашої держави повинно стати закріплення за Україною чіткого місця у глобальному світі, яке відповідало б її геостратегічному значенню та потенціалу. При цьому треба виходити з того, що на найближчі два десятиріччя всім системам колективної безпеки будуть потрібні потужні союзники, а не обтяжливі члени. Тому Україна повинна стати зрозумілим і сильним партнером для зовнішнього світу та будувати відносини з ним на твердому прагматизмі.

Незважаючи на деяке розходження в цілях та інтересах України й Росії, взаємозалежність економік обох країн, наявність географічних, історичних, культурних, політичних, демографічних зв'язків і традицій формують сприятливу геополітичну платформу для ефективного вирішення існуючих міждержавних проблем.

Необхідною умовою ефективної реалізації стратегічних векторів розвитку України є стабілізація політичної ситуації в країні, чітка та скоординована робота всього державного механізму, суспільна налаштованість на зміни, їх довгостроковість (десять і більше років), об'єднання ринкових і законодавчих регуляторних механізмів, очищення державних інститутів від корупції, залучення інтегрованих ресурсів провідних вітчизняних фінансово-промислових груп і зацікавлених транснаціональних корпорацій, часткове використання золотовалютних резервів країни.

Провідними суб'єктами модернізації України повинні виступити громадянське суспільство, держава та національний бізнес, орієнтований на прозорі відносини. Громадянське суспільство, спрямоване на досягнення амбітних цілей національного розвитку, повинно використовувати свій потужний інтелектуальний потенціал. Держава ініціювала ринкові та демократичні перетворення та має необхідні важелі для їх виконання. А національний бізнес асоціює себе та своє майбутнє з нашою країною і безпосередньо зацікавлений в успіхові проекту побудови суверенної та самодостатньої України, де ключові світові гравці мають вагомий економічний інтерес.

Ураховуючи, що «вікно» перерахованих можливостей для України не є безмежним і може закритися в найближчі три-п'ять років, необхідно вже сьогодні звернути увагу на висловлювання давньоримського філософа та історика Тита

Лівія «Periculum in mora» (небезпека у зволіканні) і розпочати реалізацію запропонованого комплексу заходів.

По-перше, розробити довгострокову (до 2025-2030 рр.) Стратегію розвитку держави, що формуватиметься на новій інноваційній моделі розвитку України, нових програмах розвитку пріоритетних галузей.

По-друге, слід продовжити роботу над внесенням відповідних змін до Конституції України, Стратегії національної безпеки України, Закону України «Про основи зовнішньої політики України». Ціллю таких змін повинна бути стабілізація ситуації в суспільстві, гармонізація діяльності всіх гілок влади, забезпечення ефективного функціонування сектору безпеки, сприяння важливим структурним реформам. Бажано вийти на ухвалення нових редакцій цих документів.

По-третє, визначити головним політичним завданням термінове ідеологічне забезпечення розвитку української державності, формування реальних ідей для консолідації суспільства та подолання кризи самоідентифікації нації.

По-четверте, сформулювати й активно реалізувати в Україні інтеграційну гуманітарну політику, що повинна включати формування сучасної української ідентичності, єдиного інформаційного простору, гнучке вирішення мовного питання, відмову від нав'язування поглядів із принципових питань гуманітарної політики (міжконфесійних відносин, історич-

ного минулого країни тощо). Паралельно створити діючу загальнодержавну систему протидії іноземним інформаційним впливам на українське суспільство.

По-п'яте, визначити для органів державної влади стратегічні завдання економічного розвитку України.

По-шосте, з урахуванням обмежених фінансових ресурсів відпрацювати оптимальну модель забезпечення оборони і безпеки держави.

По-сьоме, розробити й імплементувати державну програму розвитку конфліктогенних і депресивних регіонів країни шляхом створення технопарків, СЕЗ і зон пріоритетного розвитку, стимулювання високотехнологічних, наукоємних і «чистих» виробництв.

Необхідно також створити загальнонаціональні проекти «Україна – транзитна держава», «Україна – житниця Європи», «Здорова нація», «Україна – високоосвічена держава», активізувати державну політику у сфері захисту довкілля, пропаганди та розвитку «зеленого туризму».

У сфері енергетичної

безпеки потрібно вжити невідкладних заходів для початку розробки нафтогазових копалин Прикарпатської ділянки континентального шельфу Чорного моря, а також Придніпровської сухопутної ділянки. Паралельно законодавчим і ринковим механізмами необхідно ініціювати інтенсивний розвиток у країні альтернативної енергетики та імплементацію енергозберігаючих технологій, провести реструктуризацію НАК «Нафтогаз України».

Політика завжди повинна спиратися на чітку ціль, як основу розвитку держави. При цьому вона не повинна формулюватися абстрактно або підміняти собою інструменти її досягнення, а бути амбітною, зрозумілою та «прибутковою» для кожного члена суспільства, здатною консолідувати націю.

На мою думку, перерахованим критеріям відповідає ідея сильної, багатой України – лідера Східної Європи, члена G-20 (або організації, яка прийде їй на зміну), реалізація якої можлива у середньотерміновій перспективі за умови кропіткої праці всіх верств населення.

Українська мова долає кордони

УДК 327:94

Вячеслав ЦІВАТИЙ,
перший проректор
Дипломатичної академії
України при МЗС,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри
дипломатичної та
консульської служби,
заслужений працівник
освіти України

Значні зміни в політичному, соціально-економічному, інноваційному та культурному житті України докорінно змінили статус української мови як на Батьківщині, так і за кордоном, де проживають мільйони наших співвітчизників. До здобуття незалежності українська мова в багатьох країнах світу майже не функціонувала у вищих навчальних закладах, за винятком США, Канади та декількох європейських держав.

На сьогодні відкрилися більші можливості вивчати та поширювати її за кордоном. Етнічні українці розуміють, що саме в мові нації закладено великий духовний потенціал, що

може відповідати і вже відповідає найкращим зразкам людського буття. Події останніх десятиріч дають підставу покладати великі надії на українську мову, що є рідною або близькою для багатомільйонного слов'янського світу. І це не дивно, адже вона є однією з найрозвиненіших слов'янських мов і здавна користується повагою.

У мові відображена духовна наснага, багатство, висока морально-етнічна культура нашого народу, його щедрість і пошана до інших мов і культур. Українська мова – то невмирущий скарб народу, що протягом віків випромінює не лише мелодійне пісенне звучання, а й складну гаму почуттів, звеличує та збагачує душу. У XXI ст. вона виходить на арену мов міжнародного спілкування. Це пов'язано з авторитетом нашої держави у світі, культури й освіти.

У міжнародних відносинах початку XXI ст. пильну увагу дослідників привертає культурна складова зовнішньополітичної діяльності держав. Нові виклики часу, проблеми глобалізації, інтернаціоналізації, інституціоналізації, культурної експансії надають особливого звучання використанню культурного потенціалу в інтересах тієї чи іншої держави. Розуміння цього знайшло відображення в низці документів, прийнятих багатьма державами світу, які

можна назвати їх зовнішніми культурними концепціями.

Велике значення в концепціях зовнішньої культурної політики європейських країн приділяється лінгвістичному факторові. Саме національна мова є потужним інструментом зовнішньої культурної політики й основою міжнародного спілкування. Крім того, досконале знання та відчуття мови сприяє глибокому сприйняттю іншої культури, долученню до національних цінностей інших держав, розумінню ментальності народів. Так, зокрема, мовний фактор і усвідомлення того, що мова є потужним інструментом зовнішньополітичного культурного впливу, знайшло своє відображення й у зовнішній культурній політиці України.

Одним із основних напрямів діяльності культурно-інформаційних центрів як інституційної складової закордонних дипломатичних установ України є робота із підвищення статусу української мови у світі, зміцнення її позицій як мови світової культури. Активне сприяння в цьому напрямі надають також закордонні дипломатичні представництва України, які є основними центрами української мови за межами нашої держави. На їхній базі працюють курси української мови, серед яких останнім часом стали переважати професійно орієнтовані програми й

форми викладання, наприклад, інтенсивні короткострокові курси для журналістів, бізнесменів тощо. Значну частину слухачів таких курсів становлять студенти і школярі, а також інші представники української діаспори.

Географія поширення діяльності українських культурно-інформаційних центрів досить широка. Традиційними стали такі заходи, як тижні української мови й культури, а також методичні семінари для викладачів української мови в багатьох державах світу. Разом із державними інституціями країни перебування культурно-інформаційні центри України проводять конкурси з української мови, літератури та історії України, виставки-презентації українських вишів. Ці заходи користуються незмінним інтересом і залучають чимало учасників.

На сьогодні викладання української мови за кордоном можемо розглядати як новий лінгвометодичний напрям, що розвивається на теоретичних засадах української лінгвістики й методики викладання української мови у діаспорі, іноземним студентам в Україні та студентам зарубіжних країн, це зумовило розроблення нової галузі лінгводидактики «Українська мова як іноземна».

Рецензія на підручник: Лесная Г.М. Украинский язык для стран СНГ: Учебник. – Москва: РГГУ, 2010. – 368 с.

Підручник професора Галини Мирославівни Лісної «Українська мова для країн СНД» – це пілотний проект, який є доволі оригінальним і новаторським виданням. Книгу підготовлено за сприяння Російського державного гуманітарного університету. Вона орієнтована на студентів, слухачів, дипломатів, перекладачів, журналістів, бізнесменів, а також представників діаспори і всіх бажаючих отримати навички елементарного володіння українською мовою. У навчальному посібнику розглядаються фонетичні та лексичні теми, а також граматичний матеріал. Наклад видання – 1000 примірників.

Міждержавний фонд гуманітарної співпраці країн СНД (МФГС) представив підручник «Українська мова для країн СНД», надрукований російською мовою. Навчальний посібник призначений для вивчення української мови російськомовними людьми на початковому рівні. Автор ставить за мету виробити у студентів/слухачів стійкі артикуляційні й інтонаційні навички саме на по-

чатку роботи над засвоєнням нормативного курсу граматики і лексичного мінімуму, а також у читанні художньої літератури та розвитку навичок мовленнєвої комунікації.

Оригінальність і функціональні можливості української мови автор підручника демонструє на кращих зразках творів української літератури: Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, П. Тичини, В. Сосяри, М. Рильського, Панааса Мирного, М. Коцюбинського, В. Симоненка та багатьох інших, чиє слово було відображенням мови українського народу, його емоцій, прагнень і почуттів.

Пошуки нових методів викладання української мови, нових способів презентації лінгвістичних явищ зумовили нове бачення своєї місії викладачів української мови. Розроблена проф. Г.М. Лісною методика викладання української мови як іноземної є унікальною і не має світових аналогів, а саме видання є першим опублікованим у Росії підручником з української мови як іноземної.

Підручник структуровано на два розділи: «Вступний фонетичний курс» (10 уроків) і «Базовий (основний) курс» (9 уроків), збагачений ілюстративним дидактичним матеріалом. Логіко-семантичний принцип пробуджує інтерес у студентів/слухачів до змісту та мовного боку навчальних матеріалів, сприяє високому розвитку спонтанного мовлення іноземних слухачів і максимально мобілізує розвиток мовленнєвих дій.

Рецензований підручник вдало вирішує ряд методичних проблем. Зокрема, оволодіння мовою, оскільки його матеріал синхронізовано з проблемою аспектизації – основними підрозділами змісту: фонетичним, лексичним, граматичним, стилістичним, а в основу презентації граматичного матеріалу покладено функціонально-комунікативний метод, що сприяє інтенсивному засвоєнню основ української мови як іноземної.

Незважаючи на близькостпорідненість східнослов'янських мов – російської, української та білоруської – на заняттях з української мови закордонні студенти відкривають для себе не тільки мовні закони, а й знайомляться з основними рисами українського суспільства: його працелюбністю, стійкістю, гумором. А першочергове налаштування на «легкість» вивчення української мови швидко змінюється осмисленням реальних труднощів, у яких близькостпорідненість стає фактором, що не полегшує, а ускладнює навчання.

Ноу-хау, новаторський підхід авторської методики у підручнику проф. Г.М. Лісної полягає в урахуванні тієї обставини, що він призначений не лише для студентів/слухачів із Росії, а й інших держав, які через російську вивчатимуть українську мову. Підручник проходить апроба-

цію як у вищих навчальних закладах Росії, так в українських вишах, де навчають українській мові іноземців.

Автор підручника – Галина Лісна – всесвітньовідомий філолог, професор Московського державного інституту міжнародних відносин МЗС РФ, автор понад 60 наукових публікацій, сьогодні є провідним фахівцем у галузі викладання української мови в Російській Федерації. З 2010 р. вона – Президент Російської асоціації українців.

Професор Г.М. Лісна є не лише носієм мови і випускницею Львівського національного університету імені Івана Франка, а й має досвід викладання української мови в багатьох вищих навчальних закладах Російської Федерації, зокрема – Дипломатичній академії МЗС РФ, Московському лінгвістичному університеті, Московському державному інституті міжнародних відносин МЗС РФ, Російському дер-

жавному гуманітарному університеті та ін. Тому автор урахувала всі мовні труднощі, що впливають із мовної російсько-української інтерференції. Головний акцент зроблено на спілкуванні в різних життєвих ситуаціях, а лексичний матеріал підсилено основним курсом граматики.

Цей підручник зорієнтований не лише на використання класичних (традиційних) методів навчання мови, що базується на засвоєнні граматичних правил і лексики та прищепленні навичок читання літератури, а й акцентує увагу на сучасних методах опанування українською мовою: по-перше, навчання зорієнтовано на комунікацію, завдяки чому мінімізуються проблеми, які випливали із розходжень між розмовними і нормативними літературними формами, а студенти/слухачі реально використовують мову; по-друге, великого значення набуває лінгвокраїнознавчий підхід, що сприяє сприйняттю мовлення з точки зору носіїв мови.

Реалізації сучасних підходів у навчанні української мови за кордоном сприяють закордонні дипломатичні установи України, зокрема, – культурно-інформаційні центри. Вони, перш за все, повинні забезпечити реалізацію на системній основі прове-

дження методологічних семінарів для викладачів української мови як іноземної, надавати їм допомогу в отриманні відповідної методичної літератури, навчальних посібників і підручників. Так, навчання викладачів української мови за кордоном підвищувало б їхню мовну компетенцію, позитивно позначилося на поширенні знань про Україну та її культуру. Саме одне з таких першочергових завдань і допомагає реалізувати на практиці підручник «Українська мова для країн СНД». – М., 2010.

Професор Г.М. Лісна є частим гостем і учасницею конференцій, які організовує і проводить Дипломатична академія України при МЗС. Під час цих зустрічей маємо нагоду обмінятися методикою і досвідом підготовки кадрів у сфері зовнішніх зв'язків.

Підсумовуючи, хочу побажати потужній мові безперешкодного плавання на дипломатичних просторах як СНД, так і світу. Для будь-якої держави її мова – це символ, що відіграє більш значну і вагомую роль, ніж її прапор, гімн і герб. Загибель мови несе загрозу державності. Ось чому потрібна підтримка української мови на державному рівні в усіх сферах функціонування, у тому числі – за кордоном.

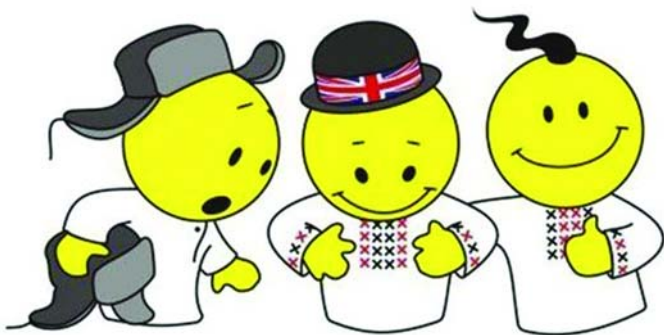
Нині викладачі української мови користуються доступними і хорошими посібниками, які видають в Україні з думкою про іноземців. Маю на увазі, передусім, посібник Богдана Сокола (*Сокол Б. Вчимося розмовляти українською. – Львів, 2004.*), Валентини Головки і Лариси Паламар (*Головка В., Паламар Л. Українська мова. Посібник для іноземців. – К., 2002*) тощо. Тобто систематично збільшується база для навчання української мови в закордонному оточенні, але академічне середовище усвідомлює необхідність враховувати специфіку викладання української як іноземної. У цьому сенсі вдалим є підручник проф. Г.М. Лісної, який описує синтаксичні норми української мови у зіставленні з російською.

Безперечно, престиж і значення нашої мови рік від року зростають, що веде до зростання зацікавленості нею за кордоном. Вивчення української в Росії має свою специфіку, зумовлену певною схожістю обох мов. Багато слів і граматичних форм є тотожними, що, без сумніву, сприяє процесові навчання. Однак, у сфері синтаксису і українці, які вивчають російську мову, і росіяни, які вивчають українську, часто створюють мовні кальки. Щодо української ситуацію додатково ускладнює наявність у ній російських конструкцій або калькованих слів із російської мови. Новий підручник наразі частково заповнює цю прогалину.

Спектр використання нашої мови за кордоном, перш за все, у країнах СНД постійно розширюється, зростає кількість громадян

України, які оселяються з метою працевлаштування в інших державах і яким необхідно скористатися послугами компетентних перекладачів, розвиваються ділові контакти між підприємцями, дипломатами, політиками, бізнесменами, фінансистами, органами місцевого самоврядування, культурними та науковими установами, тому потреба у фахівцях, які вільно володіють мовою, збільшується. Однак у таких контактах слід урахувати не лише мовну та мовленнєву компетенції, а й соціокультурну. Звісно, елементи культурно-країнознавчих знань завжди були наявні в процесі навчання мови, але їм не приділяли відповідної уваги.

Специфіка викладання української мови за кордоном тісно пов'язана з особливим статусом нашої культури, історією міждержавних взаємин і наявністю чи відсутністю усталеної української діаспори в державі. Однією з проблем для викладачів української мови за кордоном є дефіцит або відсутність відповідних матеріалів, підручників, словників і художніх творів. Вивчення мови базується на традиційних граматики-перекладних і текстуально-перекладних методах, а матеріалом слугують тексти художньої літератури та доступні шпальги газет. Це, однак, лише до певної міри сприяє розвиткові мовної компетенції студентів/слухачів. Українцям необхідним є контакт із живим мовленням через використання в практиці навчання мови носіїв з України. І якщо є можливість, необхідно створювати саме такі умови для викладання української мови за кордоном.

«Трансформаційні процеси в країнах Вишеградської групи та України: порівняльний аналіз»

Інститут зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС представляє на розсуд читачів англomовне видання «Transformations processes in the Visegrad Group countries and Ukraine: comparative analysis» («Трансформаційні процеси в країнах Вишеградської групи та України: порівняльний аналіз»), що було видане за підтримки Міжнародного Вишеградського Фонду. Партнером проекту виступив Форум Східної політики (Польща).

Варто підкреслити, що монографія, як і саме дослідження, не з'явилися б без наполегливої роботи міжнародного авторського колективу, який складався з провідних українських, польських, словацьких і чеських експертів.

Видання призначене для широкого кола читачів вітчизняного дипломатичного корпусу, посольств України за кордоном та іноземних представництв в Україні, міжнародних організацій та аналітичних центрів, а також тих, хто цікавиться сьогоденням і перспективами розвитку країн Вишеградської групи та України.

Мета видання – дослідити тенденції та особливості протікання трансформаційних

процесів у країнах Вишеградської групи та визначити потенціал ЄС і НАТО для модернізації України.

Кінець першого десятиріччя XXI ст. ознаменувався кардинальними змінами міжнародного середовища та динамічними внутрішньополітичними змінами. Під впливом цих змін Україна зіткнулася з надзвичайно складними проблемами, як зовнішнього, так і внутрішнього характеру.

Різка і динамічна зміна внутрішньої ситуації в Україні та її позиції в міжнародному середовищі надала змогу не тільки вивчити досвід країн Вишеградської групи на шляху до НАТО і ЄС, а й провести глибоке наукове дослідження силами як українських фахівців, так і з країн ЄС, тих трансформаційних процесів, що відбуваються в Україні та мали місце в країнах Вишеградської групи, а також інших посткомуністичних державах у цей транзитивний період. Важливим завданням стало прогнозування наслідків таких трансформацій як для України, так і для її сусідів, включаючи Словаччину та інші країни Вишеградської четвірки.

У першому розділі видання проаналізовано моделі посткомуністичної трансформації в Україні та країнах Вишеградської групи під час утвердження їх незалежності. В цьому розділі увагу зосереджено на таких країнах, як Чеська Республіка, Словаччина та Україна. І, як висновок, в останньому підрозділі описано загальні тенденції та відмінності трансформаційних процесів у нашій державі та країнах Вишеградської групи.

У другому розділі досліджено напрями та вектори зовнішньої політики країн Више-

градської групи та України. Визначено основні пріоритети Чеської Республіки під час посткомуністичної трансформації, внутрішні фактори формування зовнішньої політики Словаччини та України та описано одну з основних проблем формування зовнішньополітичного вектора: проблема вибору і перебування між Росією та Європою.

Третій розділ монографії присвячений питанням європейської безпеки як фактору посткомуністичної трансформації в Україні та країнах Центрально-Східної Європи. У цьому розділі досліджено вплив таких структур, як Європейський Союз та Організація Північноатлантичного договору на теперішнє та майбутнє безпекового становища у вищезазначених країнах. Було окреслено роль, яку може відіграти НАТО і ЄС для України, в умовах, коли вона залишатиметься поза межами членства в цих організаціях у майбутньому. Саме цими прогностичними оцінками та рекомендаціями книга може бути цікавою не тільки для широкого кола читачів, а й для фахівців і політиків.

Останній, четвертий, розділ монографії розкриє читачам перспективи впливу Європейського Союзу на майбутню модернізацію України. У розділі розкрито особливості впливу європейської інтеграції на посткомуністичний транзит Словаччини, вплив членства в Європейському Союзі на цей процес у ній. Крім того, було досліджено процес європеїзації та євроатлантичної інтеграції Чеської Республіки, а також описано перспективи, мотиви та можливі наслідки європейської інтеграції для України.

Найбільш важливим аспектом цього дослідження стало з'ясування причин повернення до авторитаризму та відхилення від демократичної європейської траєкторії розвитку деяких посткомуністичних країн, включно з Україною.

Не менш важливим завданням, яке ставили перед собою автори книги, був пошук шляхів подолання авторитаризму та визначення тих кроків і заходів, які потрібні для повернення чи відновлення стабільної демократії. Але головне завдання цього дослідницького проекту полягало в прогнозуванні наслідків таких трансформацій для України та її сусідів і країн Європейської спільноти. Результати дослідження дали змогу зробити висновки про те, що в Україні трансформаційним процесам, пов'язаним із переходом від авторитаризму до демократії та ринкової економіки, притаманний набагато складніший і суперечливіший характер, ніж тим, що мали місце в країнах Центральної Європи.

Таким чином, у книзі «Transformations processes in the Visegrad Group countries and Ukraine: comparative analysis» («Трансформаційні процеси в країнах Вишеградської групи та України: порівняльний аналіз») представлений комплексний аналіз ключових аспектів трансформаційних процесів на прикладі країн Вишеградської четвірки, який окреслює перспективи і можливості для розвитку України в майбутньому. Це дає підстави сподіватися, що видання буде цікавим для вітчизняних та іноземних дипломатів, науковців, вітчизняних і зарубіжних фахівців міжнародних відносин і студентів.

Обитель спокою, щастя, свободи

На рахунку відомого київського фотохудожника Ігоря Гайдая – понад десяток повномасштабних проєктів, присвячених воїстину нетлінним сімейним цінностям – «9 місяців + 3 дні», «Разом.иа», «Братерство», «Близькі», «Закохані» тощо. А нещодавно було презентовано ще одну роботу – у фокусі його знімальної камери опинилися побут і патріархальні устої загадково давньої та водночас вічно молоді Монголії. Знаного столичного митця підкорила щира любов тамтешнього народу до своєї землі, вірність родинним узам і, звичайно ж, їхня майже хрестоматійна гостинність.

На представлених гайдаївських світлинах – 15 найзвичайнісіньких монгольських сімей на фоні осель і нехитрого скарбу. Поруч, майже «в обнімку» з господарями – вірні степові товариші: коні, вівці, верблюди. І тут же зразки сучасної цивілізації – супутникові антени, сонячні батареї, мобілки, що допомагають підтримувати зв'язок із рештою світу. Куди ж у наш неспокійний час без них!..

– Ці люди й досі сповідують кочовий спосіб життя, чотири рази на рік змінюючи своє місцеперебування, – ділиться враженнями Ігор Миколайович. – Так, саме там ти мимоволі починаєш розуміти, що вони в душі мають те, чого, на жаль, бракує всім нам. Взяти хоча б нашу стійку залежність від заскорузломатеріальних відносин, зацикленість на споживацтві. Адже вся ця безглузда метушлива тлінність євро-

пейського буття в безкраїх монгольських степах піддається нищівному переосмисленню: ба – знезацька десь там у підсвідомості цілком природно спливає думка, що по-справжньому щасливим можна ж бути й без левової частки звичних, здавалося б, речей...

І ще одна ремарка: уявити, що сучасні монголи стали б раптом під знамена нехай навіть якогось гіпотетичного новоявленого Чингісхана, нині вже просто, либонь, нереально. Вочевидь, усе ж таки не може не позначитися благотворний дієвий вплив буддизму. Позаяк на сьогодні це вже багато в чому інша нація!..

До речі, згідно з офіційною статистикою розлучень, ця країна перебуває нині майже на рівні достопамятної Італії 70-х (добре відомої нам з уславлених кінохитів за участю Софі Лорен і Марчелло Мастоїанні), тобто коли розірвання шлюбу було під суворою церковною забороною. Однак, самі лише закони вчать небагато. Просто-напросто монголи не бачать особливих потреби знічев'я руйнувати свою сім'ю! Більше того, навіть сусіди тут рідко сваряться, висловлюючись по-нашому, за межу. А в поодиноких випадках просто собі знімаються «з якоря», вирушаючи назустріч вітру, тобто подалі від свого потенційного кривдника...

Не секрет, що головним багатством цієї держави завше була, як і досі, майже не змінена людьми цілюща первозданна природа. Безкраї терпко-духмяні степи, пустелі й солончаки, смарагдові лінзи кришталево чистих озер, осяйні ландшафти засніжених гірських схилів, нарешті воїстину неповторна самотність культури тутешніх мешканців, як магніт, притягують численних іноземних гостей – насамперед із

числа прихильників екотуризму. Адже віковічні монгольські традиції забороняли не тільки забруднювати річки й озера, полювати в неналежних місцях і в неналежний час, а й (вдумайтеся-но на мить!) безцільно навіть ламати гілки дерев чи, скажімо, глибоко бурити ґрунт. Між іншим, ще й досі для захисту від інфекції місцеві лікарі рекомендують обробляти дрібні рани... звичайною святою землею!

На наші запитання про особливості національного світосприйняття й облаштування юрти відповів Генеральний консул Монголії в Києві пан Хорлоо Болдхояг.

– **Пане консуле, чим відрізняється монгольське степове житло від аналогічного бедуїнського?**

– Насамперед тим, що наша юрта призначена для забезпечення життєдіяльності людини за більш складних кліматичних умов: адже в лівійській пустелі не буває ані заметілі, ані ожеледі, ані дощів. Та й за дизайном і формою вона теж відрізняється. Зокрема, монгольська юрта цілком може бути оформлена в палацовому стилі й прикрашена унікальними витворами мистецтва. Безпосередньо в юрті відзначаються масові сімейні події: весілля, дні народження, проводи в армію тощо.

– **Чи є в юрті поділ на окремі кімнати для старих, жінок, немовлят? І де, приміром, розташовуються гігієнічно-побутові відсіки на кшталт похідного туалету чи ванни?**

– Звичайну юрту не розділяють на частини якимись штучними перегородками. Хіба що в разі великої кількості членів сім'ї облаштовується, як правило, ще декілька дитячих юрт. Якщо ж, скажімо, господарство прибуткове, то, окрім цього, додаються аналогічні оселі для найманих робітників. Що ж стосується другого вашого запитання, то в сучасних юртах є нова тенденція прибудовувати туалет і ванну збоку.

– **А в яку пору року в юрті буває більш комфортно (порівняно з нашими умовами): у люті морози**

чи в цілком звичну для цих місць аномальну літню спеку?

– У наших степових житлах, як правило, настільки тепло, наскільки ти сам натопив за допомогою грубки. Тому будь-яке надмірне переохолодження тут, по суті, виключено. Улітку ж практично за будь-якої спеки в юрті панує приємна прохолода, оскільки за традицією досить-таки ретельно продумується система конвекційних повітряних протягів по всьому периметру стін.

– **Чим прийнято обігрівати юрти й чи дотримуються при цьому правил пожежної безпеки?**

– У лісистих районах (північ і захід Монголії), а також у пустелі Гобі юрти опалюються зазвичай дровами (у пустелі – привізними). На решті території – кізяком. Що ж до пожеж, то це є надзвичайно великою рідкістю. Принаймні, особисто мені за свій вік не доводилося чути, щоб у когось із сусідів або знайомих через недогляд згоріла юрта.

– **А чи допускається до житла хоча б якась дрібна худоба?**

– Як ви знаєте, у казахів, які мешкають переважно на заході країни, заведено тримати поруч із собою хижих мисливських птахів: орланів, гірських кречетів або соколів. З ними вони не розлучаються навіть під час сну чи трапези. А от стосовно домашніх кішок чи якихось декоративних тварин, то це загалом явище для наших місць нехарактерне. Утім, ранньої весни (період екстремальних холодів) в юрту для обігріву інколи заносять новонароджених ягнят.

– **Чи можна це чудер-**

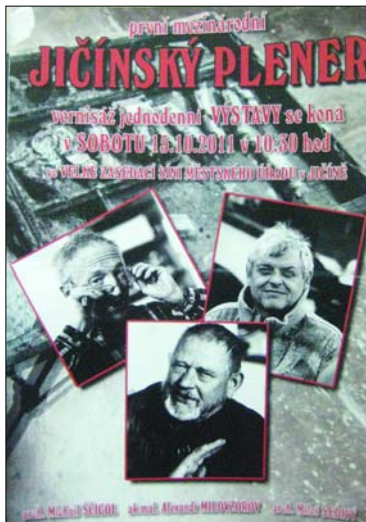
нацьке для багатьох європейців диво самотньої східної архітектури побачити десь на теренах нашої держави?

– Так! Чотири роки тому розлогу й вельми ошатну юрту було встановлено за декілька кілометрів на південь від столиці – майже на самому узбіччі нового обухівського шосе. І хоча

формально вона належить моєму земляку-підприємцю (який, до речі, щасливо одружений із дівчиною з сусіднього селища Лісники), але цілком може використовуватися, скажімо, як для навчальних шкільних екскурсій, так і для деяких інших етнографічних цілей.

Сергій КРАСЮК

Я намалюю вам свій Йічин

Одного разу в маленькому старовинному містечку Чехії під назвою Йічин зустрілися давні друзі-художники – заслужений художник України Олександр Міловзоров і рядовий чеський митець українського походження Михайло Щиголь. Їхня зустріч мала непогані результати – міжнародний пленер за участю представників України, Чехії, Німеччини та Росії, який цьогогоріч проводився вдруге. Художники зображували невеличке старовинне містечко Йічин, що знаходиться на території заповідника «Чеський рай» – його вулиці, провулочки, площу, башти, тобто всі райські закуточки. Скільки робіт – стільки несподіваних поглядів на, здавалося б, добре знайомі сторіччями незмінні краєвиди.

За сприяння мерії міста, зокрема, заступника мера Мілоша Старого, закінчення пленера було відзначено відкриттям художньої виставки, яку відвідали численні небайдужі йічинці. Вони не приховували своєї гордості за те, що їх-

не невеличке містечко стало предметом зацікавленості художників різних країн. Частину робіт митці за традицією подарували організаторам – рестораторам, готельєрам, співробітникам мерії, які допомогли хто чим міг у проведенні художньої сесії.

Решту творів розкупили городяни.

Про походження назви міста Йічин існує чимало легенд. Одна з них говорить про те, що ця місцевість спочатку найменувалася Йітчин, оскільки його заснувала Йітка, дочка володаря сусіднього поселення, яка відважно ступила у бій із ведмедем, аби врятувати маленького хлопчика. У цьому двобої дівчині допоміг вівчар, який переміг розлюченого звіра. Згодом він і став її чоловіком. На місці свого чудесного врятування Йітка повеліла побудувати капличку, поблизу якої чоловік звів замок і присвятив його своїй дружині Йітці – тобто Йітчин, згодом – місто Йічин.

Насправді своє походження назва бере від слова *dík, divosak* – дикий кабан, яких колись чимало водилося у цих краях. Звідси назва – спочатку Дичин, потім – Йічин. Зрештою, будь-яка версія є прекрасним приводом для художніх фантазій живописця.

Офіційно місто «підданського типу» було засноване Яном Люксембурзьким 1313 року. В основі планування давнього поселення лежить майже правильний квадрат, якому під-

коряється вся забудова центральних вулиць. Перші міські укріплення – це глиняний вал із частоколом. До міста вели двоє воріт, неподалік кожного виникли передмістя.

Кам'яні укріплення, споруджені в XIV ст., охороняли і житло господаря, тоді ще першу фортецю. Вона у XV ст. стала першим готичним градом, який, розширившись, перетворився на комфортабельний ренесанський замок. Жеротинську споруду складно переплутати з будь-якою іншою – її прикрашають дві кутові вежі, що стали неповторною міською домікантою. І художники не змогли оминати це своєю творчою увагою.

Жеротинський замок нині належить державі. Цей комплекс дво- і триповерхових будівель, розміщених у формі літери F, має два внутрішні дворики, що стали прообразами створених на пленері полотен.

Ще одним героєм живописних сюжетів став Альбрехт Валленштейн, чеський військовий начальник,

полководець священної Римської імперії герцог Фридландський із 1624 р., а з 1625 р. – головнокомандувач військами габсбурзького блоку в Тридцятирічній війні 1618-1648 років. За походженням – чеський дворянин. Звинувачений у зраді, був відсторонений від командування і вбитий групою офіцерів. Таке викладення історичних подій не влаштувало мешканців Йічина, і вони «призначили» Альбрехта Валленштейна своїм національним героєм, символом міста та його ангелом-хранителем. Тож із тих далеких часів до сьогодні полководець на своєму бойовому скакуні летить у небі над Йічином, захищаючи його від біди, війни та інших нападів.

Яким він постане в уяві художників наступного року, покаже черговий – уже третій Міжнародний пленер у Йічині, який засновники – заслужений художник України Олександр Міловзоров і чеський митець Михайло Щиголь – мають намір провести восени 2013 р., уже в більш представницькому складі.

Инф. «З.С.»

